

IMODUS-projektet

Indhold, organisering og erfaringer med vidensarbejde og forskning

Nielsen, Steen Baagøe

Published in:

IMODUS, Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland

Publication date:

2014

Document Version

Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Nielsen, S. B. (2014). IMODUS-projektet: Indhold, organisering og erfaringer med vidensarbejde og forskning. I R. Andersen, M. Brodersen, & M. Vestbo (red.), *IMODUS, Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland* (s. 7-13). University College Sjælland.

<http://www.kundedocs.dk/ipapers/imodus/files/assets/common/downloads/Imodus%20-%20University%20College%20Sj.pdf>

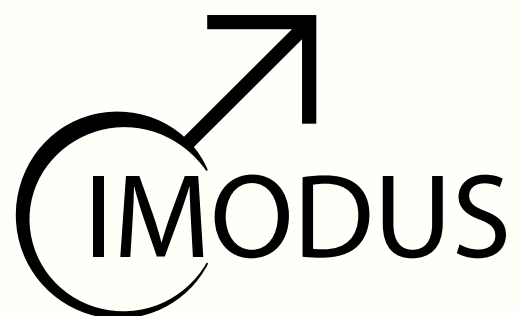
General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Inklusion af mænd og drenge gennem
uddannelsesudvikling på Sjælland

IMODUS, Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland

Randi Andersen, Marianne Brodersen og Michelle Vestbo (red.)

1. Udgave 2014

Udgivet af:

Forskningsprogram for Profession, Uddannelse og Arbejdsliv,
University College Sjælland, Slagelsevej 7, 4180 Sorø

Omslagscover: Jonas Hasle

Tryk og layout: Jannerup.dk

ISBN: 978-87-92717-23-8

Indledning

Af **Randi Andersen**, projektleder

IMODUS er et tværinstitutionelt uddannelsesudviklingsprojekt i Region Sjælland, der igennem en periode på 3 år har omfattet 8 uddannelsesinstitutioner samt forskningsmiljøer på RUC og UCSJ. IMODUS er en forkortelse for 'Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland', og titlen understreger projektets fokus på konkrete uddannelsesnære udviklingsarbejder med det overordnede formål at rekruttere og fastholde flere mænd i uddannelse.

Publikationen formidler centrale erfaringer fra projektet fra et forsknings-, et projektledelses- og et deltagerperspektiv. I den indledende artikel skitserer forskningsleder Steen Baagøe Nielsen baggrunden for projektet samt beskriver og diskuterer konkrete fund og resultater set ud fra de overordnede forskningsmæssige tematiseringer, der oprindeligt var skrevet ind i projektet. Herefter introduceres til det følgende afsnit, hvor deltagerne fra de enkelte delprojekter præsenterer indhold og resultater i form af case-baserede beskrivelser af problemstillinger, erkendelser og fund. Efterfølgende går forskningskoordinator Marianne Brodersen og projektleder Randi Andersen tæt på processuelle og indholdsmæssige erfaringer og resultater fra IMODUS-projektet, set som ramme om kvalificering og udvikling af deltagere og uddannelser. Hvis man er interesseret i yderligere materiale om IMODUS kan man læse om projektet på www.imodus.dk ■

IMODUS er en forkortelse for 'Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland', og titlen understreger projektets fokus på konkrete uddannelsesnære udviklingsarbejder med det overordnede formål at rekruttere og fastholde flere mænd i uddannelse.

Indholdsfortegnelse

IMODUS-projektet: Indhold, organisering og erfaringer med vidensarbejde og forskning	7
Af Steen Baagøe Nielsen, forskningsleder i IMODUS. VELPRO:Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv på Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet	
DELPROJEKTERNE: PROBLEMSTILLINGER, ERFARINGER OG RESULTATER	14
Drengene og frafald på gymnasiale uddannelser	15
Heldagskole og faglig læsning for gymnasiefremmede drenge	16
Roskilde Handelsgymnasium	
Skal der ændres i undervisningsformerne i STX for bedre at motivere drengene?	19
Roskilde Katedralskole	
Klasserumskultur: Fokus på forbedring af drengenes deltagelse og faglige indsats i gymnasiet	22
Næstved Gymnasium og HF	
Brobygning og social mobilitet	25
Tværinstitutionel innovationscamp som brobygning	26
EUC Nordvestsjælland, Erhvervsakademi Sjælland og DTU (IHK)	
Når delmål bliver til hovedresultat	29
DTU (IHK)	
Praksisrettethed og underviserroller	33
Simulationslæring i akut sygepleje til kritisk syge patienter	34
Sundhedsuddannelserne	
Optimering af et lille fagområde – pædiatri i sygeplejerskeuddannelsen	38
Sygeplejerskeuddannelsen, Slagelse	
Et kønnet fokus og uddannelsesudvikling på ergoterapeutuddannelsen	41
Ergoterapeutuddannelsen	
At afdække, tolke og initiere uddannelsesaktiviteter, der særligt tilgodeser mandlige studerende	45
Ernærings- og sundhedsuddannelsen	
Overgange mellem bachelor og kandidatuddannelse på universitetet	49
– Fra blandede bolcher til fokuseret fremstød RUC TechLife	

“Det virker, hvis man har lavet det rigtig!”	51
En kort anbefaling til praksisstøttet undervisning med særligt fokus på unge mænd i Akademiuddannelsen multimediedesign (MMD). Erhvervsakademi Sjælland	
IMODUS på læreruddannelsen	53
Hold på mændene: Computerspil i undervisningen	54
Læreruddannelsen, Vordingborg	
Fra elev via studerende til professionel lærer: Arbejdet med praksisnære metoder på vej mod udviklingen af lærerprofessionalisme	58
Læreruddannelsen, Roskilde	
IMODUS på pædagoguddannelsen	64
Om hvordan mandlige studerende gøres til mænd i den pædagogiske profession	65
Pædagoguddannelsen, Slagelse	
Om at forstyrre den kønede reproduktion i pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession ...	69
Pædagoguddannelsen, Slagelse	
Køn og musikteknologi på pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession	72
Pædagoguddannelsen, Slagelse	
Kroppen i undervisningen	75
Pædagoguddannelsen, Roskilde	
Deltagerorienteret uddannelsesudvikling og lærerkvalificering i projektsamfundet	80
Af Randi Andersen (projektleder i IMODUS) og Marianne Brodersen (forskningskoordinator i IMODUS). UCSJ Forskning og Innovation, Program for Profession, Uddannelse og Arbejdsliv	
Køn i UCSJ – hvad siger tallene?	85
Frafald blandt University College Sjællands studerende – har køn betydning for frafald?	86

IMODUS-projektet: Indhold, organisering og erfaringer med vidensarbejde og forskning

Af Steen Baagøe Nielsen, forskningsleder i IMODUS. VELPRO:Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv på Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet.

IMODUS-projektet er et unikt, tværinstitutionelt udviklingsprojekt som danner ramme om et omfattende udviklingsarbejde mellem 8 uddannelsesinstitutioner og i alt 18 uddannelser i Region Sjælland.

IMODUS er en forkortelse for 'Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland', og med denne titel understreges projektets fokus på drenge og mænd i uddannelsessystemet. Projektets formål er at udvikle tiltag, som kan styrke drenge og mænds uddannelsesdeltagelse og skabe ny viden om drenge og mænds uddannelsesdeltagelse. Projektet er unikt med tre indgangsvinkler, som tegner dets fokus, dets omfang og dets forsknings- og udviklingsambition.

Projektet er støttet af EU's Socialfond og løber over en 3-årig periode fra oktober 2011 til oktober 2014.

Om projektets tematiske fokus: Uddannelsesudvikling med fokus på at få flere drenge og mænd gennem uddannelse

Drenge og mænds uddannelsesdeltagelse har på landsplan tiltrukket politisk og offentlig opmærksomhed. En række statistikker har påpeget, at mænds uddannelsesdeltagelse de seneste år er blevet generelt lavere end kvinders, at der er større frafald på en række af de uddannelser, som almindeligvis tiltrækker drenge, at drenge scorer lavere i en del (om end ikke alle) tests og at mænd og drenges mobilitet ind i kønsutraditionelle fag og erhverv ('kvindearbejde') er langt lavere end kvinders bevægelse ind i arbejde, hvor der er majoritet af mænd.

Den politiske og strategiske interesse, som udgjorde baggrunden for IMODUS-projektets fokus på inklusion af drenge og mænd gennem uddannelsesudvikling, er således født af dels den mediebarne fokusering på

drenge og mænds (ringe) uddannelsesfrekvens og uddannelsesniveau, dels en regional interesse i at styrke uddannelsesniveaut (især blandt drenge og mænd) i Region Sjælland. Projektet ligger således i forlængelse af Vækstforum Sjællands programmer for Erhvervsudviklingsstrategi 2011 – 2014 og Kompetenceparat 2020. Af disse fremgår det, at Region Sjælland står overfor tre store udfordringer: 1) Uddannelsesniveaut er generelt lavere end landsgennemsnittet, og der er en særlig udfordring for regionens yderkanter, 2) fastholdelse af unge i uddannelse på samtlige uddannelsesniveauer, særligt i erhvervsuddannelserne hvor problemet er størst og 3) rekruttering og fastholdelse af drenge og mænd på samtlige uddannelsesniveauer.

I forlængelse heraf var det overordnede formål med IMODUS-projektet at udvikle, afprøve og forankre nye former for undervisning i alle typer af videregående uddannelser i Region Sjælland samt i de uddannelser, som fører dertil (især gymnasiet). Formålet er, at flere drenge og mænd begynder på og gennemfører en videregående uddannelse. Dette har både en fastholdelsesdimension, en rekrutteringsdimension og en udbudsdimension:

- I forhold til fastholdelsesproblematikken vil projektet udvikle og afprøve nye tilrettelæggelsesformer, der i højere grad end hidtil retter sig mod drenge og mænd. Konkret arbejdes der med denne problematik i gymnasieuddannelserne, i erhvervsakademiuddannelserne og i professionsuddannelserne.
- I forhold til rekrutteringsproblematikken vil projektet udvikle og afprøve nye uddannelsesprofiler og tilrettelæggelsesformer, som kan motivere mænd til at vælge en kønsutraditionel uddannelse. Konkret arbejdes der med denne problematik inden for pro-

fessionsuddannelser og universiteternes kandidatuddannelser samt i brobygningsforløb mellem forskellige uddannelsesniveauer.

- I forhold til udbudsproblematikken vil projektet udvikle og afprøve mere fleksible og deltagerorienterede uddannelser, der kan motivere og øge unge mænds mobilitet i regionens yderkantskommuner. Konkret arbejdes der med denne problematik inden for ingeniøruddannelsen.

IMODUS-projektet vil således tænke nyt om, hvordan uddannelser kan forholde sig til og bryde op i drenge og mænds uddannelsesdeltagelse. Projektet tager afsæt i, hvordan forskellige deltagere forstår deres uddannelses-, arbejds- og hverdagsliv og deres egne identitetsprocesser. Formålet er at udvide forståelsen af relationen mellem køn og uddannelsesdeltagelse med henblik på at udforske, udfordre og forandre denne.

Projektets organisering og samarbejdets omfang

Projektet er blevet til gennem et ambitiøst samarbejde mellem 18 uddannelser og undervisningssteder i hele Region Sjælland. IMODUS-projektet rummer 17 delprojekter med uddannelsesmæssigt fokus på de videregående uddannelser og på uddannelsesvejene dertil. Projektet er beskrevet og organiseret i et fællesskab mellem University College Sjælland (UCSJ) ('lead-partner') og Roskilde Universitet (RUC).

Den konkrete organisering og projektstyring varetages i UCSJ Forskning- og Innovation af programmerne 'Profession, Uddannelse og Arbejdsliv' og 'Education Lab: Teknologi og Uddannelsesdesign'.

Videns- og forskningsarbejdet i projektet varetages i et samarbejde mellem UCSJ og RUC og ledes af forskningscenteret VELPRO: Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, RUC.

Derudover deltager følgende uddannelsesinstitutioner:

- EUC Nordvestsjælland
- Erhvervsakademi Sjælland
- Roskilde Handelsskole (HTX)
- Roskilde Katedralskole
- Næstved Gymnasium og HF
- DTU/Ingeniørhøjskolen i København (IHK)
- Roskilde Universitet: HumTech-Bachelor og Master i Uddannelse & Læring
- Samt fra University College Sjælland (UCSJ): Sygeplejerskeuddannelsen (Slagelse), Ergoterapeut-

uddannelsen (Næstved), Sundhedsuddannelserne (Næstved), Læreruddannelsen (Vordingborg og Roskilde), Pædagoguddannelsen (Slagelse og Roskilde), samt Ernæring- og sundhedsuddannelsen (Sorø).

Ud over forskere fra RUC og UCSJ deltager således ledere, uddannelsesplanlæggere, undervisere, elever og studerende fra mange forskellige uddannelser, lige fra ungdomsuddannelser til universitetsuddannelser.

Organiseringen af projektets vidensarbejde og forskning

Projektet er ganske ambitiøst tænkt i sit udviklingsperspektiv, idet det har en selvstændig og formuleret vidensoparbejdende og forskningsmæssig ambition, der ligger som et parallelt spor i udviklingsarbejdet. Tanken hermed er, at de udfordringer og erkendelser uddannelserne står overfor i deres forsøg på at rekruttere, fastholde og medtænke flere mænd gennem deres uddannelsesplanlægning, har mere almen relevans og derfor bør opsamles og udbredes. Projektledelsen (UCSJ

Formålet er, at flere drenge og mænd begynder på og gennemfører en videregående uddannelse. Dette har både en fastholdelsesdimension, en rekrutteringsdimension og en udbudsdimension

---

og RUC) har derfor også set det som en væsentlig dimension i forankringen af projektet, at de resultater og erkendelser som er opnået fastholdes, spredes og deles så andre relevante aktører kan få glæde af disse.

Der produceres igennem et projekt som IMODUS viden på mange niveauer, og det er derfor væsentligt at der sker løbende og systematisk arbejde for at kvalificere og fastholde projekternes erkendelser og nybrud. Vidensarbejdet har i projektet været organiseret omkring to hovedaktiviteter:

Den *første* består i, at forskere understøtter de forskellige uddannelsesinstitutioner i at eksperimentere med nye måder at tænke, tilrettelægge og gennemføre uddannelse på. Til hvert delprojekt er der knyttet *forsk-*

ningskoordinatorer fra hhv. programmerne Profession, Uddannelse og Arbejdsliv og Education Lab (UCSJ) og VELPRO (RUC). Forskningskoordinatorerne er forskere, der har til opgave at inspirere og kvalificere udviklingsarbejdet og bringe eksisterende forskning og erfaring på området ind i delprojekterne. Forskningskoordinatorerne har samtidig bidraget til opsamling, bearbejdning og formidling af de erfaringer, der gøres i projekterne.

Det ligger i projektets aktionsforskningsinspirerede tilgang, at deltagere – og særligt undervisere og uddannelsesplanlæggere – har været inviteret til at bidrage til denne vidensoparbejdende proces. Deltagerne har været indbudt til at indsamle og bidrage til mere systematisk data- og empiriproduktion, gennem fx at foretage

---

Formålet har været at bearbejde, sprede og formidle forskningsmæssig viden på tværs af alle uddannelserne med henblik på at inspirere delprojekterne og at videreudvikle den eksisterende viden vedrørende drenge og mænds problemer med uddannelse og uddannelsernes problemer med drenge og mænd.

---

interview og samle 'stemmer', billeder, dagbøger mv. blandt egne studerende, aftagere eller andre relevante samarbejdspartnere, såsom praktikkoordinatorer eller undervisere. Disse data har ofte konkret haft til hensigt at bibringe mere systematisk viden om problemstillingen, men kan også tjene til at synliggøre den kontekst, som uddannelsesudviklingsprojekterne finder sted i, og således bevidne og illustrere de udviklingsmæssige udfordringer og refleksioner knyttet til de enkelte delprojekters fokus. Disse informationer, koblet med viden fra forskningskoordinatorernes deltagelse i et kontinuert samarbejde mellem de involverede forskningsmiljøer, er søgt opsamlet, kondenseret og bearbejdet gennem forskningssporet, som parallelt med udviklingsarbejdet har fulgt projektet.

Den *anden* hovedaktivitet består i de mere syste-

matiske vidensopsamlende og vidensforankrende aktiviteter, der betegnes som projektets forskningsspør. Forskningssporet har til formål at fastholde opsamling, udvikling, formidling og forankring af mere almen viden om centrale tværgående tematikker inden for projektet. Arbejdet her starter og tager udgangspunkt i den lokale viden og vidensoparbejdning blandt deltagerne på og ved uddannelserne.

Det har fra starten været hensigten med det tværgående forskningsspør, at det skulle gå på tværs af og virke opsamlende for viden fra samtlige delprojekter og deres aktiviteter. Formålet har været at bearbejde, sprede og formidle forskningsmæssig viden på tværs af alle uddannelserne med henblik på at inspirere delprojekterne og at videreudvikle den eksisterende viden vedrørende drenge og mænds problemer med uddannelse og uddannelsernes problemer med drenge og mænd.

Forskningssporet tager udgangspunkt i tre overordnede tematikker:

1. Drenge og mænds uddannelsesmotivation, identitetsudvikling og mobilitet.
Vi har fokuseret vi på unges uddannelsesdeltagelse med særligt blik på køn og maskulinitet og præsenterer forskellige kønsteoretiske perspektiver på forholdet mellem unge og uddannelse.
2. Uddannelsesfrafald, overgange og arbejdsmarkedsinklusion i et udkantsperspektiv.
Vi har tematiseret unges bevægelser, overgange og karrierevalg med et særligt fokus på frafald og restgruppeproblematikker og de særlige kønnede tematikker, der rejser sig i tilknytning hertil.
3. Metoder til deltagerorienteret uddannelsesudvikling og organisatorisk forankring.
Undervejs i udviklingen og gennemførelsen af IMODUS-projektet er de løbende udfordringer blevet rejst og diskuteret. Det har især drejet sig om det konkrete arbejde i delprojekternes forsøg på at skabe deltagerinddragende og partcipatoriske metoder i forhold til at arbejde med drenge, mænd og uddannelsesudvikling. En del af dette arbejde har åbenlyst handlet om inddragelse af konkrete undervisere og undervisningsplanlæggere, men bestræbelsen har også været at forsøge at inddrage – i det mindste viden fra – de egentlige brugere, de studerende.

Disse tre forskningstemaer er blevet til ud fra, hvad vi antog ville være centrale tematiske problemstillinger i forhold til IMODUS-projektets formål angående inklusion af drenge og mænd i uddannelsessystemet samt

hvilke arbejdsformer og måder at skabe uddannelsesudvikling på, der bedst understøtter dette formål. Projektets vidensarbejde blev indledt med en videns- og erfaringsopsamling, som kortlagde væsentlig viden inden for hvert af de tre forskningsspor (Larsen m.fl. 2013) – og forsøgte gennem konkrete spørgsmål at bidrage til praksisfelternes refleksion omkring målet med delprojekterne og de antagelser, som projekterne byggede på (ibid s. 26, 42, 55). Herudover har vi bl.a. på midtvejsseminarer og gennem materiale på nettet (imodus.dk) præsenteret relevant forskning inden for deltagerorienterede og brugerinvolverende metoder, da disse temaer tilsammen danner udgangspunkt for projektets samlede design og vil indgå som centrale orienteringer og arbejdstemaer undervejs i projektet i forbindelse med at skabe uddannelsesudvikling.

Forskningskoordinatorer og forskningsledelsen på VELPRO, RUC, har således bestræbt sig på at fundere og kvalificere eksisterende forskningsmæssige og teoretiske perspektiver på de tre centrale tematikker og at inspirere og kvalificere delprojekternes uddannelsesudvikling og vidensindsamling.

Konkrete fund og videnskabelige udfordringer – omkring "Drenge og mænds uddannelsesmotivation, identitetsudvikling og mobilitet"

Hvad angår forskningstemaet "Drenge og mænds uddannelsesmotivation, identitetsudvikling og mobilitet" har de centrale erkendelser drejet sig om uddannelsesaktørernes omgang med følgende faktorer:

En overordnet videnskabelig udfordring har handlet om at udfordre de mere traditionelle og stereotype forestillinger om sammenhænge mellem køn og uddannelse. Dels kan det være en udfordring at få øje på relevansen af køn, idet uddannelserne i udgangspunktet, fx i deres planlægning, gerne vil forstå deres uddannelsesdeltagere, som *ukønnede* individer.

Men det kan også være en udfordring, at uddannelsen, trods den formelle kønsneutrale tænkning om sine elever og studerende, har ret etablerede forståelser af at mænd eller 'piger' opfører sig på ret bestemte måder – og at disse får betydning i uddannelsesplanlægning uden at det er synderligt bevidst:

For at få løst op for sådanne forståelser rejste projektet således spørgsmål som:

Kan man tale om, at drenge og mænd generelt set, eller konkret på specifikke uddannelser, er marginaliserede? Hvordan klarer drenge sig generelt i forhold til andre grupper? Er der særligt mange som falder fra

– og hvordan spiller køn sammen med frafald? Hvad skyldes en evt. ringe rekruttering af drenge? Har det at gøre med mere generelle skæve rekrutteringsmønstre? Hvorfor køn? Hvordan skal det forstås? Hvorfor drenge? Angår det ikke alle elever/studerende?

Intentionen er at skabe en refleksion over køn, som lokalt kan afstedkomme nye refleksioner omkring det generelle rekrutteringsgrundlag, og hvordan køn spiller ind her. Der er sat nyt fokus på elevers og studerendes motivation og uddannelsesforestillinger, og det har til tider ført til overraskelser, som har fået undervisere til at tænke anderledes over uddannelsens og undervisningens tilbud til enten mandlige eller alle elever/studerende.

Til tider har en sådan refleksion over køns betydning og mandlige studerendes (evt.) særlige behov således fungeret som en 'irritation' og udfordring i uddannelserne, som har kaldt på yderligere viden og interesse for de studerendes orienteringer og motivation.

Andre steder har en sådan refleksion været en anledning til umiddelbart at igangsætte ændringer i uddannelse og undervisning, som man har tænkt lokalt ville kunne løse op for fx en manglende rekruttering. Initiativerne har også ofte affødt (til tider kritiske) spørgsmål eller kommentarer, fx i den del af lærerkredsen, som ikke havde været med til at træffe beslutningen om tiltaget. Kritik er blevet ytret i forhold til at man fx byggede ressourcekrævende uddannelses tiltag op om for stereotype forståelser af mænd og måske herved enten uden videre overvejelser kom til at favorisere en bestemt gruppe mænd, eller blot tog opmærksomheden væk fra andre presserende opgaver, evt. i tilknytning til andre grupper af reelt mere krævende eller opmærksomhedsbehovende studerende. En sådan kritik er også blevet fremført af studerende på flere uddannelser.

Disse reaktioner fortæller noget centralt om, at køn i en uddannelsesmæssig sammenhæng langt fra er en ukontroversiel kategori. Initiativer i forhold til køn kan ikke bare afføde irritationer over en forenklet måde at opdele og forfordele studerende på, de udfordrer også ofte etablerede måder at organisere praksis på, på måder som kan rejse basale, og til tider udfordrende, spørgsmål om det grundlag, hvorpå etablerede uddannelser tænker undervisning og kvalificering. Ikke sjældent kastes sådanne irritationer tilbage til projektet – og til de som konkret involveres i eller skal tage ansvar for projektet, som et spørgsmål om basal legitimitet: Hvad skal det til for? Og det kan skabe modstand på mange niveauer af projektgennemførelsen.

Dette er en påmindelse om at man, for at forstå –

eller intervenere i forhold til – kønnede dynamikker i uddannelser, eller andre organisatoriske og institutionelle sammenhænge, ofte må 'gå ud over', hvad vi i almindelighed forstår som relevant i forhold til køn. Hvis man fx tænker, at der skal gøres noget ved 'problemer med at rekruttere drenge' eller uddannelsernes evne til at fastholde mænd, så ledes man hurtigt til at overveje, hvordan rekruttering og fastholdelse i almindelighed håndteres og måske her tænke over, hvordan den konkrete uddannelse placerer sig i forhold til det øvrige uddannelses- og arbejdsmarked: Uddannelserne og deres kvalificering og de unges orienteringer knytter sig fx oftest til et markant kønsopdelt arbejdsmarked, og forventninger og strukturer, som er formet af kønsmærket arbejde med dets etablerede arbejds- og organisationskulturer, kollegiale og sociale strukturer i institutioner og organisationer, lønstrukturer, vilkår for orlov, nedsat arbejdstid, geografisk placering af uddannelser og institutioner, som ikke mindst spiller sammen med de måder vi ofte indretter vore familie- og hverdagsliv på – og den måde vi som uddannelsesdeltagere forstår os selv som kønnede individer.

Sådanne forestillinger handler ofte set fra den enkelte studerendes perspektiv om, hvordan jeg kan få et godt, interessant og udviklende job, men det handler i videre forstand også om, hvad der samfundsmæssigt anses for at være 'gode' eller statusgivende jobs. Her spiller også etablerede magtrelationer ind, som ofte på uigennemskuelig vis vil privilegere mænd eller mænds traditionelle livsformer, hjemlige arbejdsdelinger – og hvad vi almindeligvis forstår som forbindelse mellem køn og kompetencer (teknik over mennesker, struktur over relationer, produkter over processer).

Konkrete fund og videnskæssige udfordringer – omkring "Uddannelsesfrafald, overgange og arbejdsmarkedssinklusion"

Hvad angår forskningstemaet "Uddannelsesfrafald, overgange og arbejdsmarkedssinklusion i et udkantsperspektiv" har det været bemærkelsesværdigt tydeligt, at der sjældent på den enkelte uddannelse synes at blive tænkt synderligt systematisk omkring hvilken rekruttering, som egentlig ligger til grund for de enkelte uddannelser. Det betyder ikke nødvendigvis, at der ikke kan være ønsker om eller planer for en anden/ny rekruttering, men pointen her er at understrege, at ikke alene dette, men selve refleksionen over hvad der egentlig er det aktuelle rekrutteringsgrundlag, synes at være 'tavs viden', som således sjældent udfordres.

Fra uddannelsessociologien ved man, at uddannelser har tendens til at optage en ret stabil gruppe af studerende/elever, kendetegnet ved en vis forudsigelig social herkomst og forventelig adfærd (se fx Harrits og Olesen 2012). En sådan viden kan ofte korrespondere fint med de tanker man på de fleste uddannelser vil gøre sig om, hvem man rekrutterer. Mange steder er denne gruppe karakteriseret ved en profil, der typisk har såvel køn, alder og uddannelsesbaggrund (hos forældrene) – til fælles. Med udgangspunkt i en sådan erfaringsviden kan man til tider se uddannelser 'dyrke' en vis selvforståelse om 'den gode elev' bygget op omkring profilen for en sådan central gruppe af studerende.

Man gør sig imidlertid sjældent forestillinger (på undervisningsniveau) omkring betydningen af dette optag, de studerendes vanlige profil, og hvilke udfordringer det dermed ville indebære, hvis man pludselig skulle optage andre studerende, end man plejer. Ligeledes har de færreste lavet grundige studier af frafaldne og deres sociale profil. Den etablerede uddannelsestænkning og forestillinger om elevers/studerendes læring og progression, retter sig i høj grad mod at håndtere, dem som nu – og ret traditionelt – søger optagelse.

Dette projekt har bidraget med viden om, hvad der skal til, og også hvad der sker, når sådanne forståelser udfordres – fx gennem mere bevidste bestræbelser på fastholdelse.

Projektet har kunnet pege på væsentlige erfaringer i forhold til at udfordre sammenhænge med det praksisfelt, som uddannelserne traditionelt har kvalificeret til. De ofte indforståede eller underforståede ideer om overgange til arbejdsmarked, som trives i uddannelserne, bliver ofte påvirket eller udfordret af en mere bevidst tænkning over køn og rekrutteringsmønstre.

Udkantsproblematikkerne synes særligt udfordrende i visse uddannelser, hvor man ofte ikke alene er påvirket af svigtende optag, men også må håndtere at de uddannelsessøgende, som 'bliver tilbage', ofte er de som har færrest ressourcer og rummer udfordringer som uddannelserne traditionelt langt fra har set som en uddannelsesmæssig opgave.

Konkrete fund og videnskæssige udfordringer – omkring "Metoder til deltagerorienteret uddannelsesudvikling og organisatorisk forankring"

Det har i forhold til forskningstemaet "Metoder til deltagerorienteret uddannelsesudvikling og organisatorisk forankring" været en central erkendelse, at de projektmæssige udfordringer knyttet til uddannelsesudvik-

lingen altid må søges balanceret i forhold til en række andre interesser og dagsordner knyttet til den primære drift. Der må oplagt navigeres i forhold til allerede igangværende udviklings tiltag i de involverede institutioner. Intentionen om deltagerbaseret design er således fra starten blevet 'udfordret af virkeligheden', som på mange uddannelser i disse år jo handler om ikke bare

---

Udkantsproblematikkerne synes særligt udfordrende i visse uddannelser, hvor man ofte ikke alene er påvirket af svigtende optag, men også må håndtere at de uddannelsessøgende, som 'bliver tilbage', ofte er de som har færrest ressourcer og rummer udfordringer som uddannelserne traditionelt langt fra har set som en uddannelsesmæssig opgave.

---

styrket ledelse, men også udviklingen af en mere professionel projektledelse knyttet til uddannelsesinstitutioner, som i stigende grad er afhængige af projektmidler. Projektkontorer er således oprettet med den opgave at støtte den enkelte institution i at finde relevante midler og at understøtte en fornuftig implementering af de tiltag, som projekterne rammesætter. En sådan involvering indebærer i mange organisationer en tendens til en mere top down-organiseret igangsættelse, snarere end det deltagerorienterede projektdesign, som dette projekt i udgangspunktet lagde op til.

Det følger samtidig af delprojekternes karakter og størrelse, med den betydelige personale- og ressourcemæssige 'investering' – og det økonomiske og organisatoriske ansvar, som en tilknytning til et sådant projekt jo indebærer, at projektet vil have i det mindste en vis ledelsesmæssig bevågenhed og involvere overordnede ledelsesmæssige beslutninger. Det har fra etableringen af projektet været klart, at projektets 'deltageorientering' således har skullet vejes op mod andre organisatoriske dynamikker, som på flere uddannelser har sat intentionerne om deltagernes aktive bidrag til ideformulering og konkrete design af tiltag under betydeligt pres. Ønsket om 'deltagerorientering' kan i dette lys ses som en

intention eller et ideal til korrektion af ordinær ledelsesstrategisk tænkning omkring delprojekterne, som da også ofte er blevet bakket op af de lokale ledelser, om end ikke altid uden sværds slag.

Samtidig synes udviklingsdagsordenen de fleste steder uomgængelig. Det medfører tilbagevendende krav om at fremme 'innovation' – også i de offentlige og selvejende uddannelsesinstitutioner. En forventning, der ikke alene knytter sig til en øget anvendelse af 'bedst tilgængelige viden', men også indebærer at viden bliver sat i spil på nye måder i organisationerne, sådan at vidensbaserede metoder og tilgange kan blive direkte relevante lokalt. Forhåbningen er, at viden ikke alene skal implementeres eller bringes i anvendelse, men at vidensskabelse kan indgå i et lokalt kredsløb med 'forretnings- og organisationsudvikling' og at udviklings tiltag i stigende grad kan blive mere vidensbaserede gennem lokal involvering. Forhåbningen er, at den (ofte 'tavs') viden, der findes i organisationerne kan 'høstes' og bringes til forskningen, og at praksis-, anvendelses- og udviklingsviden på denne måde også kan bidrage til en bredere vidensfundering af praksis – og at forskning og praksis således kan knyttes tættere sammen.

Dette samspil kræver, at virksomheder og institutioner i stigende grad selv er parate til at indgå i og bidrage til 'driftsudvikling' gennem at involvere egne medarbejdere i videns- og organisationsudvikling. De uddannelsesinstitutioner, som dette konkret handler om, skal således bygge på det engagement som lokale medarbejdere eller 'ildsjæle' besidder – eller konkret søge i ideudviklingsfasen at engagere ansatte til at skabe og bære uddannelsesudvikling. Det er selvsagt en vanskelig øvelse, som, selv om den ofte vil være båret af gode intentioner, også vil være udfordret af en række konkrete praktiske forhold lokalt.

Således står det også klart, at projekterne – trods intention om deltagerorienterede dagsordner – har udvist en stor variation i graden af de konkrete deltageres selvstændige bidrag og deres involvering – ikke mindst i vidensgenereringen: Hvor enkelte projekter faktisk i deres substans har taget form og endog rekrutteret deltagere ud fra ideer og behov genereret 'fra neden', så har andre været klart ledelsesinitierede – og haft vanskeligheder med igangsætning, såfremt ledelsesstyringen svigtede.

Vi er igennem projektet blevet klogere på de vanskeligheder, som findes i forhold til at sikre opslutning og reelt engagement (commitment og ejerskab – som det ofte hedder på management-dansk) omkring delprojekternes dagsordner. Her har tidsperspektivet hjulpet.

Trods variationen af forståelser af hvordan deltagerne kunne inddrages i forhold til allerede etablerede og legitime udviklingsinteresser lokalt, så har det at have et næsten 3-årigt perspektiv for udviklingsarbejdet betydet, at der er åbnet muligheder for at gennemløbe forskellige faser med kriser og udfordringer – og at korrigere i 'design', tilrettelæggelse og samarbejdsformer – sådan at de fleste umiddelbare udfordringer har kunnet overkommes eller håndteres, og således at det konkrete arbejde med de lokale tovholdere om fælles udfordringer har kunnet intensiveres.

Dette er også afstedkommet af, at forskningskoordinatorerne, i forsøget på at forblive konstruktive i deres egenskab af facilitatorer for uddannelsesudviklingen, ofte har haft som opgave at levere stof til kritisk refleksion i de lokale sammenhænge. Forskningskoordinatorerne har således ofte kunnet fokusere på at præsentere og engagere deltagerne omkring de mere almene forskningsmæssige perspektiver på emner som har underbygget en fælles dagsorden for, i princippet, alle deltagere i de lokale delprojekter.

Disse forskningsmæssige perspektiver har ofte omhandlet forståelser af drenge og mænds uddannelsesmotivation, frafald og overgange samt køn og maskulinitet, særligt i forhold til uddannelse, men der er i de enkelte delprojekter set en vifte af mere konkrete problemstillinger, som på anden vis udfordrer den eksisterende viden. Lokalt er der åbnet muligheder for at udforske specifikke dagsordener og derigennem ændre og påvirke fokus i relation til de basale interesser i delprojekterne. Således har en del af delprojekterne, og kræfterne som er investeret i disse, søgt engagement af nye veje, som også har udvidet og udfordret projektrammen gennem problemstillinger, som hovedprojektet ikke selv har tematiseret fra starten.

Det ligger i den overordnede strukturering og rammesætning i IMODUS-projektet, at der findes en betydelig frihed til (på forsknings- såvel som på udviklingssiden) at forfølge egne perspektiver og interesser. Implicit i finansieringsmodellen ligger, at forskere og forskningsmiljøerne investerer en del af deres 'frie forskning' som medfinansiering, og dermed må der selvfølgelig også forskningsorganisatorisk tænkes i, hvordan det enkelte (del)projekt kan bidrage til en videnskabelig belysning af mere alment udfordrende problemstillinger i uddannelser. Den treårige horisont har også for forskerne betydet at de (især i deres egenskab af forskningskoordinatorer) har kunnet arbejde løbende med de konkrete projekters udfordringer på måder, som ikke alene har skabt viden om lokale forhold, men

også har givet inspiration og indsigt, som forskerne så har kunnet 'bringe hjem' og relatere til mere overordnede forskningsmæssige perspektiver og diskussioner, fx om køn og drenge og mænds vilkår i uddannelsessystemet, om værdien af praksisrettet uddannelse, om bevægelse i uddannelse samt om inklusion, sortering og marginalisering. Forskerne har med indsigter fra de konkrete projekter været interesserede i at løfte disse fund og temaer ind i en bredere debat – som både har forskningsmæssig og bredere uddannelsesmæssig eller politisk relevans.

Forskerne har herved ofte modtaget tilbagemeldinger om, og også selv kunnet konstatere, at det konkrete arbejde i IMODUS-projektet med de aktionsforskningsinspirerede, deltagerinddragende og partecipatoriske metoder, har båret god frugt. Selv om det unægtelig på mange niveauer også har givet anledning til at diskutere betingelserne for forsknings- og udviklingsarbejde, så er vi blevet bekræftet i at den lokale uddannelsesudvikling oftest er blevet konstruktivt udfordret og støttet af de bredere forskningsmæssige horisonter og perspektiver. Det har betydet at projekterne, gennem projektførelsesfasen, har kunnet udveksle og tilføre perspektiver på de lokale muligheder og barrierer for arbejdet med drenge og mænds uddannelsesdeltagelse. Disse nære og produktive samarbejder og udvekslinger af viden og perspektiver, som udgør en central dimension i det deltagerorienterede projektdesign, har således også overordnet bekræftet betydningen af en engageret forskning – og potentialerne i de aktionsforskningsinspirerede tilgange. ■

REFERENCER

- Harrits, Gitte Sommer & Søren Gyrtz Olesen (2012): På vej til professionerne. Århus : Systime, 2012.
- Larsen, Lene, Steen Baagøe Nielsen, Signe Hvid Thingstrup, Trine Wulf-Andersen & Christian Helms Jørgensen (2013): Køn og uddannelsesdeltagelse – en forskningsoversigt til refleksion ved deltagerorienteret uddannelsesudvikling for rekruttering og fastholdelse af mænd og drenge. IMODUS-projektet. VELPRO – Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv, Roskilde Universitet 2013.

Delprojekterne:

Problemstillinger, erfaringer og resultater

I den følgende del af rapporten præsenteres 17 cases, som hver beskriver en udvalgt problemstilling fra delprojekterne i IMODUS. Det er deltagere fra uddannelserne, som er forfattere til casene, mens forskningskoordinatorerne løbende har givet sparring til projekterne. Vi har forsøgt at afspejle denne rolle ved at udstyre hver enkelt case med 'forskerkommentarer', hvor de forskere, der har været tilknyttet projektet, kommenterer eller stiller spørgsmål i forlængelse af de fælles erfaringer med projektet. De 17 cases er inddelt i fem tematiske afsnit, der hver indledes med en kort introduktion, hvor den enkelte case, dens problematik og udviklingsperspektiv er søgt sat ind i en bredere kontekst samt relateres til de øvrige cases i temaet.

Drenge og frafald på gymnasiale uddannelser

Afsnittet rummer cases fra tre gymnasier, som på forskellig vis tematiserer udfordringen med uddannelsesfremmede elever og oplevelsen af umotiverede drenge på gymnasierne. Roskilde Handelsgymnasium har især arbejdet med rekrutteringsproblematikken i form af en ny linje; Sportsmanagement+, som er tiltænkt elever med brug for mere fysisk aktivitet, underviserstøttet opgaveskrivning og dermed en tættere elev/underviser relation. Roskilde Katedralskole har i deres delprojekt fokuseret på motivation og fastholdelse og således på forskellige måder undersøgt et bredt udsnit af de studerendes oplevelser af undervisningen i forskellige fag.

De 3 gymnasier præsenterer således forskellige erfaringer og blikke på drenges uddannelsesdeltagelse. Hvor der på det ene gymnasium slet ikke forekommer et frafaldsproblem hos drengene, har man på et andet gymnasium erfaringer med hvad man forstår som deciderede drengeproblematikker.

re ved fx individuelle evalueringssamtaler eller lærerunderstøttet opgaveskrivning.

De 3 gymnasier præsenterer således forskellige erfaringer og blikke på drenges uddannelsesdeltagelse. Hvor der på det ene gymnasium slet ikke forekommer et frafaldsproblem hos drengene, har man på et andet gymnasium erfaringer med hvad man forstår som deciderede drengeproblematikker. Det peger i retning af bredere diskussioner om bl.a. sammenhænge mellem køn, udkantsproblematikker og rekrutteringsgrundlag, fx ser man en skæv fordeling af elever med uddannelsesfremmed baggrund gymnasierne imellem i Region Sjælland. I den forbindelse er gymnasiet som institutionel ramme om uddannelsesudvikling i relation til politiske mål som 95 procent-målsætningen blevet diskuteret af projektdeltagerne. Ifølge deltagerne står målsætningen i stærk kontrast til gymnasiernes aktuelle muligheder og betingelser, fx i forhold til nødvendig efteruddannelse af undervisere og lokale studiepolitikker. Spørgsmålet om, hvordan man gennem uddannelsesudvikling kan fremme drenges fastholdelse og præstationer i gymnasiet, forbinder sig dermed til spørgsmål om gymnasiets historiske traditioner, aktuelle betingelser og de politiske intentioner om at fremme social mobilitet via mere og bedre uddannelse til unge. ■

Næstved Gymnasium og HF har gennem forskellige former for uddannelsesudvikling forsøgt at arbejde med fastholdelsesproblematikken og motivationen hos drengeelever gennem et fokus på klasserumskulturen generelt.

Motivation har dermed været omdrejningspunktet for alle 3 gymnasier. Både tænkt som didaktisk undervisningsudvikling, men også som en fællesskabstænkning, hvor motivation er tæt bundet til det sociale – både relationen til medstuderende ved fx konsultationsundervisning, men også i relationen til undervise-

Heldagskole og faglig læsning for gymnasiefremmede drenge

Roskilde Handelsgymnasium

Roskilde Handelsgymnasiums deltagelse i IMODUS projektet har taget udgangspunkt i samarbejdet omkring den første klasse, der blev optaget på studieretningen Sportsmanagement+. Studieretningen adskiller sig især fra skolens andre studieretninger ved sit heldagskolekoncept. Det indebærer, at eleverne er i skole hver dag fra 8 – 16, og at alt deres skriftlige arbejde laves på skolen under vejledning af faglæreren (skema-lagt elevtid), og der er samtidig indlagt fysisk træning i skoletiden.

Denne studieretning har især tiltrukket drenge og en større andel af dem må betegnes som gymnasiefremmede. Lærerne har gennem deres daglige arbejde kunne konstatere, at elevgruppen er kendetegnet ved nogle af nedestående karakteristika:

- Dårlige boglige forudsætninger for at gå i gymnasiet. Mange af eleverne har et meget lavt fagligt niveau, både hvad angår specifikke færdigheder i fagene – men også mere almene færdigheder som sprogforståelse, ordforråd, studieteknik, ansvarlighed.
- En del har været på efterskole (hovedsageligt idrætsefterskole). Disse efterskoler fokuserer så meget på det sociale, at det boglige træder i baggrunden. Det at mange elever har haft et år uden ”egentlig skolegang” har betydet, at flere af eleverne har opbygget en vane, hvor man ikke laver lektier og i det hele taget nedprioriterer lektier til fordel for det sociale.
- En del har diagnoser som ADHD, større eller mindre grad af ordblindhed – alt sammen noget som gør, at den traditionelle undervisningssituation bliver vanskeliggjort.
- En del har ikke rigtig lyst til at gå i skole men gør det, enten fordi de bliver ”presset” af forældre, eller fordi de har erkendt, at det er nødvendigt med en gymnasial uddannelse.

Set i forhold til IMODUS projektets overordnede hensigt om at tiltrække, fastholde og øge gennemførelses-

graden hos drenge på uddannelser kan man sige, at vi med oprettelsen af denne studieretning havde knækket koden med hensyn til at lave en uddannelse, der var tiltrækkende for drenge. Men vi stod med en stor udfordring i forhold til at fastholde drengene og føre dem frem til en studentereksamen. *Hvordan skulle skoledagen og undervisningen tilrettelægges, så denne drengegruppe fik knækket gymnasiekoden og fandt motivationen og selvdisciplinen frem til at gennemføre uddannelsen?*

Vores første tiltag havde fokus på at tilrettelægge undervisningen, så den virkede motiverende. De fleste forsøg gik på at aktivere eleverne, så de i højere grad skulle arbejde selv frem for at sidde stille og modtage traditionel undervisning. Her skulle eleverne være selvinstruerende, selv udarbejde og løse opgaverne og selv lave instruktioner, som kunne benyttes af deres medstuderende. Der var samtidig krav om at benytte en del web 2.0 værktøjer i forbindelse med disse undervisningsforløb. Klassen har således både arbejdet med at lave vodcast, podcast, QR-skattejagter, test og øvelser på skolens LMS system og mange andre redskaber. Disse forsøg har vist, at it ikke som forventet er en motivationsfaktor til at lære fagligt stof. Den ekstra udfordring ved at sætte sig ind i anvendelsen af it-værktøjet viste sig blot at være en forhindring for denne elevgruppe. Eleverne oplevede, at de skulle bruge ressourcer på både at tilegne sig stoffet og sætte sig ind i it-værktøjet, og de gav let op over for den udfordring.

Erfaringerne fra disse forsøg samlede vi i en undervisningsform, som vi døbte *konsultationsundervisning*. Her arbejdede eleverne gennem et længere forløb i mindre grupper med klare mål og rammer for arbejdet. Al afrapportering til læreren foregik i gruppen ved en række konsultationer, og der foregik således ingen klasseundervisning. Fordelene ved denne undervisningsform viste sig at være store. Undervisningen i de små grupper aktiverede og forpligtede alle deltagere, og de tydelige mål og rammer gjorde arbejdet overskueligt og udbyttet tydeligt for eleverne. Dermed virkede under-

visningsformen både motiverende og disciplinerende. Lærerne oplevede også en større nærhed til eleverne, en bedre mulighed for at nå dem præcis, hvor de var, og et bedre indblik i, hvordan de arbejdede og tilegnede sig stoffet, og især fik lærerne et tydeligt indtryk af, hvor eleverne oplevede forhindringer.

Dette indtryk fik vi også bekræftet af vores erfaringer fra elevernes arbejde med skriftlige afleveringer. Som før nævnt var det særegne ved denne studieretning, at eleverne lavede al deres skriftlige arbejde på skolen med mulighed for lærervejledning. Dette gav lærerne et unikt indblik i, hvordan eleverne arbejder med opgaver og især, hvad der får dem til at give op over for en opgave.

Ud fra disse erfaringer kunne vi konkludere, at det meget ofte er problemer med at afkode de faglige tekster og opgaveformuleringerne, der står i vejen for elevernes arbejde og ødelægger deres motivation. Ofte har lidt hjælp til at afkode tekst og opgaveformuleringer kunnet sætte gang i arbejdet og resultere i udmærkede og velreflekterede besvarelser.

På baggrund af ovenfor nævnte erfaringer besluttede vi os for, at vi på andet år skulle arbejde mere målrettet med at forbedre elevernes evner til at afkode fagtekster og opgaveformuleringer, og vi indsnævrede derefter arbejdet i IMODUS projektet til et forløb om faglig læsning.

Projekt om faglig læsning

Formålet med projektet var dels at gøre lærerne bevidste om de hindringer, der står i vejen for, at eleverne kan få udbytte af at læse fagligt materiale og afkode opgaveformuleringer, dels at iværksætte et egentlig kursus for eleverne i faglig læsning.

I projektet deltog alle faglærere omkring klassen samt skolens læsevejleder, Charlotte Sriver, som stod for at introducere begrebet faglig læsning, tilrettelagde workshops for lærerne samt fungerede som konsulent for lærerne i den praktiske gennemførelse i klassen.

Forløbet for lærerne var tilrettelagt i tre workshops med fokus på at give lærerne redskaber til at arbejde med faglig læsning i deres egne fag. Herefter gik vi videre til at iværksætte kursUSDelen for eleverne. Målet for kursUSDelen var, at eleverne fik arbejdet med læsestrategier i forhold til læsning af fagtekster, at de kunne læse efter et læseformål samt identificere og forstå fagbegreber.

I forhold til vores mål for projektet kan vi konkludere, at lærerne fik en øget bevidsthed om fagteksternes sværhedsgrad, bevidsthed om betydningen af førfaglige

ord samt forståelse for vigtigheden af et klart læseformål. Eleverne opnåede bevidsthed om, hvorfor fagtekster kan være svære at læse. De indså vigtigheden af at forstå de centrale faglige begreber og at denne forståelse førte til øget udbytte af læsningen.

Som en helt overordnet gevinst ved at tage projektet ud til eleverne i klassen oplevede vi, at lærere og elever fik en fælles bevidsthed om og et sprog til at tale om teksternes sværhedsgrad og udbyttet af læsningen. Eleverne oplevede, at lærerne var rykket over på deres side, da vi anerkendte og åbent formulerede: ”Ja, teksterne er svære”. Det viste sig at være vigtigt, at vi kunne forklare eleverne, hvorfor fagteksterne er svære og anvise nogle læsestrategier.

Eleverne oplevede, at lærerne var rykket over på deres side, da vi anerkendte og åbent formulerede: ”Ja, teksterne er svære”. Det viste sig at være vigtigt, at vi kunne forklare eleverne, hvorfor fagteksterne er svære og anvise nogle læsestrategier.

Efter afslutningen på workshopforløbet for klassens lærere blev der tilrettelagt et forløb, hvor der på tre pædagogiske dage i løbet af skoleåret 2013/14 var fokus på faglig læsning, så alle handelsgymnasiets lærere blev introduceret til faglig læsning gennem oplægsholdere og selvstændigt arbejde i faggrupperne med henblik på at udvikle undervisningsforløb.

Erfaringer fra projektet

Hvad skal der til for at fastholde de gymnasiefremmede drenge i de gymnasiale uddannelser?

Motivation er selvfølgelig en helt central størrelse. Men for mange af disse elever er motivationen for at gå i gymnasiet ikke indlysende. Det er det sociale, der holder dem fast, og derfor er en god og velfungerede klasse vigtig. Følelsen af at tilhøre en gruppe og at være forpligtet overfor dem, skal gerne fremmes gennem undervisningen. På samme måde er lærer-elev relationen vigtig, og i jo højere grad undervisningen kan tilrettelægges, så læreren kommer tæt på den enkelte elev, kan møde eleven, hvor han er og holde ham fast på målet,

jo større bliver motivationen. Både relationerne mellem eleverne og mellem lærer og elev kan styrkes gennem undervisning i mindre grupper som fx konsultationsundervisning.

Et andet vigtigt element i motivationen er elevens oplevelse af at kunne mestre opgaven. Hvis eleven gang på gang oplever at opgaveformuleringer, materialer, lærere og hele systemet ”taler hen over hovedet” på ham, ja, så taler lærere og system lynhurtigt ”for døve øren”, og eleven synker ned i sin egen verden bag computerskærmen. Det er her projektet omkring faglig læsning kommer i fokus. Redskaberne fra faglig læsning hjælper eleven til at kunne mestre opgaven og dermed til at kunne knække gymnasiekoden.

Vores konklusion er derfor, at skal vi have flere drenge (og piger) med gymnasiefremmede studiekompetencer igennem de gymnasiale uddannelser, kræver det, at gymnasieskolerne arbejder mere intensivt med studiekompetencer og faglig læsning, og at man fremmer mulighederne for at tilrettelægge en undervisning, som tager højde for manglende motivation.

Ovenstående kræver en massiv efteruddannelse af lærerne, både med hensyn til det didaktiske, men også efteruddannelse af lærerne med hensyn til faglig læsning og alle de redskaber, der hører til den del. Efteruddannelsesprogrammer for lærerne kræver rigtig mange ressourcer, så spørgsmålet er, om det politiske system er villig til at bevilge de økonomiske midler, der skal til for at opgradere alle gymnasielærere med disse kompetencer. Målet om øget optag må følges op af villigheden til at betale dét, det koster at udvikle en gymnasieskole, der kan i mødekomme behovene hos den elevgruppe, det øgede optag bringer ind i gymnasieskolen.

Man kan som skole overveje, om ovenstående tiltag vil tiltrække flere elever med manglende gymnasiale studiekompetencer og om det vil fremme det generelle studiemiljø på skolen? Det er vanskeligt at give et entydigt svar på spørgsmålet. Der er ingen tvivl om, at det tiltrækker flere elever med svage studiekompetencer, men der er heller ingen tvivl om, at selv de meget stærke elever har stor gavn af ovenstående tiltag. Ikke mindst redskaberne til faglig læsning har alle elever gavn af og støtten omkring de skriftlige opgaver har alle også stor gavn af – om det skræmmer nogle af de stærkeste elever væk, at der satses på tiltag, som understøtter de elever, som har svage studiekompetencer, er vanskeligt entydigt at fastslå.

Generelt må vi konkludere for vores skole, at de tiltag, som har været gennemført – både de små opstarts-forsøg på klasse- og fagniveau og de efterfølgende stor-

skalaforsøg for alle lærere på handelsgymnasiet, har vist sig at være meget givtige i forhold til vores elever. Vi er også ret sikre på, at de deltagende lærere vil benytte en lang række af de værktøjer, de har fået, i undervisningen af de kommende klasser. ■

*Kontaktperson: Uddannelsesleder Henrik Ooppelstrup Bundgaard
hob@RHS.DK*

Forskerperspektiv

Projektet har arbejdet med at tilrettelægge undervisningen ud fra principper, som skal gøre undervisningen mere motiverende for elever – især for dem med gymnasiefremmed baggrund. Projektet har vist, at en omlægning af undervisningen ud fra principperne om motivation, elevernes læse- og kodekompetencer og restrukturering af undervisningen til heldagsskole med mere motion, kræver en højere grad af lærerinvolvering og massiv efteruddannelse.

Spørgsmål:

Hvordan kan man fastholde disse ændringer til ny blivende praksis, hvis de er mere ressourcekrævende?

I forhold til at omlægge undervisning ud fra behovene fra elever med en såkaldt uddannelsesfremmed baggrund, hvordan sikrer man sig, at undervisningsformerne ikke har negative konsekvenser for de elever, der kommer med en anden baggrund?

Ove Christensen, Education Lab,
UCSJ Forskning og Innovation

Skal der ændres i undervisningsformerne i STX for bedre at motivere drengene?

Roskilde Katedralskole

Baggrund

Fra starten valgte vi at deltage i IMODUS under delprojektet: *Klasserumsnære undervisnings- og arbejdsformer med særligt fokus på at motivere og fastholde drenge i uddannelse og vores arbejdstitel blev: Bedre trivsel for drengene i det almene gymnasium.*

Ideen til projektemnet fik vi bl.a. via artikler med overskrifter som ”Drengene i undertal på landets gymnasier”, ”Eksamenskarakterer viser, at drenge gennemsnitligt klarer sig dårligere end piger” og ”Flere drenge end piger falder fra i gymnasiet”. Vores egen opfattelse er, at der måske ikke er den store forskel på frafaldsprocenterne for piger og drenge, men at der er undervisningsformer, der favoriserer pigerne, ligesom der måske kan være en tendens til, at pigerne har nemmere ved at ”knække koden”. Et begreb der bruges om gymnasieelevers evne til at forstå og udnytte de undervisningsformer og læringsstile, de bliver præsenteret for i gymnasiet.

Ovenstående artikeludsagn understreger derfor for os behovet for at afdække drenges skolehverdag, motivation og læring i forhold til de undervisningsformer, de præsenteres for. Typiske undervisningsformer i STX er: Tavleundervisning, klasseundervisning, gruppearbejde, diskussion, eksperimentelt arbejde, individuelt elevarbejde, elevoplæg og fremlæggelse. Derfor var vores næste spørgsmål: ”Hvad skal der til for at fremme drenges trivsel og motivation i gymnasiet?”

Arbejdshypotesen blev: Kan man via ændrede læringsformer øge drenges motivation og læringsevne i konkrete læringsituationer?

Metode

Vi har valgt en undersøgende tilgang med fokus på de parametre, som kan have indflydelse på elevernes motivation gennem en skoledag. Undersøgelserne har bestået af:

- Anonyme elevspørgeskemaer før og efter hvert undervisningsforløb.
- Anonyme elevvurderingsskemaer efter hver lektion – begge dele dog med angivelse af køn.
- Observationer af timerne, kommentarer fra underviserne omkring undervisningslektionerne samt fokusgruppeinterviews.

Vi har haft fokus på undersøgelse af elevernes egne opfattelser af deres motivation, faglige indsats og faglige udbytte af de enkelte lektioner. Vi har undersøgt elevreaktioner i 2.g årgangen 2013-14. Vi har inddraget natur- og samfundsvidenskabelige samt humanistiske studieretninger. Endelig har vi valgt fag inden for alle hovedområder. Der deltog 6 ud af 16 klasser inden for 8 forskellige fag, hver med forløb på omkring 10 lektioner, hvilket har givet over 1700 besvarelsesresultater fra 127 elever. Kønsfordelingen på skolen for hele årgangen er 41 % drenge og 59 % piger, heraf bestod vores delmængde af 37 % drenge og 63 % piger.

Vi havde en forventning om at kunne danne os et billede af forskellige parametres betydning for de i litteraturen påpegede kønsmæssige forskelle inden for ungdomsuddannelserne. Vi har sammenholdt drenge og pigers motivationsgrad med forskellige undervisningsformer og igen holdt dette op i mod fag, lektion på dagen og studieretninger. De implicerede lærere fik frie hænder til valg af undervisningsform ud fra egne didaktiske overvejelser. De blev dog opfordret til at afprøve forskellige arbejdsformer i undersøgelsesperioden, således at det var muligt at afdække et samspil mellem motivation og undervisningsform.

Resultater

Resultaterne viser, at der ikke umiddelbart er de store forskelle imellem kønnenes motivation i forhold til de forskellige undervisningsformer på STX. Om dette kan

tilskrives et forskelligt rekrutteringsgrundlag i forhold til andre ungdomsuddannelser og at vi derfor møder en større variation i drengetyper (og/eller pigetyper) i STX, kan vi kun gisne om. I hvert fald får resultatet af vores undersøgelser os til at stille spørgsmålstegn ved at kategorisere kønnene så kraftigt, som diskursen i samfundet omkring kønsforskelle ofte indikerer.

Selvom resultaterne ikke altid er signifikante, viser materialet interessante tendenser.

Tilsyneladende er pigerne generelt mere motiverede ved de undervisningsformer, der praktiseres i STX.

Pigerne har gennemgående, uanset den benyttede arbejdsform, en højere score i alle 3 kategorier – motivation, faglig indsats og fagligt udbytte. Man kan se, at pigerne tiltales af mere konkrete arbejdsopgaver, hvor drengene i højere grad ønsker lidt friere rammer med plads til eksperimenter, projekter, internetopgaver og debat tillige med et ønske om tavleundervisning med synlige mål. Det gælder dog for begge køn, at arbejdet med det faglige skal have et klart formål.

Ingen behov for kønsopdelt undervisning – godt at høre synspunkter fra begge køn

---

Det er *ikke* muligt at fremhæve en bestemt undervisningsform som specielt motiverende for drengene, der kan dog spores en lavere score hos drengene ved gruppearbejde.

Elever i de forskellige studieretninger angiver forskellige ønsker om arbejdsformer. Dette er måske en afspejling af de forskellige kønsfordelinger i klasserne. Ønskerne efterkommes øjensynligt, og der kan herved ses den tendens, at undervisningen i udbredt grad ofte rettelægges efter elevtyper og elevgrupper end på baggrund af teoretisk faglig didaktik. Kønsfordelingen i klasserne kan derfor komme til at styre dynamikken i klasserummet. Endelig må det konstateres, at de forskellige studieretninger har udpræget forskellige drengetyper samt antal.

Når der spørges til, hvilke undervisningsformer den enkelte elev foretrækker, fremkommer et meget broget billede, men når et undervisningsforløb er afsluttet, er eleverne meget bevidste om, hvad der fungerede. Såle-

des fremhæves det, at det er vigtigt med en lærer, der kan styre undervisningen. Både drenge og piger ser tavleundervisning som en væsentlig faktor for højt fagligt udbytte, selv om denne undervisningsform ikke har elevernes højeste prioritet. Eleverne er altså meget ansvarsbevidste omkring deres faglige læring.

Som start på skoledagen angives det, at det er bedst med tavleundervisning og anden konkret undervisning, hvorimod det sidst på dagen er nødvendigt med mere elevaktiverende undervisning. Det sidste er især et ønske fra drengene.

Som et kuriosum skal det nævnes, at der på vores uddannelsesinstitution er en gennemførelsesprocent på små 90 %, og at der i den undersøgte årgang har været udmeldt dobbelt så mange piger som drenge. Det er altså svært for os at få øje på et frafaldsproblem hos drengene.

Elevcitater

Første lektion på dagen: *"Tavleundervisning og undervisning som der kræves, at man skal lytte efter og ikke så meget gruppearbejde"*.

Sidste lektion: *"Det er en dårlig idé at undervise i tungt og svært stof sidst på dagen"*.

Endelig kan det fremhæves at hverken drenge eller piger ønsker kønsopdelt undervisning.

"Ingen behov for kønsopdelt undervisning – godt at høre synspunkter fra begge køn".

Konklusion

I vores undersøgelse omkring elevernes motivation, faglige indsats og faglige udbytte af undervisningen, finder vi ikke de store forskelle mellem drenge og piger. Det er heller ikke muligt at fremhæve en bestemt undervisningsform som specielt motiverende for drengene. Der kan dog spores en lavere score hos drengene ved gruppearbejde. Generelt foretrækker drengene en friere arbejdsform og de vil gerne kunne se et mål/formål med den enkelte arbejdsopgave.

Endvidere fremgår det tydeligt af vores undersøgelse, at ved brug af undervisningsformer, der fanger den enkelte drengegrupes interesse, sker dette ikke på bekostning af pigernes motivation.

Vores undersøgelse tyder også på, at de undervisningsformer, der i almindelighed benyttes i STX, appellerer mest til pigerne.

I relation til vores arbejdshypotese kan det på baggrund af vores undersøgelse anbefales, at man mere har fokus på variation frem for konkrete undervisningsformer, idet elever i den enkelte klasse har meget indi-

viduelle oplevelser af en konkret undervisningssituation.

Der er således ikke et klart billede af en bestemt undervisningsform, som specielt motiverer drenge, men det vil være befordrende for elevernes læring at skabe variation i den undervisningsform, som eleverne udsættes for igennem en skoledag.

En sikker lærerstyring, hvor der vises klare læringsmål bør efterstræbes, da det er motiverende – især for drengene. ■

Tovholdere: Lisbeth Kjæreby Pedersen og Susanne Petersen

Kontaktperson: Mogens Ellebæk rkme@rks-gym.dk

Forskerperspektiv

En opmærksomhed på og interesse for drenges motivation for læring i gymnasiet har resulteret i et udviklingsarbejde med fokus på undervisningsformer. På tværs af studieretninger og fag i seks klasser har lærerne arbejdet med sammenhængen mellem undervisningsformer og motivationer. Det arbejde har ført til erkendelser hos lærerne af, hvordan undervisningspraksis er kompleks. Bestemte mønstre og sammenhænge er vanskelige at identificere, men et blik for køn åbner således for et blik for kompleksitet i undervisningspraksis.

Den erfaring taler ind i en mere overordnet pointe om udviklingsprojekters potentiale som rum for refleksion og kritisk blik på egen praksis. Udviklingsprojekter bliver en måde at sætte parentes omkring egen hverdagslige praksis og se indlejrede normer, vaner og sociale mønstre med nye øjne. Når oplevelsen af konkrete undersøgelsesresultater i et udviklings- og undersøgelsesarbejde kan være svær at få øje på, synes det derfor væsentligt at holde fast i interne udviklings- og erkendelsesprocesser som et betydningsfuldt udbytte for egen undervisningspraksis.

Lene Larsen og Nanna Friche,
Roskilde Universitet

Klasserumskultur: Fokus på forbedring af drenges deltagelse og faglige indsats i gymnasiet

Næstved Gymnasium og HF

Baggrund

Geografisk byder skolens optagelsesområde på en stor diversitet blandt de optagne elever og derfor har Gymnasiet som udgangspunkt ikke det stærkeste elevgrundlag. Fx kommer langt de fleste elever fra ikke-akademiske familier og miljøer. Konkret ses i Næstved, at drengenes karakterer daler støt gennem gymnasietiden. Drengene dratter gennemsnitligt 3-4 karakterniveauer til sidste karaktergivning. Dog er der enkelte af drengene, der stiger til sidste karaktergivning og ind i mellem oplever vi store overraskelser til eksamen, hvor nogle drenge formår at score høje karakter og dermed gøre brug af en viden, som vi ikke har set tidligere. Samlet ser det ud til, at drengene får lavest karakterer over de tre år, men til eksamen udligner det sig nogenlunde med pigernes karakterer. Frafaldskvotienten er dog langt højere for drenge end for piger. For eksempel udmeldte skolen over 2 år for 2.r (start 2012) 3 elever og over 3 år for 3.r (start 2011) 7 elever, som på køn fordelte sig således:

- 1) 1.r start 2012 (29 elever): udmeldt 3 drenge og ingen piger ud af 13 drenge og 16 piger.
- 2) 1.r start 2011 (27 elever): udmeldt 4 drenge og 3 piger ud af 14 drenge og 13 piger.

Ved eksamen var kønsfordelingen af elever fra de samme 2 klasser som følgende:

- 3) 1.r start 2012: Ved 2.g eksamen: 2 drenge samt 1 pige på særlige vilkår.
- 4) 1.r start 2011: Ved 3.g eksamen 4 drenge og 1 pige på særlige vilkår.

Ovennævnte eksempler på frafaldet i 2 klasser er forholdsvis repræsentativt for frafaldet generelt i klasserne. Klasserne på stx taber i snit 3-5 elever over 3 år, hvoraf drengene er overrepræsenteret i forhold til kønnets andel af det samlede optag, hvor kønnene fordeler sig på lidt over $\frac{1}{3}$ drenge og lidt under $\frac{2}{3}$ piger.

Generelt er vores billede af drengene, at de har svært ved at leve op til det faglige niveau i dagligdagen, hvorimod de ser ud til at befinde sig rigtig godt socialt.

Problemstilling

På Næstved Gymnasium & HF har vi i mange år arbejdet med en fraværs- og frafaldsindsats, og vi har over en årrække formået at nedbringe den. Vi konfronteres imidlertid, på lige fod med mange andre af regionens uddannelsessteder, med en drengeproblematik både i forhold til markante fald i standpunktskaraktererne og en høj frafaldskvotient. Vi så derfor deltagelsen i IMODUS projektet som en oplagt mulighed for at arbejde med disse problematikker og dermed for at komme med kvalificerede bud på, hvordan vi kan hjælpe drengene.

Casen

Under vores deltagelse i IMODUS projektet har vi arbejdet med mange forskellige delprojekter på skolen. Vi har bl.a. forsøgt os med projektorienteret gruppearbejde, kønsopdelt undervisning, innovationsforløb mv. Vi har valgt at beskrive en ud af de mange cases her. Det er en case med overskriften klasserumskultur og den udfoldede sig over ca. $\frac{1}{2}$ år, fra november 2013 til marts 2014. Samtidig deltog skolen også i et generelt forsøg med klasserumskultur under UVM, som påbegyndtes i skoleåret 2012-2013. Casen er således en særlig IMODUS-gren, fordi nærværende case havde en særlig konsspecifik toning med henblik på drengeproblematik i klasserummet.

Vi præsenterede alle elever for projektet, men dets fokus på de særlige drengeproblematikker blev holdt delvist skjult, fordi de tidligere erfaringer med pilotprojekterne under IMODUS skabte en vis skepsis og usikkerhed og en stigende kløft mellem piger og drenge i form af kritik rettet mod hinanden. For drengenes vedkommende følte de sig nærmest stigmatiseret og

pigerne synes, det var irriterende, at det hele handlede om drengene og at drengene derfor blev gjort til særlige emner. Derfor besluttede vi at ændre fokus til klasserumskultur for så at sige 'afstigmatisere' drengene og samtidig involvere pigerne bedre.

Umiddelbart efter uge 42 (kartoffelferien) præsenteredes derfor en række nye tiltag for de deltagende på team/klassemøder i de respektive klasser, som primært havde til hensigt at sætte fokus på generel forberedelsesindsats, deltagelse og adfærd i klasserummet. Således præsenteredes på team/klassemøderne i de respektive klasser tiltag som fx elev af elev observationsforløb, ordning med faste siddepladser arrangeret af lærerne, introduktion af generelle målsætningssamtaler og særlige fokussamtaler. Hele tanken med at forsøge at ændre klasserumskulturen for alle elever var en formodning om, at det ville bidrage til fastholdelse af drengeelever samt højne klassens faglighed generelt. Konkret udmøntede casen sig i forskellige tiltag i alle fag – humanistiske som naturvidenskabelige. Vi indførte et *observationsforløb* i 2.r, som på det tidspunkt var en klasse præget af udbredt mangelfuld forberedelse og deltagelse i undervisningen. I observationsforløbet var der på forhånd udpeget to elever, som hver dag observerede i samtlige fællesfagstimer med henblik på at indsamle data om elevernes deltagelse og engagement i timerne i de enkelte fag. Hensigten var at synliggøre for de enkelte elever gennem deltagelse i observationerne, hvordan klasserumskulturen var og hvordan undervisningen fungerede samtidig med, at der kunne indsamles data til en større diskussion med eleverne om deres deltagelse, engagement og forberedelsesevne.

Således vurderedes klassens samlede koncentration syv gange over modulet, gennem notering af passive elever, andre aktiviteter, uro, skæld ud/irettesættelse og negative diskussioner mellem elev/elev og mellem lærer/elev(er). Skemaerne blev afleveret til læreren efter modulet og selve observationerne kørte over næsten halvanden måned. Efterfølgende blev skemaernes resultat sammenfattet af teamlærerne og drøftet samlet på et team-klassemøde med eleverne i klassen.

Vi indførte også det, vi kalder *forberedelseskonsekvens*, som konkret gik ud på, at eleverne i starten af hver time skulle meddele, om de havde forberedt lektier til timen. Eleverne skulle herefter fysisk placere sig efter forberedelsesniveau. De elever, som ikke havde forberedt sig skulle forlade lokalet og forsøge at indhente lektien i første del af modulet.

I de perioder, hvor vi benyttede os af forberedelseskonsekvens indførte vi også *faste siddepladser*, som på

forhånd var lavet af lærerteamet. Vi havde placeret eleverne således, at de ikke kom til at sidde ved siden af nogle af dem, de havde stærke relationer til uden for og i skolen. Både drenge og piger blev fortrinsvis placeret kønsblandet.

Vi afprøvede også nye former for kommunikation med enkelteleverne – vi indførte *særlige samtaleformer*, som havde til hensigt at styrke relationen mellem lærer og elev gennem mere personlige samtaler om deres situation, sociale relationer i klassen, forberedelse og faglige problemer i stedet for løbende skriftlige evalueringer. Det har taget sig ud som mere uformelle samtaler, hvor lærerne løbende har samtalt med eleverne og har nedskrevet det, der blev talt om. Tiltaget var tænkt især for at skabe en tættere relation i forbindelse med fastholdelse, men også for hele tiden at have fingeren på pulsen i forhold til at tale om det faglige niveau og vejen frem og videre i systemet og dermed for at få karakterniveauet op. Samtalerne blev efter et stykke tid formaliseret til egentlige målsætningssamtaler, hvor vi i større grad fokuserede på det faglige engagement og fælles nedfældede, hvad eleverne fremover skulle arbejde mere intenst med.

Erfaringer og konklusioner på baggrund af projektet

Helt overordnet kunne der ikke konstateres nogen konkrete positive ændringer i drengenes karakterniveau eller frafald.

Resultaterne fra observationskemaerne gav en god diskussion i klassen og mundede også ud i nye målsætninger for indsatsen i klassen. De særlige samtaleformer gjorde, at vi kom meget tættere på eleverne og det blev en anden form for evaluering, en mere ligeværdig evaluering – altså mere på elevernes præmisser. Samlet kan vi sige, at observationsforløbet og individuelle målsætningsforløb var vellykket, men rent fagligt så vi ikke nogen særlig målbar forandring i frafald eller karakter. Diskussionen og den efterfølgende indsats som resultat af observationsforløbet gav større ro i klassen og drengene blev også mere fokuserede jo nærmere eksamen vi kom, men kunne reelt ikke indhente de faglige mangler.

Samtalerne med drengene gav et indblik i at manglende mål for uddannelsen og deraf savnet af ambition spillede ind på deres negative faglige engagement. Blandt de drenge, som meldte sig ud, var begrundelsen oftest, at de ønskede en anden ramme for deres aktivitet snarere end et stadig mere ulideligt og karakterfattigt ophold i gymnasiet. Således valgte 2 drenge håndværksbaserede uddannelser, 1 dreng en kommende karriere i

militæret, 1 dreng ville genoptage stx senere og 2 drenge havde ikke andet alternativ end at forsøge at finde sig et arbejde. Af de drenge som gik til eksamen på særlige vilkår/som selvstuderende bestod alle. Nogle endda med pæne resultater.

Overordnet havde vores indsats intet reelt betydet for dem. De overlevede på trods af systemet og kravstærken og var på den måde urørlige. Sammenfattende må det konstateres, at der er en kompleksitet af årsager bag de handlinger eller mangel på samme, som vi som lærere mødte i relation til dele af drengegruppen (findes også i pigegruppen), og som slet ikke kunne rummes i de løsninger og tilpasninger vi udøvede i undervisningen og i kontakten til de enkelte drenge. Usikkerheden i drengegruppen med hensyn til mål og ambition med uddannelsen på stx synes i kombination med en omverdens mange og flagrende tilbud at spille afgørende ind på deres væren, og giver anledning til megen passivitet og ulyst overfor undervisningens tilbud.

Refleksioner i kølvandet på IMODUS

Betydningen af lovgivning og regler for uddannelsen

Rent strukturelt stødte vi på nogle problemer under IMODUS projektet. Det forekommer problematisk i en projektramme som IMODUS at være bundet i forhold til skolehverdagen og de almindeligt gældende regler fra ledelsen. Vi oplevede hele tiden at støde på skolens overordnede rammer uden nogen form for fleksibilitet. Derfor har vi talt om, at for at få succes med et projekt af IMODUS format kræver det, at der ydes fleksibilitet ift. mange af de overordnede strukturer herunder regler i forbindelse med afleveringer, fravær mv. Dette for at skabe rum for forandring på drengenes præmisser og for at få frie hænder så at sige til at afprøve anderledes og måske alternative tiltag for at forsøge at fastholde drenge og for at fastholde en faglig indsats, så ikke vi ser det gennemsnitlige karakterdyk, som tallene viser pt.

At forske i egen praksis

Dernæst har vi IMODUS-undervisere ikke været forberedte på den form for forskning, der krævedes, som resultat af det projektdesign, vi havde sat op.

Vi har, på trods af at vi alle sammen har et metodisk og videnskabsteoretisk grundlag, ikke nok viden til at gennemføre forskningen på en måde, så kvaliteten blev god nok til, at undersøgelsen kunne bruges fremadrettet. Det var et skud fra hoften i forhold til, hvordan man bygger en kvalitativ undersøgelse op, udvikler og effek-

tuerer den. Vi kunne godt have brugt flere forberedende kurser eller lignende, som også kunne have bidraget til en samling af alle os lærere og vores forskellige forestillinger om – og motivation og dagsordner for IMODUS forløbet.

Uddannelsesstruktur og Drengeliv

Vi har også diskuteret, hvorvidt gymnasiets overordnede struktur er problemet. Selve gymnasiets form ser ud til at være drengene imod. Der ser ud til at være et grundlæggende problem ift. hvordan drenge opfatter gymnasiet og hvad der ligger til grund for deres optagelse – ofte er det forældres forventninger eller de ser ikke andre muligheder mv. Vi ser også en underlig form for manglende konsekvens i forhold til, at de dumper så meget i karakter – det bekymrer dem simpelthen ikke. Vores erfaringer er dog, at de fleste drenge trives godt socialt i gymnasiet, de brokker sig ikke, de følger bare med og drengene har altid udtrykt stor tilfredshed med at være her på gymnasiet.

Man kan så overveje, om det overhovedet er muligt at ændre drengenes måde at tænke uddannelse på? ■

Kontaktperson: Lektor Jesper Kristiansen

Forskerperspektiv

Blikket på drenge og køn i projektet har medvirket til, at lærerne har arbejdet med at udvikle klasserumskulturen i udvalgte gymnasieklasser – især i en bestemt klasse, hvor især styrkelse af relationerne mellem den enkelte lærer og elev synes at have båret frugt. Projektet har vist, at det ikke er tilstrækkeligt at have (entydigt) fokus på drengenes adfærd, men at det i langt højere grad drejer sig om at forstå, hvorfor og hvordan (nogle) drenge reagerer på mødet med gymnasiets krav, kultur og pædagogik.

Det synes i forlængelse heraf vigtigt at arbejde med at udvikle gymnasiets struktur, indhold og pædagogik på måder, der i højere grad taler til elevernes – herunder drengenes – energier og lyster, hvilket projektet har vist indebærer og forudsætter, at lærerne får mulighed for at etablere et rum for eftertænkning og udvikling.

Lene Larsen og Nanna Friche,
Roskilde Universitet

Brobygning og social mobilitet

Spørgsmålet om brobygning og social mobilitet er som udgangspunkt særlig relevant for IMODUS, da uddannelsesniveaet i Region Sjælland generelt ligger under landsgennemsnittet og da det især er drenge/mænd, som ikke vælger de videregående uddannelser. For dem der bryder mønsteret og starter på en videregående uddannelse, er frafaldet næsten 25 % større end frafaldet blandt studerende fra akademiske hjem (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2014). Hertil kommer, at der er en kønnet difference, idet der er flere mandlige studerende der falder fra end kvindelige (Westergaard 2014, Brown m.fl. 2011, Jensen m.fl. 2010). IMODUS har arbejdet med særligt tilrettelagte brobygningsforløb med det formål at rekruttere mænd, som er i gang med, eller som allerede har en erhvervsuddannelse, til videregående uddannelse. I dette afsnit beskrives en brobygningcase mellem EUC, EASJ og DTU, hvor der er eksperimenteret med praksisrettede uddannelse-

lende træning i læsning, som har store udfordringer med at gennemføre uddannelserne. Casen fra DTU viser, hvordan fleksible uddannelsesforløb med understøttende digitale optagelser kan bidrage til at støtte studerende med læsevanskeligheder eller mangel på læsetræning. Projektet har med afprøvningen af digitale optagelser i undervisningen åbnet rum for diskussioner og fælles udvikling af undervisningspraksis på allerede eksisterende uddannelsesforløb på DTU og har således resulteret i kvalificering af undervisernes egne og kollegers undervisningspraksis. ■

REFERENCER

- Brown, Rikke; Arnt L. Vestergaard og Noemi Katznelson (2011) Ungdom på erhvervsuddannelserne - Delrapport om valg, elever, læring og fællesskaber, Center for Ungdomsforskning, DPU, Aarhus Universitet, Erhvervsskolernes Forlag.
- Jensen m.fl. (2010) Frafald på professionsbacheloruddannelserne. Hvordan klarer uddannelsesinstitutionerne sig? Akf forlaget.
- Westergaard, Kamma (2014) Frafald blandt University College Sjællands studerende – har køn betydning for frafald? I: Andersen m.fl. (red.): IMODUS. Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland. Forskningsprogram for Profession, Uddannelse og Arbejdsliv. UCSJ. Jannerup a/s
- Uddannelses- og Forskningsministeriet, Social mobilitet – fakta om sammenhænge mellem unges uddannelse og deres forældres uddannelse, 2014

Casen fra DTU viser, hvordan fleksible uddannelsesforløb med understøttende digitale optagelser kan bidrage til at støtte studerende med læsevanskeligheder eller mangel på læsetræning.

selementer. Elever og studerende fra de tre uddannelsessteder har lært hinandens uddannelser at kende ved at samarbejde om løsninger til virksomheders konkrete problemstillinger.

Den anden case i afsnittet omhandler ingeniøruddannelsens Adgangskursus. Casen illustrerer nogle af de udfordringer, som kan følge af brobygning der omfatter rekruttering af mænd, som ikke er uddannelsesvante (det er primært mænd, der læser på ingeniøruddannelsens Adgangskursus). Ingeniøruddannelsen oplever studerende med læsevanskeligheder / mang-

Tværinstitutionel innovationscamp som brobygning

EUC Nordvestsjælland, Erhvervsakademi Sjælland og DTU (IHK)

Indledning og ide

I forlængelse af IMODUS-projektets overordnede formål har det været udgangspunkt for dette delprojekt at have fokus på og arbejde med drenge/mænd. Dette understøttes af, at regionen står overfor tre store udfordringer: 1) uddannelsesniveaulet er generelt lavere end landsgennemsnittet, særlig i yderkanterne, 2) fastholdelse af unge i uddannelse på samtlige uddannelsesniveauer, særlig i erhvervsuddannelserne og 3) rekruttering og fastholdelse af drenge og mænd på samtlige uddannelsesniveauer.

Med baggrund i ovenstående problematikker har delprojektets formål derfor været at øge overgangen fra Erhvervsuddannelse (EUD) til Korte Videregående Uddannelser (KVU) gennem øget kendskab til de uddannelsesmuligheder, der er. Gennem det øgede kendskab antages det, at flere elever fremover ønsker at forsætte på en videregående uddannelse og derigennem øger deres faglige specialisering og styrke i forhold til arbejdsmarkedets behov. Projektets mål har blandt andet været at skabe en brobygningsmodel, der understøtter de nævnte problemstillinger og er med til at bidrage til at løse disse, i det omfang et projekt som dette, gør det muligt.

De deltagende uddannelsesinstitutioner deltager dels med forskellige fagligheder og dels med elever/studerende på forskellige niveauer rent videnskabeligt og på forskellige steder i deres uddannelse. Nogle er godt i gang med uddannelsen, andre er lige begyndt. Vi havde fagligheder der ikke umiddelbart var oplagte videreuddannelsesmuligheder fx autoteknolog og elektriker, hvilket gjorde, at vi måtte tænke anderledes om brobygningen. Det førte til, at vi fik idéen om at lade studerende/elever løse nogle konkrete problemstillinger fra nogle lokale virksomheder gennem en innovationsproces, hvor de kunne bringe deres forskellige fagligheder, kreativitet mv. i spil på en ligeværdig måde.

Den overordnede ide var en innovationscamp. På denne camp skulle innovationssamarbejdet forøge uddannelsernes gensidige kendskab og samarbejde, således at flere unge i fremtiden vil vælge vejen fra erhvervsuddannelse til erhvervsakademiuddannelse/ingeniøruddannelse og vejen fra erhvervsakademiuddannelse til ingeniøruddannelse. Campen satte fokus på innovationskompetencer, bæredygtighed og energieffektivisering. Campens faglige fokus havde som forudsætning, at det skete i et tæt samarbejde mellem

---

Den overordnede ide var en innovationscamp. På denne camp skulle innovationssamarbejdet forøge uddannelsernes gensidige kendskab og samarbejde, således at flere unge i fremtiden vil vælge vejen fra erhvervsuddannelse til erhvervsakademiuddannelse/ingeniøruddannelse og vejen fra erhvervsakademiuddannelse til ingeniøruddannelse.

---

elever, studerende og lærere på erhvervsuddannelser, erhvervsakademier og diplomingeniøruddannelser. Campens andet formål var at bygge bro mellem de pågældende uddannelser på baggrund af en række konkrete problemstillinger, som virksomheder fra regionen stod overfor. Fx skulle én af grupperne komme med forslag til yderligere ressourcegenbrug på virksomhederne i Symbiosesamarbejdet¹ i Kalundborg.

Valget af en innovationscamp som ramme for det tværinstitutionelle samarbejde skete på baggrund af flere drøftelser blandt andet om, hvordan vi kunne få elever/studerende til at mødes om et fagligt relevant emne, som alle havde en interesse i at blive klogere på og kunne bidrage fagligt til. Desuden gav camp-tankens mulighed for at afprøve nye former for undervisning. Deltagerne i campen blev udsat for innovationsprocesser, hvor en studerende ledte arbejdet i gruppen efter en nøje planlagt og styret proces. Almindeligvis ville det være en lærer, der styrede processen, men i dette tilfælde var det nogle jævnaldrende ”kolleger”, der var blevet uddannet til at lede processen. Campen var også tilrettelagt sådan, at grupperne flere gange undervejs skulle præsentere deres idé for et ”ekspertpanel” bestående af en faglærer, en virksomhedsrepræsentant og en repræsentant fra regionens energikontor.

Casen

Rent praktisk løste innovationscampen den udfordring, der lå i, at elever/studerende havde forskellige faglige baggrunde, hvor de ved deltagelse i campen kunne mødes om løsningen af en konkret problemstilling på tværs af fagligheder og niveauer. Netop de forskellige fagligheder og niveauer gav mulighed for udvikling af kreativitet gennem løsning af den fælles opgave. Studerende fra Ingeniørhøjskolen København (IHK) nu Danmarks Tekniske Universitet (DTU) deltog som procesagenter på campen. De havde til opgave at facilitere deltageres gruppearbejde. Deltagerne (elever/studerende) blev inddelt i grupper på tværs af uddannelsesinstitutioner således, at to grupper arbejdede om den samme virksomhedsproblemstilling. Der indgik også et konkurrenceelement, idet der ville blive kåret en vindergruppe inden for hver virksomhedsproblemstilling. Tre virksomheder deltog i innovationscampen og de var repræsenteret under hele forløbet. Deltagerne skulle i grupper flere gange undervejs præsentere deres løsningsforslag og fik sparring fra et feedbackpanel, hvori virksomhederne deltog. Virksomhedernes deltagelse var klart med til at gøre campens faglige indhold autentisk og var en motivationsfaktor for deltagerne.

Erfaringer og videre anbefalinger

Flere væsentlige læringspunkter træder umiddelbart frem i kølvandet på dette delprojekt både på det indholdsmæssige- og strukturelle plan.

Vi havde forud for campen været bekymret for, om deltagerne ville kunne arbejde sammen trods deres forskellige uddannelsesniveauer og baggrunde. Det viste

sig ikke at give nogen problemer. Tværtimod fandt deltagerne ud af, hvad de forskellige uddannelser kunne bidrage med. ”Det er kun spændende, at vi kan udveksle idéer”. (citat fra elev, der deltog i campen)

Hele ideen med Innovationscampen var at etablere veje til uddannelsesbrobygning gennem deltageres oplevelse af at være en del af en tværfaglig gruppe med stærk erhvervs – og praksisrelevans som fællesnævner. Det synes at lykkes ved gennem hele forløbet at have ”idéen” i centrum fra såvel lærere, arrangører og procesagenter. Netop praksisnærheden for campen blev positivt modtaget af eleverne, der oplevede, at arrangementet ”ikke var så skoleagtigt”. Der blev leveret stor koncentration og arbejdsdisciplin blandt elever/studerende sammenlignet med den daglige undervisning. Projektgruppens erfaringer kan danne grobund for analyse og udvikling af flere og nye erhvervs- og praksisorienterede uddannelsesbroer for drenge og mænd i regionens erhvervsrettede uddannelser.

Derudover blev det tydeligt på et mere overordnet plan, at der, på trods af uddannelsesinstitutionernes ønsker om deltagelse i projektet og projektets idé, var vanskeligheder i dels at bemande projektet og dels at få indpasset deltagelsen i fagplanen/uddannelsesplanen.

Der synes derfor at være en institutionel barriere tilstede i projekter af denne karakter. På det strategiske niveau er interessen for brobygning og lignende aktiviteter tilstede, ligesom der er politiske intentioner om, at flere unge skal have en videregående uddannelse. Imidlertid er der relativt store barrierer i at få dagligdagens skemaplanlægning, uddannelsesplanlægning, bemanding mv. til at spille sammen med ønsket om at afprøve nye initiativer.

Innovationscampen har imidlertid været afprøvet igen, dog i en beskåret udgave, hvor der ikke krævedes så stort ressourceforbrug som første gang. Campen blev gennemført som et dagsarrangement, der lettere lader sig gennemføre jf. læseplaner og bemanding. Samtidig lod man de studerende gå ved normalt undervisningsophør, hvilket betød at kun ca. halvdelen af deltagerne var til stede ved kåringen af bedste idé. Det, at eleverne/de studerende ikke deltog gennem hele processen betød, at de derved gik glip af virksomhedens kommentarer og konkrete tilbagemeldinger til de fremkomne idéer og sidst men ikke mindst kåringen af bedste idé. Vores erfaring er, at gennemførelsen af en innovationscamp – uanset varighed – kræver planlægning i god tid, nogle interesserede undervisere samt nogle autentiske problemstillinger præsenteret af virksomheder. ■

Deltagere: Underviser Lene Grove EA SJ Slagelse, Underviser Peter Krüger EA SJ Haslev, Studieleder Niels Erik Pabst IHK, Underviser Claus Birth og Underviser Børge Leth EUC Nordvestsjælland samt Projektleder og kontaktperson Lene Smith, EUC Nordvestsjælland.

NOTE

- 1) Kalundborg Symbiosis er et ressourcensamarbejde mellem forskellige virksomheder i Kalundborg. Det bærende princip er tilvejebringelse og deling af ressourcer og spildstrømme, samt genanvendelse af energi, vand og materialer. Partnere i Kalundborg Symbiosis samarbejdet er: Dong energy, Novozymes, Novo Nordisk, Kalundborg forsyning, Kalundborg Kommune, Kara/Noveren, Gyproc, RGS 90 og Statoil

Forskerperspektiv

Gennem fælles refleksioner og diskussioner på tværs af de medvirkende uddannelsesinstitutioner og forskningskoordinatorer er der blevet udviklet og gennemført forskellige afprøvninger af brobygningsforløb mellem erhvervsuddannelser, erhvervsakademiuddannelser og ingeniørstudium. Disse afprøvninger har søgt at give de langt overvejende mandlige uddannelsesdeltagere indsigt i - og erfaringer med potentielle videreuddannelsesmuligheder. Projektets forskningsdel har resulteret i udvikling af nye begreber om brobygning og ikke mindst følgerne af at anskue og praktisere brobygning på forskellige måder. Begreberne er blevet til på baggrund af erfaringerne i projektet og er blevet spillet tilbage til underviserne som led i løbende fælles erfaringsdannelseprocesser. Den overordnede hensigt har været at give uddannelsesdeltagerne erfaringer med videreuddannelsesmuligheder og sammen har projektgruppen udviklet nye og mere kvalificerede forståelser af brobygning på de medvirkende uddannelsesinstitutioner.

Et centralt spørgsmål: Hvordan får forskellige brobygningsforståelser konsekvenser for måden, hvorpå de praktiseres som brobygningsforløb på tværs af uddannelserne?

Henrik Hersom og Signe Hvid Thingstrup,
Roskilde Universitet

Når delmål bliver til hovedresultat

I arbejdet med at udvikle et fleksibelt uddannelsesforløb for Adgangskursus og Ingeniøruddannelser har det vist sig, at delelementer i arbejdet peger i retning af brugbare redskaber til fastholdelse af studerende i konventionelt tilrettelagte forløb

Danmarks Tekniske Universitet

DTU¹ var fra projektets begyndelse drevet af ideen: Hvis uddannelsesudbud omlægges fra konventionelt tilrettelagte forløb med matrikelfremmøde i almindelig undervisningstid, så de bliver mere fleksible i rum og tid, vil det kunne øge rekrutteringen til Ingeniøruddannelserne og styrke kompetenceniveauet på det tekniske- og naturvidenskabelige område i Region Sjælland. Rationalet var, at der i regionen findes en målgruppe, der i denne sammenhæng har 3 relevante karakteristika:

- Bosat i en geografisk afstand til København, der gør det vanskeligt at pendle mellem bopæl og undervisningssted.
- Befinder sig i en uddannelsesmæssig situation, der vanskeliggør fuldtidsstudium inden for normal undervisningstid pga. arbejde og samtidige sociale, familiemæssige og økonomiske forpligtelser.
- Uddannelsesparate i den betydning, at de har kompetencer og en indstilling i form af motivation og disciplin til at indgå i en læringsituation.

Disse 3 karakteristika, der før projektet var på et fornemmelsesniveau baseret på erfaring fra tidligere studerende, blev siden bekræftet af en målgruppeundersøgelse udført af EducationLab ved UCSJ.

DTU gik ind i IMODUS-projektet på 3 delområder: Fleksible tilrettelæggelser af Adgangskursus til Ingeniøruddannelserne² og af Ingeniøruddannelserne (Stærkstrøm og Byggeri & Infrastruktur) samt brobygning med andre uddannelsesinstitutioner i projektet.

Ambitionsniveauet for DTU's engagement i IMODUS-projektet blev fra starten sat højt: Målet var at etablere et fleksibelt udbud af såvel et fuldt Adgangskursus til Ingeniøruddannelser som af diplo-

mingeniøruddannelserne Byggeri & Infrastruktur og Stærkstrøm, så det kan gennemføres på den normalt normerede studietid på 4½ år.

Det centrale har været arbejdet med at omlægge traditionelle uddannelsesforløb inden for de nævnte uddannelser, dvs. forløb baseret på fuldtidsstuderende med fremmøde på uddannelsesinstitutionen inden for normal undervisningstid til fleksible udbud af uddannelserne, der gør det muligt at modtage læring og gennemføre uddannelserne uden at være bundet til fremmøde på matriklen til undervisning. Denne fleksible tilrettelæggelse vil gøre det muligt samtidig med uddannelsen at have en væsentlig del af sin tid dedikeret til erhvervsarbejde og forsørgelse af en familie.

Af uddannelsesstrategiske grunde har DTU valgt ikke at gå videre med tilrettelæggelsen af et fleksibelt udbud af Ingeniøruddannelserne på nuværende tidspunkt. Heller ikke det fleksible Adgangskursus er endnu blevet etableret pga. manglende søgning til sådan et udbud.

Nærvende tekst tager afsæt i erfaringer fra Adgangskursus til Ingeniøruddannelserne. Da der som sagt endnu ikke har været etableret et fleksibelt forløb på denne uddannelse, vil teksten her pege på områder i arbejdet med det konventionelle udbud af uddannelsen og didaktiske overvejelser, som har hentet positiv inspiration fra arbejdet i IMODUS-sammenhæng.

Intensiveret læring og digitale læremidler

Den helt store udfordring i udviklingen af et fleksibelt forløb er arbejdet med at omlægge en daglig arbejdsbelastning for de studerende på et normalt fuldtidsstudieforløb til et fleksibelt, som den studerende ideelt set skal kunne gennemføre parallelt med et normalt fuld-

tidsarbejde. Altså, den studerende skal samtidig med et erhvervsarbejde, der forsørger den studerende selv og eventuelt bidrager til en familieøkonomi, finde tid til at gennemføre et fuldtidsstudium. En afgørende udfordring for tilrettelæggelsen bliver, at der er begrænset tid bundet til bestemte og fastlagte mødetidspunkter.

Udfordringen forsøges løst med inspiration og sparing fra UCSJ EducationLab ved to greb:

- Undervisningsseancer tilrettelagt som konfrontation med lærer bliver til online- undervisningsseancer sekvenseret med en skarp opdeling af emner og underemner inden for hvert fag. Seancerne optages, så de er nemme at gå til for en gentagelse, når den studerende arbejder på egen hånd.
- The flipped Classroom – I den korte konfrontationstid, hvor læreren er til stede, foregår der et intensivt studenterarbejde med at demonstrere forståelse af teori i form af øvelser og praktiske arbejder. Læreren vil i disse konfrontationsseancer virke som vejleder og have mulighed for at bidrage umiddelbart til den enkelte studerendes arbejde med relevante faglige problematikker gennem stillede skriftlige og mundtlige opgaver. Konfrontationstiden bliver i hovedsagen ikke benyttet til læregennemgang af teori.

I det følgende bliver der fokuseret på overvejelser omkring brug af The flipped Classroom: På Adgangskursus bliver arbejdet med at omlægge undervisningen, så der placeres mere selvstændigt arbejde hos den studerende, (jf. den kortere tid, der er til konfrontationsundervisning i løbet af en uge sammenlignet med et konventionelt tilrettelagt undervisningsforløb) et stykke hen ad vejen tænkt inden for rammerne af en konventionel didaktik, dvs. at der placeres en større mængde hjemmearbejde i form af en større mængde læsarbejde hos den studerende. Diskussionerne blandt lærere og udviklere får imidlertid efterhånden også et fokus på forskellige

---

Arbejdet med The flipped Classroom og en målgruppe med læsevanskeligheder fører på den måde til en diskussion af brug af alternative læremidler og anvendelsen af billeder og lyd bliver central.

---

måder at "rationalisere" eller at "intensivere" læringen på. Arbejdet ud fra en didaktik baseret på "The flipped Classroom" kunne i sig selv være sådan et forsøg på at intensivere læringen. Samtidig etableres der dog også en opmærksomhed på det problematiske i at underforstå mere tid til selvstændigt arbejde med mere læsarbejde.

Den primære udfordring i udviklingsarbejdet skærpes nemlig af endnu et forhold: En stor del af målgruppen har læsevanskeligheder eller mangler læsetræning og evner ikke at læse store mængder faglitteratur på egen hånd. Opmærksomheden på denne udfordring, som målgruppen besidder, fordrer derfor, at arbejdet hen imod en mere rationel læring kræver, at der tænkes ad andre veje. Arbejdet med The flipped Classroom og en målgruppe med læsevanskeligheder fører på den måde til en diskussion af brug af alternative læremidler og anvendelsen af billeder og lyd bliver central.

Opsummeret er udfordringerne ved konstruktion af et fleksibelt udbudt Adgangskursus:

- Konfrontationstiden, hvor lærer og studerende er sammen, er kort.
- De studerende i målgruppen har formentlig erhvervsarbejde ved siden af et fuldtidsstudium.
- Undervisningsmaterialet/undervisningselementer skal gerne være iterativt/iterative. Da konfrontationstiden er kort og de studerende forventeligt vil arbejde med fagene på tidspunkter, der passer i deres individuelle planlægning af dagen, skal undervisnings- og læremidler være tilgængelige uden for den korte konfrontationstid.
- De studerende har læsevanskeligheder

Denne sidst nævnte udfordring stiller yderligere en udfordring op:

- Læremidlerne skal være skarpe og præcise med fokus rettet specifikt på den relevante målgruppes problemer med tekstbaseret stof.

Summen af disse udfordringer bringer arbejdet med tilrettelæggelsen af undervisningen og af det enkelte undervisningsforløb frem mod anvendelse af nye undervisningsmaterialer.

Arbejdet med et fleksibelt forløbs anvendelse på den konventionelt tilrettelagte uddannelse

Tilrettelæggelsen af et fleksibelt uddannelsesforløb planlægges, så en stor del af undervisningselementer-

ne i de enkelte fag bliver båret af digitale optagelser. Det synes, at denne type læremidler har kvaliteter, der i udstrakt grad imødekommer de ovenfor nævnte udfordringer. I arbejdet med at tegne form og indhold på et fleksibelt udbud er brugen af digitale optagelser blevet afprøvet på de almindelige forløb på Adgangskursus.

Produktionen af digitale optagelser har grupperet sig i dels en type af fagligt almene, dels i en type af hold- (lærer)specifikke. Den første type, produceret af DTU-lærere, ligger på intranet samt på YouTube og har flere hundrede views, enkelte har adskillige tusinde. Den anden type af optagelser ligger på intranet grupperet under det enkelte fag

Det er blandt lærerne blevet diskuteret, hvilken type der er at foretrække og der er udpræget enighed om den erfaring, at de hver for sig har forskellige kvaliteter og bidrager til læring på forskellig måde:

- Optagelser udviklet i grupper af faglærere rettet mod generelle præsentationer af fagligt almene emner i en "anonymiseret" form egnet til genbrug og til forskellige holdsammensætninger
  - a) *Gennemgangen af emner har et alment præg, der giver den studerende en generel, principiel eller definerende forståelse af emnet.*
  - b) *Det har medført en faglig/pædagogisk sparring gennem livtag med ny teknologi og pædagogik i fællesskab.*
- Optagelser foretaget af den enkelte lærer og dermed præget af den enkelte lærers undervisningsstil med eksempler, der trækker på indforståethed i forhold til tidligere undervisningsseancer med samme hold:
  - a) *Giver den studerende en fortrolighed med lærerens læringsstil og ser forklarende eksempler, der på tværs af emner, giver en sammenhængende forståelse af fagets indhold.*
  - b) *Understøtter det personlige i relationen mellem lærer og studerende, giver rum til den enkelte undervisers lyst til at lege og udvikle pædagogik, faglighed og eksempler.*
  - c) *Peger i den modsatte retning af den overordnede strøm mod fælles engagement i faggrupper omkring undervisningsmateriale.*

Afslutning

Det er holdningen blandt ledelse og lærere, at begge typer af digitale optagelser skal udvikles og gøres til et fast indtag af læremidler og undervisningselementer på Adgangskursus i arbejdet med at fastholde studerende

og møde dem ad stadig flere differentierede veje; også på det konventionelt udbudte uddannelsesforløb.

Når den fleksible tilrettelæggelse af Adgangskursus til Ingeniøruddannelserne endnu ikke er blevet til noget, er det givet, at målet om at nå en større rekruttering af en bredere målgruppe ikke nås. Omvendt er der stærke indici på, at en større del af den eksisterende rekruttering (hvor mænd traditionelt set på DTU Adgangskursus til Ingeniøruddannelserne udgør et flertal)

Alt andet lige så er lærere og planlæggere af Adgangskursus til Ingeniøruddannelserne i udfordringen og opgaven med at tilrettelægge et fleksibelt udbud af uddannelsen baseret på online-undervisning blevet konfronteret med et behov for at tænke uddannelse, undervisning, målgruppe, didaktik, lære- og undervisningsmidler på en ny måde, der har smittet af på det konventionelle udbud af uddannelsen.

---

bedre fastholdes og kvalificerer sig til at kunne læse på en Ingeniøruddannelse ved brugen af alternative digitale læremidler i den konventionelt tilrettede undervisning. Således er der en første iagttagelse af, at i klasser, hvor lærere har produceret digitale optagelser af undervisningselementer rettet mod den specifikke klasse, har klassen opnået højere gennemsnit end øvrige klasser ved eksamen i faget.

Alt andet lige så er lærere og planlæggere af Adgangskursus til Ingeniøruddannelserne i udfordringen og opgaven med at tilrettelægge et fleksibelt udbud af uddannelsen baseret på online-undervisning blevet konfronteret med et behov for at tænke uddannelse, undervisning, målgruppe, didaktik, lære- og undervisningsmidler på en ny måde, der har smittet af på det konventionelle udbud af uddannelsen. Dette har allerede bidraget til og bidrager fortsat til en mere kvalificeret udvikling af uddannelsen, hvor der i højere grad kan fokuseres på fleksibilitet i form af differentieret

undervisning og ved at undervisningsmidler og undervisningsseancer er tilgængelige for den studerende, når vedkommende har behov for det. ■

NOTER

- 1) IHK fusionerede pr. januar 2013 med DTU, IHK indgik i IMODUS-projektet fra dets begyndelse.
- 2) En uddannelse der tilbydes i forskellige modulforløb henvendt til forskellige målgrupper; i nærværende sammenhæng er der fokus på det etårige uddannelsesforløb på ungdomsuddannelsesniveau, der særligt henvender sig til studerende med en erhvervsuddannelse og/eller erhvervs erfaring.

Bidragydere til IMODUS-projekt ved DTU:

Maria Hørby: lektor og studievejleder ved Byggeri & Infrastruktur

Maja Pontoppidan: Lektor og Afdelingschef ved afdeling for Maskin og Design

Ann Oliveira-Borg: AC studievejleder DTU Diplom

Jesper Stensbo Knudsen: Uddannelseschef Adgangskursus til Ingeniøruddannelserne

Uddannelsessted: DTU, Laurrupvang 15, 2750 Ballerup

Uddannelsesleder: *Lars D Christoffersen, direktør DTU-Diplom, larch@dtu.dk og Christian Thune Jacobsen, direktør DTU Adgangskursus, ctj@adk.dtu.dk*

Intern tovholder: *Jesper Stensbo Knudsen, Uddannelseschef, DTU Adgangskursus, jsk@ihk.dk*

Forskningskoordinator: *EDU-lab, UCSJ v. Karsten Gynther, kgy@ucsj.dk og Ove Christensen, och@ucsj.dk*

Forskerperspektiv

Betragter man dette projekt som en af IMODUS projektets mange cases (delprojekter) dvs. anvender casebegrebet, sådan som det er introduceret af Bent Flyvbjerg, så er det overordnede vidensbidrag fra denne case, at drenges og pigers uddannelsesmuligheder også afgøres af uddannelsesinstitutionelle valg og hvis en uddannelsesinstitution ønsker at designe fleksible uddannelser, som kan bidrage til at udvide unges uddannelsesmuligheder i yderområderne i Danmark, så forudsætter det en samlet organisationsdidaktik, hvor strategiske-, taktiske- og operationelle didaktiske valg gensidigt understøtter og forudsætter hinanden.

Transformativ forskning

Vi har som forskere været optaget af transformativ forskning og arbejdet med didaktiske designproblemer. Vores forskningsperspektiv i dette projekt har været pragmatisk, dvs. vi har forsøgt at innovere didaktisk praksis. Innovation forstår vi som en ide omsat til en ny og bedre daglig praksis (dvs. noget som organisatorisk kan forankres) og derfor har vores forskningsperspektiv været at bidrage til at udvikle et uddannelsesdesign, som også kunne anerkendes inden for givne institutionelle præmisser på IHK (nuværende DTU) og som ikke krævede udvikling af et helt nyt pædagogisk eller fagdidaktisk grundsyn hos de undervisere, der deltog i projektet og uddannelseskulturen som sådan på det daværende IHK.

Karsten Gynther og Ove Christensen,
Education Lab, UCSJ Forskning og Innovation

Praksisrettethed og underviserroller

Under overskriften ”praksisrettethed og underviserroller” kan man læse sig ind i forskellige delprojekter fra hhv. Sundhedsuddannelserne, Sygeplejerskeuddannelsen, Ergoterapeutuddannelsen, Ernærings- og sundhedsuddannelsen, fra RUC, hvor delprojektet tog sit udgangspunkt på kurset TechLife på den Humanistisk-teknologisk Bacheloruddannelse (Humtek) samt fra Erhvervsakademi Sjællands akademiuddannelse Multimediedesign.

Mange af delprojekterne har arbejdet ud fra en antagelse om, at de studerende (mænd såvel som kvinder) bliver motiveret af praksisrettethed i uddannelsen. Andre har taget udgangspunkt i resultater fra tidligere

---

Temaet indeholder således forskellige bud på, hvordan praksisrettethed forstås og forsøges udviklet i forskellige uddannelsesmæssige sammenhænge og knytter derfor an til en videre diskussion af, hvor og hvordan det giver mening at tale om praksisrettethed.

---

empiriske undersøgelser under IMODUS, som pegede på såvel studerendes som underviseres ønsker om praksisnær undervisning på uddannelsen. Projekterne har på forskellige måder ønsket at styrke fastholdelse og/eller rekruttering af mænd til uddannelsen, men fælles for dem alle er, at de på forskellige måder har eksperimenteret med praksisrettet uddannelsesudvikling.

Der har i delprojekterne været igangsat initiativer af meget forskellig karakter for at tilgodese både studerendes og underviseres ønsker om mere praksisrettethed. Der er fx eksperimenteret med simulationsundervisning på Sundhedsuddannelserne, med inddragelse af patienter og udvikling af mere praktiske og kropslige

undervisningselementer i Ergoterapeutuddannelsen og på Sygeplejerskeuddannelsen arbejdede man med studiebesøg for underviserne i klinikken. TechLife kurset og Ernærings- og sundhedsuddannelsen har på forskellig vis eksperimenteret med nye metoder i forbindelse med hands-on læring, anskuelighedsundervisning og case/projektorienteret undervisning. På uddannelsen til multimediedesigner er der eksperimenteret med implementering af tæt erhvervskontakt i forskellige undervisningspraksisser.

Temaet indeholder således forskellige bud på, hvordan praksisrettethed forstås og forsøges udviklet i forskellige uddannelsesmæssige sammenhænge og knytter derfor an til en videre diskussion af, hvor og hvordan det giver mening at tale om praksisrettethed. Projekterne skriver sig her ind i forskellige diskurser om og forståelser af praksisrettethed: Dels i form af arbejdsmarkedsorienterede diskurser, hvor praksisrettethed forstås anvendelses- og beskæftigelsesorienteret som professions-, erhvervs- og arbejdsmarkedsrettethed. Fx i form af sygeplejerskeuddannelsens studiebesøg i praksis eller multimediedesignuddannelsens erhvervsrettethed i projektarbejdet. Og dels arbejdes med praksisrettethed som læringsteoretisk perspektiv og konkret greb i undervisningen, som fx på Ernærings- og sundhedsuddannelsen, hvor de studerende får til opgave at sammensætte et måltid efter sensoriske principper eller på TechLife kurset, hvor de studerende er på byvandring. ■

Simulationslæring i akut sygepleje til kritisk syge patienter

Sundhedsuddannelserne UCSJ, Campus Næstved

Intro og kontekst

Delprojektet "Simulationslæring på sundhedsuddannelserne" tager afsæt i en antagelse om, at handlingsrettet simulationstræning med inddragelse af teknologi kan medvirke til at motivere og fastholde mandlige studerende. I denne kontekst sættes det handlingsrettede i forbindelse med action. Dermed er tesen, at særligt handlingsrettede og actionprægede kompetencer – i en kombination med teknologi taler til mandlige studerende. Yderligere er tesen og forhåbningen, at et øget fokus på dette i uddannelsen kan bidrage til at fastholde de mandlige studerende såvel som på længere sigt at øge rekrutteringen af mænd til uddannelsen og dermed faget. Fx er der kun 8 % mænd optaget på sygeplejerskeuddannelsen på UCSJ i 2013-2014 og tillige er frafaldet for mænd procentvis meget større end for kvinder.¹ Tesen understøttes også af, at mænd, der allerede er beskæftiget i sygeplejefaget, fremhæver egenskaber ved deres arbejde, der traditionelt associeres med noget maskulint med høj grad af selvstændighed, det tekniske eller et spændende miljø præget af action. Den understøttes tillige af, at mandlige sygeplejersker er overrepræsenterede inden for intensiv sygepleje, anæstesi og ledelse, hvor teknologi, det actionprægede og handlingsrettede i høj grad er integreret (Rimi, 2012).

Der fokuseres således i delprojektet på handlerettede sundhedsprofessionelle kompetencer til håndtering af et bredt spektrum af patientforløb, herunder traumer og andre akutte tilstande. Midlet hertil vil være en omfattende brug af simulationstræning. Gennem simulationslæringen stilles der krav om handling i ofte stressede og akutte situationer og mens læringsrummet således simulerer at ligge tæt op ad den virkelighed, de studerende skal fungere i, er det samtidig helt anderledes tilladt at fejle uden patienter eller andre lider overlast. Dermed åbnes mulighed for, at kritiske procedurer og vanskelige situationer kan indlæres under trygge forhold med fokus på netop at lære af fejl. På samme måde

er der mulighed for at træne situationer, der går ud over det sædvanlige, hvor tiden kan fortættes eller trækkes ud, og hvor de studerende skal yde deres bedste i meget pressede situationer. Hovedparten af projektet omfatter sygeplejerskeuddannelsen, mens en mindre del af projektet omfatter et tværprofessionelt forløb, hvilket afspejles i vægtningen af det følgende.

Forløbet

Metodisk tilrettelægdes og afprøvedes forløb, hvor tesen ved at gennemføre et simulationsbaseret undervisningsforløb i modul 10 "Den kritisk syge patient" monoprofessionelt på sygeplejerskeuddannelsen. Undervisningsforløbet tog udgangspunkt i et scenarie, hvor der skal udøves sygepleje til en multitraumatiseret patient i den akutte fase. I scenariet indgik elementer som observation og handling i forbindelse med kredsløbschok, administration af medicin samt kommunikation med læge vedrørende tilstand og ordinationer. Forud for afviklingen af scenariet introduceredes mindre grupper på 8–10 studerende for overordnet læringsudbytte, specifikke læringsmål, simulationsdukken Nursing Anne, regler for scenariet og scenariets patientkonkrete situation. 4 studerende gennemspillede sammen scenariet som sygeplejersker, mens 4–6 andre studerende indtog specifikke observatørroller, fx med fokus på kommunikation eller ledelse. Efter gennemspilning af scenariet fulgte debriefing med fokus på konstruktiv feedback og refleksion over forløbet.

Et simulationsscenario udvikler sig ofte uforudsigeligt, ikke mindst for den studerendes vedkommende, og opleves generelt som vanskeligt af de studerende, idet de støder på grænserne for egen formåen. Det er således svært at kontrollere på hvilke områder, man vil markere sig og dermed bedømmes på. Underviserne har haft stort fokus på, at ingen studerende skal gå fra undervisningen med en oplevelse af at være en fiasko. Der er derfor fokus på de studerendes tilstand efter scenariet.

For at imødekomme dette er der i fuldskalaperioden udviklet på konceptet. Der er indlagt tid til, at samme scenarie kan gennemspilles to gange af det samme team af studerende, hvor dels de studerendes egne justeringer i handlinger og dels justeringer indfanget i debriefingen inkorporeres i 2. gennemspilning. Erfaringen er, at kvaliteten af det handlingsrettede i scenariet er højere og at de studerende har gode erfaringer med sig fra undervisningssituationen. De studerende udtrykte stor begejstring for simulationsundervisningen med denne anden gennemspilning.

Resultater og perspektiver

Den omlagte undervisning er dokumenteret gennem skrift, billeder og video og tesen om mandlige studerendes interesse for handlerettede kompetencer er søgt belyst gennem en kombination af kvantitative og kvalitative metoder. Undersøgelingsdesign har bestået af baggrundsresearch om simulationsundervisning, simulationsdidaktik såvel som om kønede aspekter af sygeplejeuddannelsen specifikt og omsorgsfagene mere generelt. Derudover har de to tilknyttede professionsforskere observeret simulationsundervisningen, undersøgt de studerendes holdninger til denne gennem to mobilsurveys samt gennemført fokusgruppeinterviews med fem grupper studerende af blandet køn samt uformelle interviews med underviserne. Hovedvægten har således været lagt på de kvalitative metoder for derigennem at få indblik i de studerendes forståelse af didaktiske design i simulationsundervisningen samt deres eventuelle faglige selvforståelse i et kønsperspektiv.

Studerendes perspektiver

Mobilsurveys og fokusgruppeinterviews blev iværksat efter undervisningen og viste, at de studerende generelt var meget positive over for simulationsundervisningen og oplevede den som både relevant og meget motiverende. Det fremgik endvidere af mobilsurveyen, at de mandlige studerende generelt var mere positivt indstillede over for simulationsundervisningen end de kvindelige (antallet af mandlige studerende var dog her så lille, at det er vanskeligt at udsige noget generelt med baggrund heri). Alligevel kan der peges på, at alle de mandlige studerende fandt simulationsundervisningen spændende og motiverende, ligesom alle de mandlige studerende også oplevede, at simulationsundervisningen i høj grad forberedte dem til deres kommende arbejde. De kvindelige studerende udgjorde en langt større gruppe, men her var de positive tilkendegivelser en lille smule lavere.

Fx fortæller en mandlig studerende, at han i funktionen som studentervejleder tit får spørgsmål fra drenge om, hvor meget der sker på uddannelsen, hvor meget man sidder med bøger og hvor meget af det, der er action. Det er tilsyneladende vigtigt for drengene at sikre sig, at der i uddannelsen er vægt på handling og ikke alene boglig viden. En anden mandlig studerende fortæller, at det der tiltrækker ham ved sygeplejeuddannelsen er, at: *"[...] der er en tendens til, at de mange kvinder på studiet får deres sikkerhed i at kunne deres teori. For mig er det modsat. Det er lige meget hvor mange teorier, jeg kan; det vigtige er, om jeg kan finde ud af at handle på dem"*.

Tesen om koblingen mellem handlekraft og maskulinitet bekræftes af en af de mandlige studerende, der fortæller, at hans motivation for at uddanne sig til sygeplejerske var, at: *"jeg vil være den, der kan finde ud af at handle i sådan en situation, når de andre ikke kan finde ud af det. Jeg vil hamrende gerne være kompetent"*. Der er således blandt nogle af de studerende en opfattelse af, at beslutningskompetence og handlekraft er forbundet med det maskuline, mens det at kunne teorien, at sidde med bøgerne samt den mere langstrakte omsorg i højere grad tolkes som en typisk kvindelig tilgang til faget. I pilotprojektperioden peger kvalitative interview med studerende på, at simulationsundervisningen tvinger dem til at tænke i andre baner end i deres almindelige undervisning. En måde hvorpå de må koble flere modulers teoretiske og kliniske undervisning for at kunne handle i situationen.

Generelt kan der fra samtalerne med de studerende peges på, at de mandlige såvel som de kvindelige studerende var meget interesserede i, at denne undervisningsform i høj grad skulle integreres på uddannelsen og at de fandt simulation som læringsrum særdeles relevant for deres uddannelse og fremtidige faglige handlekompetencer.

Underviseres perspektiver

Pilotprojektsfasen viste gennem interviews med underviserne, at simulatoren opfattes som et læremiddel, der kan bidrage til at organisere undervisningen på en ny måde og derigennem sætte fokus på de studerendes kompetencer på en måde, der i højere grad end klasserumsundervisning inddrager autentiske scenarier og handlerettede kompetencer. Fokus lå på praktiske aspekter af at gennemføre simulationsundervisning såvel som simulationens styrker og svagheder som læremiddel i sygeplejeuddannelsen. I lærergruppen var der enighed om, at de gennemspillede scenarier havde

fungeret godt, men underviserne gav også udtryk for bekymring over de praktiske aspekter af at planlægge og gennemføre simulationsundervisning. For mens de oplevede læringsudbyttet af pilotprojektets simulationsundervisning som godt, var de omvendt også bevidste om, at simulationsundervisningen kræver flere ressourcer end den almindelige undervisning.

Jeg vil være den, der kan finde ud af at handle i sådan en situation, når de andre ikke kan finde ud af det. Jeg vil hamrende gerne være kompetent.

Oplevelsen af simulatoren som læremiddel spænder fra begejstring til mere kritisk refleksion over hvilke moduler og situationer, læremidlet bedst kan understøtte. I overensstemmelse med litteraturen på området oplever underviserne, at simulationen især har en styrke, når man ønsker at ”mime” farlige og kritiske situationer, hvor det vil være uetisk at anvende figuranter. Simulationsdukken egner sig til de faglige situationer, når man skal gøre noget, man ikke kan gøre ved de levende, fordi det er for fagligt, når der skal indføres kanyler og slanger og den slags. I fuldskalaperioden kom det til udtryk blandt underviserne, at de følte sig mere trygge med simulationsdukken, nu hvor funktionerne og måden at bruge den i undervisningen var mere velkendt og at såfremt de tidsmæssige ressourcer var til rådighed, ville underviserne gerne eksperimentere med at tilføre yderligere stimuli til scenarierne ved at lægge stemme til simulationsdukken, lyde, biologiske væsker (fx opkast) og lugte. De studerende vurderede, at disse elementer er med til dels at gøre scenariet mere virkeligt og dels virke som yderligere stressorer og pres, som kan bidrage til oplevelse af virkelighed i simulationen.

Opsamling

Tilsammen vidner undervisernes og de studerendes oplevelse af projektets simulationsundervisning om, at dets didaktiske potentialer peger i flere retninger.

På den ene side har simulationsundervisningen en motiverende effekt, idet de studerende oplever undervisningen som spændende, handlingsrettet og relevant for deres fremtidige virke som sygeplejersker. Lærings-

rummet ses her som et, der indbyder til at eksperimentere med løsninger, mulighed for leg med og refleksion over den kommende rolle som sygeplejerske og selvom der simuleres drama på liv og død, er der ikke noget på spil hverken for patienter eller studerende.

På den anden side kan simulationsundervisningen supplere den traditionelle klasserumsundervisning med en mere integrerende og syntetiserende tilgang, hvor de studerende oplever at skulle trække på mange fag samtidig og at skulle være i stand til at omsætte deres teoretiske indsigter til handlinger. Hermed kommer simulationsundervisningen til at fungere som en form for tilbagevendende kvalitetssikring og eksamen, hvor det bliver tydeligt, hvis nogle af de grundlæggende færdigheder ikke er indlært på et niveau, hvor den studerende kan anvende dem i praksis. Denne side af simulationsundervisningen, som afslører svage områder i den studerendes kompetencer, oplever underviserne på den ene side som en værdifuld hjælp til at motivere de studerende til at indlære måske basale eller rutineprægede færdigheder, men samtidig kan den også være med til at udstille de studerendes svagheder og dermed mindske deres lyst til at eksperimentere og lære af fejl. Projektet peger derfor i høj grad på nødvendigheden af didaktiske overvejelser over målet med og rammerne for inddragelse af simulation som læringsrum i undervisningen. ■

NOTER

- 1) Kamma Westergaard ”Frafald blandt University College Sjællands studerende – har køn betydning for frafald?” (2014)

Kitt Vestergaard, Sygeplejerskeuddannelsen, Campus Næstved og Forskning og Innovation UCSJ, projektkoordinator
Anne-Mette Nortvig Forskning og Innovation UCSJ, forskningskoordinator.

Projektdeltagere:

Bettan Bagger, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Næstved
Gundula Bergstrøm, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Næstved
Berit Broholt, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Næstved
Sus Dambæk, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Næstved
Lisbeth Dybbro, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Roskilde
Grethe Emilie Falk, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Slagelse
Janne Geert-Jørgensen, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Næstved
Tania Erika Aniol Hansen, Ergoterapeutuddannelsen Campus Næstved
Ulla Klimt, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Storstrøm
Palle Larsen, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Roskilde
Marianne Lindahl, Fysioterapeutuddannelsen Campus Næstved
Maria Therese Llambias, Bioanalytikeruddannelsen Campus Næstved
Karen Margrethe Magleker, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Næstved

Laila Ringkøbing Pertou, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Roskilde

Susanne Rehn, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Næstved

Jan Stougaard, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Næstved

Mette Grønbøj Sørensen, Sygeplejerskeuddannelsen Campus Slagelse

Forskerperspektiv

Projektets udgangspunkt, som var en forventning om at mere aktionspræget og studenteraktiverende undervisning kan bidrage til at tiltrække og fastholde drenge og unge mænd i bl.a. sygeplejerskeuddannelsen, har blandt underviserne skabt rum for tanker om og eksperimenter med undervisningen ved brug af casebaseret simulationsundervisning, så den ofte kaotiske praksis og mulighederne for at handle heri kom i fokus.

De unge mænd har i fokusgrupper og i uformelle interviews i forbindelse med afviklingen af undervisningen givet klart udtryk for, at denne form for undervisning var værdsat af dem, samt at de fandt den spændende og særdeles relevant for deres kommende arbejde som sygeplejersker. Samtidig kan vi i denne empiri se, at kvinderne i næsten lige så høj grad viser glæde og engagement i brugen af simulationsundervisning i deres uddannelse. Det vurderes som et udbytterigt undervisningsdesign af begge køn.

Anne-Mette Nortvig, Education Lab,
UCSJ Forskning og Innovation

Optimering af et lille fagområde – pædiatri i sygeplejerskeuddannelsen

Sygeplejerskeuddannelsen UCSJ, Campus Slagelse

Beskrivelse af ideen med delprojektet

Sygeplejerskeuddannelsen har valgt at arbejde med et IMODUS delprojekt i forhold til udvikling af pædiatriundervisningen. Pædiatri er læren om børn, deres normale vækst, udvikling og sygelige tilstande. Under emnet pædiatri indgår også undervisning i gynækologi og obstetrik, det vil sige kvindesygdomme og fødsels-hjælp.

De fleste sygeplejestuderende er kvinder, således var der fx i UCSJ i uddannelsesåret 2013-2014 optaget 414 kvinder og 26 mænd (Kamma Westergaard, 2014). Dette har også den konsekvens, at der ofte kun er få eller slet ingen mandlige studerende på et hold. Vi antager, at uddannelsesmiljøet herunder undervisningsindhold og undervisningsformer har betydning for fastholdelse af mandlige studerende. Heraf antager vi også, at en målrettet indsats med fokus på at gøre undervisningen og studiemiljøet nærværende, interessant og inkluderende for mandlige studerende i et kvindedomineret studiemiljø kan medvirke til dette. Vores hypotese er, at mandlige studerende gerne vil arbejde selvstændigt med undervisningsmaterialet.

Problemstillingen

I 2008 kom en ny national studieordning. Dette har bl.a. medført en nedprioritering af fagområdet pædiatri, som betyder færre teoretiske timer og mindre tid til klinisk undervisning. Således kommer kun få studerende i klinisk uddannelse på pædiatrisk afdeling, men alle studerende kommer i en uges klinisk uddannelse i sundhedsplejen. Den teoretiske undervisning i pædiatri omfatter et samlet forløb på 10 lektioner og omfatter også specialerne gynækologi og obstetrik. Herudover arbejder enkelte studerende med pædiatrien i forbindelse med projektarbejde på andre moduler i løbet uddannelsen.

Pædiatri er et lille fagområde, som nemt kan blive ”usynligt” i uddannelsens mange fagområder og den

store mængde læsestof. Med omlagt undervisning i form af gruppearbejde i pædiatri er det muligt at brede fagområdet ud og integrere det i den eksisterende undervisning på det ordinære studie. På e-læringsstudiet omfatter undervisningen i pædiatri få konfrontationslektioner og derudover studieaktiviteter som fx studieopgaver, hvor der reflekteres over praksis. Med udgangspunkt i og inspiration fra gruppearbejdet på det ordinære studie, har vi til e-læringsstudiet udviklet en studieopgave i forbindelse med den kliniske uddannelse i sundhedsplejen.

Med en omlægning af undervisningen i pædiatri og herunder gynækologi og obstetrik ønsker vi dels at folde specialet ud, men også at motivere de studerende til at være aktivt deltagende i undervisningen og give dem mulighed for selvstændigt at arbejde med faget. På det ordinære hold planlagde vi gruppearbejde efterfulgt af fremlæggelse for hele holdet og på e-læring udarbejdede vi en studieopgave med udgangspunkt i deres kliniske uddannelse i sundhedsplejen. Både gruppearbejde og studieopgave indebærer selvstændighed og krav om aktivitet og et element af kreativitet. Disse undervisningsformer antager vi, at mænd foretrækker. Det samme viser evalueringer fra IMODUS delprojekt på modul 1, hvor det fremgår, at mænd foretrækker selv frit at kunne strukturere deres studie-, arbejds-, familie- og fritidsliv og gerne med et element af spontanitet.

Overvejelser over hvad vi gjorde og hvorfor

Da hensigten var at folde det pædiatriske speciale ud og nytænke undervisningen, analyserede vi modulbeskrivelsen for modul 6 og besluttede herefter også at inddrage gynækologi samt obstetrik. Vi ønskede, at de studerende skulle arbejde med specialet bredt og eftersom vi begge i mange år har arbejdet med teoretisk undervisning, erkendte vi et behov for at opdatere egen viden i forhold til praksisfeltet. Vi valgte herefter at aflægge

studiebesøg på udvalgte kliniske områder med relation til pædiatri, gynækologi og obstetrik og arrangerede studiebesøg på gynækologisk afdeling, fertilitetsklinikken samt på et kvindekrisecenter, da vi forestillede os, at alle områder skulle inddrages i den omlagte undervisning. Med udgangspunkt i vores erfaringer med pædiatriundervisning og den nye praksisviden søgte vi relevant lit-

---

Praksisnær undervisning efterspørges af de studerende og da klinikken er i en konstant udvikling, er der behov for, at undervisere får mulighed for at komme ud i praksis for at hente inspiration og ny praksisnær viden.

---

teratur og udarbejdede spørgsmål til gruppearbejde. Da tidsrammen for gruppearbejdet var meget kort, valgte vi at udarbejde forslag til litteratur, som kunne anvendes i forbindelse med besvarelse af gruppeopgaven men opfordrede også til, at man selv søgte relevant litteratur.

Den omlagte undervisning skulle afvikles inden for den allerede givne tidsramme: nemlig 2 undervisningsdage á 5 lektioner. Vi fik planlagt de 2 undervisningsdage således, at de studerende imellem de 2 undervisningsdage havde mindst 1 studiedag, som gav plads til, at de studerende arbejdede aktivt og selvstændigt med fagområdet. Til begge undervisningsdage havde vi forberedt oplæg, som var udgangspunkt for diskussioner med de studerende. Den første undervisningsdag sluttede med inddeling i grupper og tildeling af emner til gruppearbejdet, som grupperne skulle arbejde med i den mellemliggende periode indtil sidste undervisningsdag. Den sidste undervisningsdag fremlagde hver gruppe sit arbejde for resten af holdet – gerne i form af PowerPoint eller lignende materiale, som efterfølgende kunne lægges ind i fronter og dermed være tilgængeligt for alle studerende på holdet. Gruppeopgaverne samt fremlæggelserne og dertilhørende materiale fra grupperne ville samlet set udfolde det pædiatriske speciale og også inddrage gynækologi og obstetrik.

Hvad har vi lært?

Vi har lært, at et tæt samarbejde mellem to lærere kvalificerer og giver mulighed for didaktisk nytænkning af

et forløb inden for en given tidsramme. Studiebesøgene har haft stor faglig værdi, idet vores teoretiske viden er blevet koblet på praksis og vi har fået indblik i aktuelle faglige problemstillinger og måder at håndtere dem på i klinikken. Forarbejdet til gruppearbejdet og studieopgaven har været omfattende og tidskrævende; Både ift. studiebesøg, udvælgelse af litteratur, som kunne anvendes til gruppearbejdet og den detaljerede planlægning af undervisningsforløbet. Praksisnær undervisning efterspørges af de studerende og da klinikken er i en konstant udvikling, er der behov for, at undervisere får mulighed for at komme ud i praksis for at hente inspiration og ny praksisnær viden.

Desuden fremkom det klart i evalueringen af undervisningsforløbet, at næsten alle studerende oplevede, at gruppearbejdet gav dem øget læring, idet det udfoldede viden og øgede deres interesse for pædiatri, gynækologi og obstetrik. Kravet om fremlæggelse og produktion af skriftligt materiale til fronter blev fremhævet som særligt givende.

Hvilke erfaringer kan formidles videre fra projektet?

Et tæt samarbejde med klinikken giver inspiration til at udvikle et undervisningsforløb, som bliver praksisnært og som udfolder et fagområde inden for en snæver tidsramme.

Undervisningsforløbet skal planlægges med forskellige læringsmetoder, som kan supplere hinanden og inddrager de studerende aktivt i undervisningen.

Forarbejdet med at udvikle gruppearbejdet og studieopgaven er meget tidskrævende men nødvendigt.

Gruppearbejdet skal have klare rammer og der skal være specifikke krav, som er sat i forhold til den tid, som rent faktisk er til rådighed til arbejdet.

Det inspirerer til nytænkning og sikrer praksisnærhed, som er med til at fastholde de studerendes arbejdsindsats. Gruppearbejdet skal have klare rammer og der skal være specifikke krav, som er sat i forhold til den tid, som rent faktisk er til rådighed til arbejdet. Planlægning af undervisningsforløbet kræver fleksibilitet, idet der skal

være mindst 1 studiedag imellem de 2 undervisningsdage. Dette er en forudsætning for, at der bliver tid nok til at arbejde med gruppearbejdet. Gruppearbejde inklusive fremlæggelse kræver aktivt og selvstændigt arbejde, hvilket de fleste studerende oplever som lærerigt. Det kommer blandet andet til udtryk således fra de studerende:

”Et stort udbytte. Det har været en god blanding af læringsmetoder, som har suppleret hinanden godt.”

”I meget høj grad udbytte af undervisningen. Super spændende emne! Jeg har fået et indblik i, hvad jeg kan observere i min praktik og hvad pædiatrisk sygepleje indebærer.”

”Man fik andre syn på problemstillingerne. God ide!”

I forhold til projektets tilsigtede kønsfokus, har det ikke været muligt i tilbagemeldingerne fra de deltagende hold at differentiere mellem kønnene, idet der på det ene hold ingen mænd var og på det andet hold kun var 2 mandlige studerende. Evalueringerne indeholdt derfor ikke navne og ingen angivelse af køn. ■

Tovholdere: Malene Elrond og Anne Wibe Poulsen, Sygeplejerskeuddannelsen, Campus Slagelse.

Forskerperspektiv

I projektforsløbet har underviserne aflagt en række studiebesøg i praksis, hvilket har givet inspiration til udvikling af undervisningen. Erfaringerne fra projektet peger på, at underviseres kontakt med praksisfeltet kan være et væsentligt element i uddannelsesudvikling i såvel sygeplejerskeuddannelsen som i andre professionsuddannelser. Forskellige former for praksiskontakt må ledelsesmæssigt og organisatorisk indtænkes som del af undervisernes løbende kompetenceudvikling og udvikling af uddannelserne.

Projektets fokus på mænd har aktiveret diskussioner af, hvordan man kan forstå og forklare mænds fravær i sygeplejerskefaget, og hvad man på uddannelserne kan gøre for at øge rekrutteringen af mandlige studerende. I projektforsløbet har der været arbejdet med udvikling af tilbud om erhvervspraktik særligt for drenge fra 9. klasse, et tilbud som imidlertid meget få drenge tog imod. Erfaringerne peger på, at det er overordentlig vanskeligt fra uddannelsernes side at ændre på udbredte kønnede forståelser knyttet til sygeplejerskearbejdet og dermed ændre på rekrutteringsmønstret til uddannelsen som sygeplejerske.

Marianne Brodersen og Jimmy Krab,

Profession, Uddannelse og Arbejdsliv, UCSJ
Forskning og Innovation

Et kønnet fokus og uddannelsesudvikling på Ergoterapeutuddannelsen

Ergoterapeutuddannelsen UCSJ, Campus Næstved

Baggrund og kontekst

Forskning relateret til arbejdsmarkedet viser, at en overrepræsentation af det ene køn i et fag må ses i tilknytning til arbejdets indholdsmæssige dimension, og at kønsmærkningen udgør: "(...) *en række forståelser og forventninger, som forbindes med (ét) køn, [der] er en del af hele opfattelsen af arbejdet og organisationen*" (Baagøe Nielsen 2003: 139). Endvidere skal disse forståelser og forventninger ses som betinget af et fags historiske og deraf kulturelle 'indlejringer'. Et historisk blik på ergoterapeutuddannelsen viser, at uddannelsen etableres gennem *Dansk Kunstflidsforening*, der uddanner *borgerskabets ugifte døtre til håndarbejdsrapilererinder* (Ergoterapeutforeningen 1998). Som sådan er ergoterapeutuddannelsen både feminint kønsmærket og etableret i en traditionel feminint konnoteret kulturel kontekst (Larsen et al 2013, Emerek og Holt 2008). Det er således også de kulturelle og kønnede forståelser og forventninger, undervisere (og studerende) på uddannelsen er 'bærere' af.

En undersøgelse af køns betydning for frafald på uddannelserne i UCSJ viser, at mænd har et procentvis større frafald. Ergoterapeutuddannelsen¹ er, ligesom de øvrige uddannelser i UCSJ, kendetegnet ved, at der optages flere kvinder end mænd, og mændene har et procentvis større frafald. Andelen af mandlige studerende på ergoterapeutuddannelsen er 14 %, og frafaldet inden for første studieår er 33 % for de mandlige studerende mod 22 % for de kvindelige (Westergaard 2014).

I det følgende vil vi redegøre for, hvordan arbejdet med at inkludere mandlige (og kvindelige) studerende i uddannelsesudvikling har betydet, at underviserne har fået 'blik for' de mandlige studerendes forskellige uddannelsesstrategier (Hansen 2013). Endvidere vil vi beskrive, hvordan projektet også har foranlediget, at underviserne har fået et andet blik for egen underviserpraksis og refleksioner om dennes mulige 'kønnet'.

Fra hypotese til projektidé

På baggrund af blandt andet litteratur, undervisernes egne erfaringer, samtaler med de studerende i forbindelse med studieudviklingssamtaler og læsning af studerendes refleksionspapirer, blev der forud for projektarbejdet, opstillet en række hypoteser og antagelser om problemstillinger og problematikker.

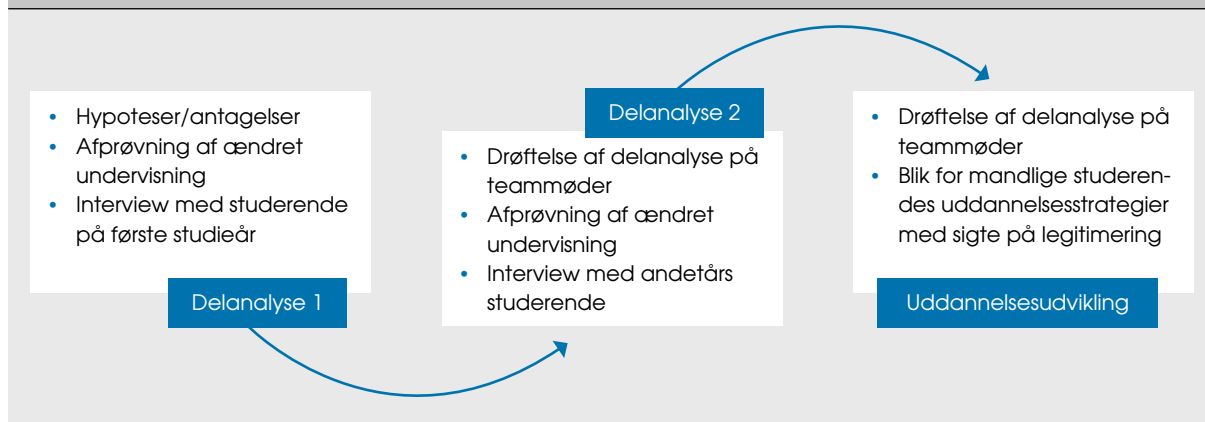
En af antagelserne var blandt andet, at de mandlige studerendes fysiske placering på bagerste række i undervisningslokalet og sjældne deltagelse i dialogen i undervisningen havde en demotiverende effekt på holdet generelt. Endvidere var antagelsen, at denne adfærd bidrog til, at de mandlige studerende isolerede sig og derfor heller ikke blev set som attraktive i gruppesammenhæng af deres kvindelige medstuderende. En anden antagelse var, at størstedelen af de mandlige studerende er meget aktive og engagerede, når undervisningen også indeholder praktiske og/eller kropslige elementer.

Med ovenstående i fokus var formålet, med deltagelse i IMODUS projektet, at skabe viden om og tilrettelægge undervisning, der kunne bidrage til at motivere og fastholde mandlige studerende på Ergoterapeutuddannelsen i Næstved. Den oprindelige problemstilling var derfor rettet mod, hvordan praksisorienteret tilrettelæggelse af undervisningen kan motivere og fastholde mandlige studerende på ergoterapeutuddannelsen.

Fra projektidé til analyse

For at undersøge dette har vi konkret eksperimenteret med 'forandrede' undervisningsformer. I første projektfase blev undervisningen ændret i fagene anatomi, ergoterapi og bevægelsesfag, således at undervisningen fik en mere praksisorienteret² karakter. Overvejelserne omkring dette var at gøre undervisningen meningsfuld og motiverende for de studerende ved at synliggøre sammenhæng mellem fagene samt tydeliggøre sammenhængen mellem teori og praksis (Andersen 2009).

FIGUR 1. Skematisk oversigt over projektførløbet

På baggrund af den ændrede undervisning blev der udført to fokusgruppeinterviews med studerende, der netop havde afsluttet første studieår og to fokusgruppeinterview med studerende, der var på andet studieår. Interviewene skulle bidrage til at generere viden om, hvilke elementer i undervisningen, der havde betydning for de mandlige studerendes motivation og fastholdelse på uddannelsen. Fokusgruppeinterviewene blev udført med deltagelse af både mandlige og kvindelige studerende, og interviewguiden var tematiseret i forhold til det at være studerende – og ikke fokuseret på køn. Temaerne var blandt andet rettet mod begrundelse for studievalg, relationer på uddannelsen, definition af 'den gode studerende' mm. Begrundelsen for dette var todelte; Vi ønskede dels muligheden for at spørge bredt til oplevelsen af undervisningen og det at være studerende og dermed opnå indsigt i de studerendes livsverden (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj-Thomsen 2011) – dels var vi bevidste om, at det at spørge direkte ind til køn kan foranledige, at de interviewede forklarer verden med udgangspunkt i kønsstereotyper eller italesætter køn som ikke betydningsfuldt (Højgaard 2010).

I analysen af datamaterialet viste sig flere temaer. Som eksempler kan nævnes forskelligheden i de studerendes veje ind på uddannelsen, fysisk berøring af patienter mv. Samtidig fik vi bekræftet vores antagelse om, at de måder, hvorpå undervisningen blev ændret, havde betydning for de mandlige studerendes motivation og deltagelse i undervisningen. En af de mandlige studerende beskriver det motiverende ved at deltage i praksisorienteret undervisning: *"Jamen, altså for mig, så tror jeg som mand, der (...) skal det skal helst være lige præcis den der med at have det i hænderne ikk"*. At den

mandlige studerende også trækker på en kønnet antagelse har givet anledning til refleksioner i forhold til, hvordan vi undervisere taler om køn, de studerende og undervisningen – og hvilken betydning det har. Det vil vi vende tilbage til senere, da dette blev og fortsat er et omdrejningspunkt for drøftelser i undervisersteamet.

Imidlertid viste analysen også, at den ændrede undervisning i væsentlig grad også havde betydning for en stor del af de kvindelige studerendes motivation og deltagelse. Dette kom blandt andet til udtryk i svarene på spørgsmål, der omhandlede de studerendes oplevelser af situationer, hvor de havde oplevet, at de lærte noget. Her beskriver en kvindelig (K) og mandlig (M) studerende:

K: *"Det er, når jeg får billeder i hovedet, tror jeg. Når det skaber billeder."* Den kvindelige studerende refererer til en underviser og beskriver underviseren som: *"(...) suveræn til anatomi. Og komme med en dåse med elastikker på. 'Og det er sådan, det fungerer i diskus' (...) sådan noget husker jeg."* M: *"Jeg sidder bare og tænker på [underviseren]... Grisefødder og jeg ved ikke, hvad hun har haft med (...) så kommer hun lige hele vejen rundt med det: 'Vil I røre?' Ja, for helvede!! (...)"*

Ud fra analysen kan det ikke entydigt konkluderes, at de mandlige studerendes ageren i undervisningen og på holdet generelt har betydning for deres inklusion på holdene. Til gengæld synes der at være en forskellighed i de *uddannelsesstrategier*, som de mandlige studerende bringer i spil for at legitimere deres tilstedeværelse på uddannelsen. Både i relation til deltagelse og herunder måder at være 'den gode studerende på'³. Forskellen, der spores, kan ikke alene tilskrives noget kønnet men kan også for de mandlige studerende ses som et resultat

af det at være en 'minoritet' på en uddannelse. Kendetegnet for de mandlige studerende er, at legitimeringsstrategierne, som de bringer i spil, varierer fra tilpasning til og indoptagelse af de kulturelt forventede diskurser og handlinger (assimilation), 'nyfortolkning' af det at 'gøre ergoterapeutstuderende', til konfrontation af fagets kønnede kultur. Et eksempel på de mandlige studerendes assimilationsstrategi kommer til udtryk i et af interviewene, hvor en mandlig og kvindelig studerende drøfter, hvad der kendetegner samarbejdet mellem dem. M: *"Jeg har jo søgt det [samarbejdet med de kvindelige studerende] selv... Også det der med os drenge sammen hele tiden, (...) det jo ikke, fordi vores samarbejde altid lige bærer skide meget frugt.."* Den mandlige studerende giver efterfølgende udtryk for, at han oplever en højere grad af engagement i samarbejdet med de kvindelige studerende. Til dette siger den kvindelige studerende: *"Jeg tror også, der bliver stillet lidt flere krav til dig..."*. M: *"Jamen, helt sikkert.. Jeg ved godt, jeg er typen, jeg har behov for nogle, der kan hanke lidt op i mig og sådan noget.. Jeg er lidt slap i ryggraden.. Så jeg søgte jo også selv imod nogen, som jeg også vidste, at vi kunne sammen (...)"*.

Som eksempel på anvendelse af konfrontationsstrategi, giver en mandlig studerende udtryk for, at han oplever undervisningsformen kvindeagtig, og han siger

---

Jeg har jo søgt det (samarbejdet med de kvindelige studerende) selv... Også det der med os drenge sammen hele tiden, (...) det jo ikke, fordi vores samarbejde altid lige bærer skide meget frugt..

---

endvidere: *" (...) de diskussioner (...), der er på klassen, de bliver tit sådan meget feminint, ikke... Jeg kan godt nogle gange blive sådan lidt, prøv lige og hør her, jeg ligeglad med og høre om din farfars diabetes og alt muligt bræk, fordi det står i bogen (...). Det har jeg ikke behov for og vide noget om. Det [er] støj i forhold til det, som vi rent faktisk skal lære.. Åh, så gider jeg ikke mere! Så har jeg lyst til og tage hjem, og gør det måske også"*. Citatet illustrerer ikke alene en konfrontation af feminine konnotationer, men viser ligeledes, at undervisningsform og indhold også har betydning for den mandlige studerendes oplevelse af legitimitet på uddannelsen. Legitimiteten bliver

således forudsat, at de mandlige studerendes iværksættelse af strategier er hensigtsmæssige kontekstuel, og skal derfor også ses i sammenhæng med omgivelserne. Manglende legitimering, fra både de mandlige studerende selv og/eller omgivelserne (kvindelige studerende og/eller undervisere) kan føre til en marginaliseret position, der i yderste konsekvens kan føre til frafald på uddannelsen⁴ (Hansen 2013). Det er her vigtigt at pointere, at en lignende marginaliseret position kan ses for kvindelige studerende, der ikke lever op til de kulturelt indlejrede forventninger og forståelser om, hvordan man 'gør en god ergoterapeutstuderende'.

Fra analyse til udvikling af underviserpraksis

Som tidligere nævnt har arbejdet med IMODUS projektet ikke alene bidraget til udvikling af uddannelsen gennem pædagogiske og didaktiske refleksioner relateret til en mere praksisorienteret undervisning. Det har i væsentlig grad også foranlediget refleksioner over og udfordret vores forestillinger om rollen som underviser og måden, som vi møder de mandlige (og kvindelige) studerende på. Ikke mindst i forhold til hvordan vi undervisere i mødet også er bærere af både kulturelle og kønnede forståelser af faget. Elementer der tilsammen har betydning for, hvilke uddannelsesstrategier de mandlige studerende kontekstuel kan bringe i spil og således kan legitimeres på uddannelsen både af sig selv, men også af omgivelserne. Projektet har derfor også givet anledning til, at vi undervisere har kunne stille spørgsmål ved 'kulturelle selvfølgheder' omkring forståelsen af og forventningerne til den 'gode studerende'. Drøftelserne har blandt andet handlet om hvordan og om, vi stiller færre eller højere krav til de mandlige kontra de kvindelige studerende. Vi er blevet opmærksomme på og har reflekteret over situationer, hvor vi i højere grad har 'hyldet' de mandlige studerende mere for deres tilstedeværelse end for deres faglige engagement og deltagelse og på baggrund af dette, er vi blevet bevidste om at stille ensartede krav til de studerende.

Vi vil gerne dele viden og samtidig bringe udfordringen videre til andre undervisere på uddannelser, hvor der er et 'kønnet overtal'. Tages udfordringen op, kan vi ud fra den viden, som vi har opnået gennem uddannelsesudviklingsprojektet, foreslå drøftelser af følgende:

- Hvilke kønnede kulturelle forståelser og selvfølgheder oplever vi som indlejret i uddannelsen? Og hvilken betydning har det for undervisningen og for måder at møde de studerende på?

- Hvilke uddannelsesstrategier ser vi bragt i spil hos den 'kønnede minoritet' og hvordan kommer det til udtryk?

Arbejdet med uddannelsesudvikling i samarbejde med de studerende på ergoterapeutuddannelsen slutter ikke her. Vi vil fortsat, i samarbejde med de studerende, udvikle undervisningen i en praksisorienteret retning, når det didaktisk giver mening – også for de studerende. Endvidere vil vi fortsat lade os udfordre i forhold til vores (kønnede) forventninger og forestillinger og vores roller som undervisere. Vi starter på verdenskonferencen for ergoterapeuter i Japan (WFOT) i juni måned 2014. ■

NOTER

- 1) Campus Næstved
- 2) Som eksempel på forandret og praksisorienteret undervisning kan nævnes inddragelse af patienter i undervisningen, hvor den studerende har mulighed for at afprøve rollen som ergoterapeut i en "rigtig" undersøgelsessituation.
- 3) Generelt viser 'den gode studerende' sig empirisk som kendetegnet ved at have læst til undervisningen/at være velforberedt, udvise engagement og deltage i selve undervisningen. Imidlertid synes der her at være tale om en diskrepans, i og med flertallet af studerende tilkendegiver, at de ikke læser før undervisningen.
- 4) For yderligere uddybning af de mandlige studerendes uddannelsesstrategier henvises til specialet "Det skrider bare feminin energi" (Hansen 2013)

REFERENCER

- Andersen, R., Weber, K. (2009) Profession og praktik. Frederiksberg. Roskilde Universitetsforlag.
- Baagøe Nielsen, S. (2003) "Vi trænger til nye kræfter, sagde lederen, og ansatte en mand – om barrierer for mænds omsorg i daginstitutioner". I: S. Baagøe Nielsen og K. Hjort. Mænd og omsorg. København. Hans Reitzels Forlag.
- Emerek, R. & Holt, H. (2008). Lige muligheder - frie valg. Om det kønsopdelte arbejdsmarked gennem et årti. København. SFI.
- Ergoterapeutforeningen (1998) Fra kvindelige sysler til specialiseret ergoterapi. Århus. Clemensstrykkeriet.
- Hansen, T. (2013) Det skrider bare feminin energi. Statsbiblioteket. http://www.statsbiblioteket.dk/au/?query=det+skrider+bare+feminin#/?_id=0&recordId=sb_6024352
- Hastrup, K., Rubow C. & Tjørnhøj-Thomsen T. (2011) Kulturanalyse. Kort fortalt. Frederiksberg Samfundslitteratur.
- Højgaard, L. (2010) "Kan man interviewe sig til viden - om køn?" Dansk Sociologi, vol. 21, nr. 1: s. 10-25.
- Larsen et. al. (2013) Forskning om uddannelsesdeltagelse, køn og deltagerorienteret uddannelsesudvikling – IMODUS Inklusion af mænd og drenge i uddannelse i Region Sjælland. Roskilde. Samfundslitteratur.
- Westergaard, K (2014) Frafald blandt University College Sjællands studerende – har køn betydning for frafald? I: Andersen m.fl. (red.): IMODUS. Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland. Forskningsprogram for Profession, Uddannelse og Arbejdsliv. UCSJ. Jannerup a/s

Deltagere: *Adjunkt Tania Hansen, Adjunkt Lone Bech og Lektor Lisbeth Kern Hansen.*

Forskerperspektiv

Projektets opmærksomhed på køn har medvirket til, at deltagerne gennem fælles refleksioner og udforskning har fået øje på 'blinde vinkler' i deres underviserpraksis. Denne viden og refleksion har underviserne oplevet som meget brugbar i arbejdet med at udvikle undervisningen og skabe forandringer, der kan bidrage til at styrke de studerendes uddannelsesdeltagelse.

Systematisk bearbejdning og inddragelse af viden fra de studerende om deres studiestrategier og læreprocesser gennem fokusgruppeinterview har medvirket til afprøvning af nye undervisningstilgange, blandt andet med fokus på kropslig involvering og praksisrettethed i undervisningen. Erfaringerne fra projektet tyder på, at dette kan være med til at skabe større og mere engageret uddannelsesdeltagelse hos de studerende.

Marianne Brodersen og Jimmy Krab,
 Profession, Uddannelse og Arbejdsliv,
 UCSJ Forskning og Innovation

At afdække, tolke og initiere uddannelsesaktiviteter, der særligt tilgodeser mandlige studerende

Ernærings- og sundhedsuddannelsen Ankerhus, UCSJ

Vores projektide

Ambitionen var at øge rekruttering og fastholdelse af mandlige studerende på Ernærings- og sundhedsuddannelsen, hvor mændene traditionelt har udgjort en mindre andel af de studerende. Motivationen bag vores deltagelse i IMODUS-projektet var en overbevisning om, at en mangfoldig kønssammensætning styrker såvel uddannelsen som det professionsfelt, de studerende skal virke på.

Vi ønskede at indsamle empiri der kunne belyse, hvordan Ernærings- og sundhedsuddannelsen kan kvalificeres, så den i højere grad appellerer til nuværende og potentielle mandlige studerende. På den baggrund skulle iværksættes en række indsatser for at imødekomme de mandlige studerendes "udtalte behov". De mandlige studerendes oplevelser og ønsker til uddannelsen blev afdækket gennem en række kvalitative fokusgruppeinterview blandt et bredt udsnit af de mandlige studerende.

Problemstilling og undersøgelsesmetoder

Hvordan kan vi udvikle uddannelsen med særligt fokus på de mandlige studerendes ønsker og behov, uden at de mandlige studerende føler sig stigmatiseret i forhold til deres køn?

Indledningsvist valgte vi at danne os et overblik over andelen af mandlige studerende i uddannelsen. En kvantitativ opgørelse over det samlede antal nyoptagne i perioden 2010-2011 viste, at andelen af mandlige studerende udgjorde 12-14 %. Dette niveau omkring de 14 % er senere blevet bekræftet af studieadministrationen (jf. tabel 1 i Kamma Westergaards artikel i denne publikation).

På den baggrund ønskede vi at afdække, hvordan uddannelse kan udvikles så den bliver mere attraktiv for

mandlige studerende. I vores optik er det ikke muligt eller hensigtsmæssigt på forhånd at fastslå hvad der, generelt eller i en uddannelsessammenhæng, er særlig "mandligt". Derfor tog vi alene udgangspunkt i en række kvalitative interviews med mandlige studerende for at afdække deres ønsker til udvikling og kvalificering af uddannelsen. Vi tog således ikke stilling til, om ønskerne var kønsspecifikke, men ønskernes gyldighed blev alene begrundet med, at de var formuleret af mænd. Vi tog heller ikke stilling til, om ønskerne havde en almen gyldig karakter men alene, at de var formuleret af mænd.

Der blev gennemført en række kvalitative fokusgruppeinterviews med mandlige studerende på 1. år. Til at forstå disse fokusgruppeinterviews ansatte vi et par mandlige studerende til at gennemføre og bearbejde interviewene. Ambitionen var at skabe en højere grad af fortrolighed og "horisont-sammensmeltning" mellem de interviewede og interviewerene.

De mandlige studerendes oplevelser og ønsker til undervisningen

Praksisrettethed

Gennem interviewene viste det sig, at de studerende efterspurgte en større grad af kobling til konkrete praksisfelter af relevans for uddannelsen – at undervisningen tager udgangspunkt i den "virkelighed", den skal "anvendes i". For de studerende på Ernærings- og sundhedsuddannelsen bliver dette nemlig ofte uigenkendskueligt, fordi der ikke er en entydig professionel "virkelighed" derude; uddannelsen uddanner ikke til et veldefineret og afgrænset praksisfelt.

"Det ville være fint, hvis der kom en virksomhed udefra, som man kunne samarbejde med fra det store lokalsamfund og få nogen ind, så man kunne tage udgangspunkt i deres situation – eller som direkte ønsker,

at man tager udgangspunkt i deres situation” (mandlig studerende).

Ud fra interviewene kan vi konkludere, at det er væsentligt for de mandlige studerendes motivation i studiet, at de kan se et anvendelsesperspektiv i det teoretiske stof – det skal ikke være ”teori for teoriens skyld”. Samtidig udtrykker enkelte studerende, at de hellere vil have forelæsninger end fx gruppearbejde, hvor de i højere grad skal være aktive:

”Jeg synes også, at der går for meget gruppe i den, at man sidder og diskuterer hele tiden – forelæsning ville være fint. At samle nogle klasser og så få en eller anden ind, der ved noget mere om det” (mandlig studerende).

Krop og sundhed

De interviewede studerende efterlyser imidlertid former for undervisningsaktiviteter, hvor kroppen inddrages. De studerendes interesse for motion, fysisk aktivitet og sund kost ønsker de skal understøttes af teoretiske elementer i undervisningen, og motion og fysisk aktivitet skal integreres i undervisningen og ikke kun i introforløbet. Flere udtrykker skuffelse over, at det ophører efter introugen. Paradokset her er, at der

---

Jeg synes også, at der går for meget gruppe i den, at man sidder og diskuterer hele tiden – forelæsning ville være fint. At samle nogle klasser og så få en eller anden ind, der ved noget mere om det.

---

faktisk er træningsmuligheder på uddannelsesstedet, men samtlige interviewede fortæller, at de ikke benytter sig af det, og at de selv undrer sig over, hvorfor de ikke gør det. En forklaring kunne måske være, at de (nye) studerende stadig bevidsthedsmæssigt befinder sig i den gymnasiale kultur som elever, der har gymnastik på skemaet, lektier og lærere, der tager styringen i forhold til undervisningsaktiviteterne:

”Der mangler måske lidt som det i gymnasiet, at du får at vide, at det og det skal du altså kunne. Det gav problemer for mig i forhold til biokemi – for hvad skulle jeg bruge det til? Jeg blev ikke spurgt et eneste ord om det? Hvis jeg skulle op i det til eksamen, så havde jeg lært det.”

Det ser altså ud til, at de studerende efterspørger støtte til at skabe sammenhænge mellem de interesser for krop, motion og mad, de har med sig – og som var en del af grunden til at de søgte ind på uddannelsen – og det konkrete indhold i uddannelsen. Det ser ud til, at det kun er den del af ernæringsfysiologien og kostberegningen, der ligger tæt på dem selv, de har øje for – hvilket sandsynligvis kan tilskrives, at de er meget nye studerende (1. års). Det betyder, at de endnu ikke har stiftet bekendtskab med professionsbegrebet eller er begyndt at opfatte sig glimtvis som ”professionelle” i forbindelse med praktikforløb. Denne skelnen kunne antyde, at man må indtænke dette forhold meget mere i de didaktiske overvejelser. Det understøttes også af udtalelser om, at der sker et skifte i forhold til fagene psykologi og kommunikation, når man kan se, hvad det betyder at have trænet redskaberne til vejledningssamtaler – først der kan de studerende se relevansen af faget:

”Bare sådan noget som psykologifaget – bare den måde at omgås andre mennesker på, og at man kan se, at der er en hensigtsmæssig og en uhensigtsmæssig måde at tale til folk på. Jeg tænker ikke på manipulation, men fx det vi havde med ændringsprocessen – altså der er nogle ting, man kan sige til folk, og så lukker de af, og så er de bare ikke til at arbejde med. Det kan man godt bruge (...)” (citat fra interview)

Teori/praksis

Netop disse udsagn rammer ned i en meget central problemstilling: Forholdet mellem teori og praksis.

Som undervisere er vi meget optagede af at holde os faren for øje med hensyn til at individualisere frafaldet og derved forsøge at løse det individuelt. Derfor mener vi, at det er frugtbart at pege på manglen på sammenhæng mellem teori og praksis i undervisningen eller i uddannelsessystemets modsætningsfyldte opgaver, som de unge mænd selv formulerer som:

”På den ene side skal man selv opsøge udfordringerne og på den anden side skal man møde til tiden og lave sine ”lektier” (citat fra interview)

Indsatsområder

På baggrund af resultaterne fra fokusgruppeinterviewene formulerede vi nogle indsatsområder, der udmøntede sig i en lang række initiativer, der konkret skal kvalificere uddannelsen:

- Forsøg med mere induktive undervisningsprincipper; mere fokus på ”hands on”- hvor det kan lade sig gøre. Fx i faget Sensorik, hvor der blev udleveret

en samling råvarer og de studerende efter sensoriske principper selv skulle sammensætte et måltid på basis af råvarerne.

- Et andet forsøg, der nu er blevet permanent, er den tværfaglige dag på 1. modul, hvor der er tilrettelagt undervisning i de forskellige faglige emner med fokus på cases – altså anvendelsesperspektivet- hvor de studerende i højere grad skal diskutere sig frem til løsninger.
- Ønske om brug af motionsrummet på alle moduler. Dette har ikke kunnet lade sig gennemføre, da ikke alle undervisere oplever sig fagligt rustet til at kunne igangsætte det på en kvalificeret måde. Men især på de første moduler, hvor undervisningen fokuserer på kommunikation, er der blevet inddraget mere kropslige tilgange via relevante øvelser.
- Sparring mellem de studerende på tværs af årgangene, hvor formålet er at fremme motivation og derved sikre fastholdelse, bl.a. ved at inddrage et fremtidsperspektiv. Der er her igangsat flere frivillige tilbud til de studerende om at deltage i praktikformidlingsseminar og formidlingsseminar i forbindelse med bachelorprojekter.

Ovenstående initiativer var ikke af kønsspecifik karakter, men rettet mod såvel mandlige som kvindelige studerende. Et kønsspecifikt initiativ var etableringen af en særlig mentorordning for mandlige studerende, der skulle bidrage til et skarpere perspektiv på uddannelsens tilknytning til erhvervslivet og de beskæftigelsesmuligheder, der er efter endt uddannelse. Det var et ønske, der blev formuleret af de mandlige studerende og som tidligere nævnt kvalificerede det i sig selv behovet. Så for at gøre det operationelt og overkommeligt tog vi udgangspunkt i en mentorordning, der kun havde mandlige studerende som målgruppe. For at give de studerende mulighed for at kvalificere mentorordningen blev den sendt til høring i det lokale De Studerendes Råd (DSR). Som det eneste forslag til initiativer vakte det voldsom modstand i det lokale DSR: Her mente de studerende, at såfremt en sådan ordning skulle etableres, så skulle den tilbydes alle studerende uanset køn.

Hvad fik vi ud af at deltage i IMODUS?

Gennem arbejdet med delprojektet i IMODUS har vi gjort os erfaringer både ift. fordele og ulemper ved at arbejde eksplicit med et kønsfokus, men også flere uddannelsesmæssige udfordringer på Ernærings- og sundhedsuddannelsen er blevet tydelige for os.

Blandt andet er det blevet tydeligt, at det er mere konstruktivt at inddrage og tale med de mandlige studerende om deres behov frem for at komme med køns-specifikke antagelser om, hvad der er særligt mandligt. Herved reduceres risikoen for at havne i en ”kønsstereotypisk virkelighedsopfattelse”, hvor kønnene objektgøres. Som en mandlig studerende udtrykte det: ”Det er som om, at man sidder fast i en rolle”. Når der arbejdes med et kønsfokus, er det meget centralt for kommunikationen mellem underviserne, at det gøres tydeligt

---

Jeg vil gerne have noget mere variation i undervisningen, gerne med nogle udefra – hm selvom det vil kvinderne jo nok også gerne have... så er det forslag godt nok?

---

fra starten, at man ikke arbejder med et fast (stereotyp) begreb om køn. Dette arbejde kan således være medvirkende til en høj grad af didaktisk selvrefleksion.

Projektarbejdet har derudover synliggjort, at der blandt underviserne på vores uddannelsesinstitution er forskellige opfattelser af, hvorvidt der skal ”gøres noget særligt” for mændene. Det kan der være flere årsager til. Det kan sandsynligvis forklares ved, at vores uddannelse skal respondere på en lang række omskiftelige krav; øget digitalisering, mindre frafald, et mere synligt ”uddannelseskodex”, tydeligere læringsmål, generelle studieaktivitetsmodeller mv. Men diskussionerne af, hvorvidt IMODUS særlige fokus på de mandlige studerende betyder positiv særbehandling af mænd, og dermed risiko for diskrimination, rækker også videre til bredere samfundsmæssige forståelser og holdninger til ligestilling.

Hvis der skal arbejdes med uddannelsesudvikling med fokus på køn i Ernærings- og sundhedsuddannelsen anbefaler vi således, at begrundelserne for behovet for et kønsfokus tydeliggøres og gøres til genstand for diskussion.

Det er i processen blevet tydeligt for os, at der er forskellige måder at forholde sig til det at være mandlig Ernærings- og sundhedsstuderende på. Der er nogle mandlige studerende, der gerne deltager i sociale aktiviteter såsom ”mandelogen” mv., der er igangsat af de

mandlige studerende selv, men der er også mandlige studerende, der mener, at det ikke er ønskeligt eller hensigtsmæssigt, at der fokuseres på deres køn – som om køn i sig selv skaber særlige behov på uddannelsen.

Gennem rekrutteringsanalyserne fremgik det, at rekrutteringen var skæv (ca. 14 % mandlige ”nyoptagne”, hvorimod der ikke var en signifikant forskel i frafaldet blandt mandlige og kvindelige studerende, se Kamma Westergaards artikel). Skal andelen af mænd øges, er det således mere et rekrutterings- end et fastholdelsesproblem, der skal adresseres.

Vores pointe kan formuleres sådan:

Der er behov for at have fokus på, hvordan uddannelserne kan kvalificeres, så de forekommer mere attraktive for mænd. Men i den proces er det vigtigt, at vi ikke eksponerer de mandlige studerende, da det kan tænkes at få præcis den modsatte effekt af det, vi ønsker, nemlig at de fravælger de pågældende uddannelser:

”Jeg vil gerne have noget mere variation i undervisningen, gerne med nogle udefra – hm selvom det vil kvinderne jo nok også gerne have... så er det forslag godt nok?” (Citat mandlig studerende under et fokusgruppe-interview). ■

Deltagere: Uddannelsesleder Ane Kruse, Lektor Nini Jetsmark, Lektor Helle Wagner Holm og Lektor Søren Kragbæk

Forskerperspektiv

Projektets fokus på mænd og det lokale arbejde med at udvikle særlige tilbud til de mandlige studerende har blandt undervisere og studerende resulteret i diskussioner om kønsdiskrimination. Det er en central diskussion, som også indebærer overvejelser over, hvorvidt det at tilhøre en kønsminoritet på en uddannelse medfører en særlig deltagerposition. Det er vel en nødvendig diskussion at tage, hvis vi ønsker at styrke mænds uddannelsesdeltagelse?

Projektets arbejde med brobygning mellem ungdomsuddannelserne og Ernæring- og sundhedsuddannelsen kan være en vej til at udvide mænds valghorisont i forhold til uddannelse og bidrage til, at flere mænd får øje på denne uddannelsesmulighed.

Marianne Brodersen og Jimmy Krab,
Profession, Uddannelse og Arbejdsliv,
UCSJ Forskning og Innovation

Overgange mellem bachelor og kandidatuddannelse på universitetet

– Fra blandede bolcher til fokuseret fremstød

Roskilde Universitet

Formålet med delprojektet ”Undervisningstech” var at formidle overgange mellem bacheloruddannelse og overbygningsuddannelser på Roskilde Universitet. Som særlig case blev kurset TechLife på den Humanistisk-teknologisk Bacheloruddannelse (Humtek) udvalgt som overgang til især uddannelsen Sundhed og Sundhedsfremmende Strategier (Sundhedsfremme).

Udgangspunktet for delprojektet var, at der typisk ikke optages mange mandlige studerende på Sundhedsfremme, ligesom der har været et relativt lavt optag af Humtek-studerende i det hele taget. Dette er problematisk, da Sundhedsfremme er en af de uddannelser, som obligatorisk skal indgå i de Humtek-studerendes kandidatuddannelse. TechLife-kurset er blevet udbudt på Humtek tredje semester siden 2009 som forberedende og adgangsgivende til Sundhedsfremme, Psykologi, Uddannelsesstudier og Arbejdslivsstudier. Selvom TechLife-kurset hele tiden har haft en god søgning (30-45 studerende ud af 180) med en gennemsnitlig kønsfordeling omkring 50/50 og gode evalueringer, har dette ikke hidtil ført til et tilsvarende optag på kandidatstudiet. Det blev derfor projektets formål at styrke rekrutteringen til Sundhedsfremme af Humtekstuderende i almindelighed og mandlige studerende i særdeleshed.

Humtek er stærkt anvendelsesorienteret med fokus på artefakt- og eventdesign og der lægges ikke særlig vægt på videnskabsteori i resten af uddannelsen, hvor denne dimension har stor betydning på de studier, som TechLife kvalificerer til. Derfor havde kurset især fokus på videnskabsteori og de metoder, som anvendes på disse kandidatstudier, hvilket navnlig vil sige kvalitative og partcipatoriske metoder. Desuden var kursets formål at udvide rammerne for, hvad der kan opfattes som design, således at også sociale processer og praksisud-

vikling kunne opfattes som en form for design. Endelig har kurset altid tilstræbt at være projektunderstøttende ved at inddrage de studerendes egne semesterprojekter i undervisningen. Disse elementer ønskede vi at bevare i TechLife.

Prototype Efterår 2012

For at målrette undervisningen yderligere mod mandlige studerende gennemlæste vi de studerendes og vore egne evalueringer. Ud fra dette bestemte vi tre fokusområder, som skulle have prioritet: Der skulle være fokus på metode, fokus på hands-on læring og udgangspunkt i konkrete eksempler. Desuden tilrettelagde vi, som en del af anskuelighedsundervisningen i metode, en psykogeografisk byvandring i København, som – ud over at introducere til metoden – også havde til hensigt at levere empiri, som vi kunne arbejde med i kurset. Fotos og tekst fra denne byvandring blev senere brugt i undervisning i billedanalyse. Alt i alt var dette et meget anderledes kursus end det, som de studerende havde meldt sig til ud fra kursusbeskrivelsen, hvilket dog overvejende blev modtaget positivt.

Generelt var de studerende glade for, at kurset inddrog deres egne projekter, selvom nogle havde svært ved at se koblingen. Der var nogen utilfredshed med nogle af samarbejdsøvelserne. Det var vores hensigt, at de skulle fungere som anskuelighedsundervisning i forskellige metoder og dermed medføre en metarefleksion (f.eks. bygge tårne af spaghetti). De havde dog den utilsigtede effekt, at nogle studerende følte sig talt ned til. Vores ændringer til trods, så vi ikke nogen nævneværdig effekt på optaget til hverken Sundhedsfremme eller de andre kandidatstudier, så undervisningen havde i forhold til dette mål skudt forbi, selvom de studerende var glade for kurset.

Ny version Efterår 2013

Denne version af kurset indebar endnu et redesign. Som en del af Roskilde Universitets studiereform var vi blevet pålagt, at kurset skulle munde ud i et designforslag. Vi løste dette ved at fokusere på caseundervisning, som skulle anskueliggøre forskellige typer af proces- og indsatsdesign. Hver kursusgang var bygget op, således at undervisningen indeholdt introduktion til en case (f.eks. kvartersløft eller implementering af sundhedsteknologier), tilknyttet teori og metodiske refleksioner. Derudover tilrettelagde vi gruppeøvelser, som knyttede kursusgangens problemstillinger til de studerendes egne nuværende, tidligere eller fremtidige designprojekter. Den metodiske anskuelighedsundervisning trådte således i baggrunden for refleksion over egen forskningspraksis, selvom vi bevarede byvandringen. For at styrke koblingen til Sundhedsfremme valgte vi at centrere undervisningen om sundhedsfremmecases og lade de andre fag glide i baggrunden. De studerende var fortsat glade for projektunderstøttelsen og for at kunne diskutere deres erfaringer. Derudover udtrykte de stor tilfredshed med den dialogiske form, som ellers tidligere havde fået en blandet medfart. Det må konkluderes, at dialogisk undervisning fungerer bedst, når rammerne for den er formuleret meget tydeligt. Afslutningsvis skal det nævnes, at optaget til Sundhedsfremme fra Humtek steg markant i 2013, således at Humtek nu er studiets største optagsområde. Hvorvidt det skyldes undervisningstilrettelæggelsen er svært at sige, men man kan måske forestille sig, at et fokuseret fagligt fokus har været med til at styrke forståelsen for faget.

Opsamlede erfaringer fra de to kursusforløb

Kurser bør have et klart og tydeligt fokus, som kommunikeres utvetydigt. Derudover bør undervisningen inddrage de studerende dialogisk i gruppe- og plenumdiskussioner. Meningsfuld tilknytning til egne projekter giver større læringsudbytte, hvis det fungerer i rammer, der giver de studerende stemme og endelig bør hands-on anskuelighedsundervisning rammesættes klart for ikke at virke mod formålet. ■

Lektor Finn M. Sommer og Lektor Tine Jensen, Roskilde Universitet.

Forskerperspektiv

Projektets afprøvninger har ført til, at en række specifikke og almene erfaringer er blevet kvalificeret og medført at de konkrete uddannelsesudviklinger på en gang er blevet almengjort og fokuseret. Eksemplet illustrerer en generel pointe om at udvikling af pædagogiske og didaktiske organisationer mhp. mænd i høj grad også modtages positivt af kvinder på kurset. En barriere har tilsyneladende været en diffus opfattelse af den sundhedsfremmelige faglighed, og det har kursets nyudvikling modvirket ved en høj grad af konkret, casebaseret refleksion, hvilket også har bidraget til en tydeligere identifikation.

Hvordan er vi blevet klogere på, hvorfor mandlige studerendes opfattelse og valg af sundhedsfremme er øget og hvordan kan vi fortsat blive klogere på, hvilke undervisningsformer og uddannelsesaktiviteter, der virker?

Kevin Holger Mogensen, Roskilde Universitet

“Det virker, hvis man har lavet det rigtigt!”

En kort anbefaling til praksisstøttet undervisning med særligt fokus på unge mænd i akademiuddannelsen multimediedesign (MMD).

Erhvervsakademi Sjælland

Ideer og afgrænsning forud for det afsluttende delprojekt

Vores ideer forud for udførelsen af dette afsluttende delprojekt var affødt af de erfaringer, vi havde opnået i vores første delprojekt IMODUS-projektet 2013, hvor vi ville højne motivation og fastholdelse i de fire MMD-fagområder¹, herunder de mere *teoretiske og strategiske fag*. Vi er ikke en konventionel teknisk skole, men et erhvervsakademi; vores studieordning kræver elementer af akademisk viden, der skal mestres og sættes i spil med det praktiske felt. Men denne viden skal sættes i spil på en ny pædagogisk måde, hvis det skal gøres attraktivt at studere for unge mænd. Det vil vi give nogle konkrete bud på i denne case.

Hvad og hvem – baggrund for undersøgelsen: I det afsluttende 2014-projekt ville vi gå et skridt tilbage og foretage en grundigere undersøgelse af segmentet “kodedrengene”²; et segment vi forud for første delprojekt i 2013 havde analyseret os frem til. Kort sagt: hvordan kunne en kvalitativ undersøgelse give nogle svar på, hvordan vi bør arbejde med fastholdelse og øget faglighed for de unge mænd, hvad angår alle MMD fagområder³? Det ville vi udforme i en case, der skulle være en kort anbefaling til overordnede tilgange til undervisningsmetoder. Sekundært ønskede vi at opnå bedre forståelse for, om især interaktionsfaget, dvs. arbejdet med webdesign og kodning af teknisk art, kan betegnes som det “hårde” klassiske og særegne “maskuline felt”, hvor en maskulinitetsrolle kan udfolde sig⁴, men det er ikke det centrale i den herværende anbefaling.

Research: Vi ville derfor undersøge, hvordan de unge mænd “går til” MMD-fagene: om der er nogle generel-

le strukturer, der kunne pege på, om det alene er fagkulturen i interaktionsfaget, der gør andre fag mindre interessante; om hvordan de studerer; om hvad, der interesserer de unge mænd fagligt mm. Interviewet blev tilrettelagt ud fra flg. arbejdsformulering: *“En kort anbefaling til praksisstøttet undervisning til gavn for generel fastholdelse af især unge mænd. Dette baseres på empiri fra en feltundersøgelse vedrørende hvilke konkrete undervisningspraksisser, der motiverer og inspirerer mandlige studerende samt et interview med de unge mandlige studerende, som også deltog i IMODUS designpraksisprojektet 2013.”*

Overordnet resultat: Resultatet af interviewet pegede klart på, at den holistiske, åbne og kreative faglighed i fagene virksomhed, design og kommunikation kunne være en hindring for drengenes optimale udvikling på MMD og true den vigtige fastholdelse på uddannelsen generelt. Ikke fordi disse fag bliver undervist i skærende kontrast til faget *interaktion*, for de er også meget praktisk udført, men fordi interaktionsfaget er radikalt anderledes i sin *læringsmæssige feedback*: “hvis du ikke gør det rigtigt, altså skriver koderne rigtigt, så virker din hjemmeside ikke”. Det samme kan ikke siges om fx en kommunikationsstrategi, hvor de studerende skal undersøge og validere den bedst tænkelige mulighed inden for et relativt abstrakt fagfelt.

Konklusion og anbefaling til en praksisstøttet undervisning

Hypig erhvervskontakt: De unge mænd er i udpræget grad motiveret af erhvervskontakt. Motivationen kan siges at have baggrund i mødet med virkeligheden uden for skolens mure. Ikke kun i forhold til temaprojekter,

men også af og til i de daglige undervisningssituationer, hvor vi inddrager erhvervslivet (oplæg, opgavestillere til små forløb etc.). Det er “*det rigtige arbejde*”, som de sagde til os. Det er naturligvis en udfordring for undervisningsplanlægningen, idet erhvervskontakt oftest kun indgår i projekter, men det kan lade sig gøre⁵. Det er delvist overraskende, at de unge mænd ønsker udbredt erhvervskontakt, men det hænger sammen med et udtalt ønske om det, de beskriver som “mere feedback” i hverdagen. Vi tolker dette ønske om mere feedback sådan, at de ønsker hyppig og præcis feedback om det, de gør, er *rigtigt*, og ikke bare en “*fiint, hvis du vælger den vinkel*” lærerholdning, som nok er tendensen i de kreative fag, groft sagt. Det er nok denne kontante feedback, der i grunden er den mest motiverende faktor for de fleste. De unge mænd vil have kontant, kritisk feedback. Det vil blive vanskeligt at indarbejde denne form for evaluering i alle sammenhænge, men vi anbefaler flere deadlines og en skarpere clearing af delelementerne i en opgave.

Strukturen og rammerne skal være afgrænsede og klare: Strukturen i interaktionsfaget kan opsummeres fra følgende udsagn fra interviewet: “*det virker, hvis man har lavet det rigtigt!*”. Det vil sige, at for megen åben, holistisk invitation til at udforske og eksperimentere i fx design kan gøre disse unge mænd ufokuserede og dermed bidrage til manglende motivation. Eksperimenter bør derfor inddrages i små, afgrænsede opgaver med udgangspunkt i praksis, á la mesterlæreprincippet, hvor “mester” primært er en professionel fra erhvervslivet eller en underviser med tilsvarende kompetencer. Vigtigheden af denne tilgang understreges af et andet af undersøgelsens resultater; det faktum, at uanset hvilket fag, de var interesserede i, så har de, hvad man kan kalde, en strategisk tilgang til uddannelsens progression. Men det er en uklar strategi, fordi de rent *taktisk*, dvs. fra dag til dag, ikke formår at sætte de faglige elementer ind i en semantisk, holistisk sammenhæng – selvom vi efter bedste evne kontinuerligt iscenesætter denne sammenhæng. De kan simpelthen ikke se logikken. Det vanskeliggøres ydermere ved, at de unge mænd, vi talte med, har en temmelig ustruktureret måde at studere på; de læser ikke i det omfang, de burde og de har en noget uengageret indstilling til aktivt at lade sig inspirere af faglige trends.

Underviserne skal “walk the talk”: Hvis de unge mænd skal forstå sammenhængen, anbefaler vi følgende undervisningsmodel: *praksisstøttet undervisning, herunder korte tværfaglige loops, med tydelig afgrænsning*

af det, der skal læres, det der skal gøres og sidst men ikke mindst, hvad der er det rigtige. Det vil også føre til, mener vi, at især de unge mænd selv vil udtrykke lyst til at tage ejerskab af det, der oftest bliver de unge kvinders ansvar i projekterne, bl.a. at formulere strategierne. ■

NOTER

- 1) Interaktion, kommunikation, design og virksomhed.
- 2) Se evt. flere detaljer og beskrivelser i sidste afrapportering fra IMODUS 2013: <http://goo.gl/u5l5mb>
- 3) Det er, som pointeret i tidligere delprojekt, ikke et problem med frafald af unge mænd på uddannelsen som helhed; det er snarere et fagligt frafald fra nogle fag – en selektiv kultur, som tidligt opstår blandt unge mænd på MMD-uddannelsen.
- 4) Synet på maskulinitetsroller som værende kompleks i mange slags sammenhænge er en vinkel vi ser som meget brugbar i vores optik, for ikke at komme til at forsegle et køn i fastlåste roller.
- 5) EASJ Campus Slagelse er pt. involveret i et projekt, hvor erhvervsliv og undervisere samarbejder om indhold og formidling til gavn for fælles videndeling og skabelse af nye faglige praksisformer.

Hanne Carden og David Engelby, adjunkter på Erhvervsakademi Sjælland (EASJ), Campus Slagelse.

David Engelby: daen@easj.dk

Hanne Carden: haca@easj.dk

Forskerperspektiv

Forskningssporet i delprojektet har dannet basis for udvikling af nye perspektiver i arbejdet med praksisbaseret uddannelse. Arbejdet er tilmed blevet videreført i form af andre typer af forskning i praksisbaseret uddannelse. Projektets indledende antagelse bestod i, at mere praksisstyret uddannelse var en potentielt farbar vej mod større inklusion af drenge/mænd i uddannelsen. En antagelse der på mange måder er blevet modificeret gennem arbejdet. Praksisbaseret uddannelse rummer i sig selv flere pædagogiske og didaktiske potentialer, men de kønnede potentialer er mere komplekse end som så. Projektets forskning peger bl.a. på, at der i stedet for traditionelle kønsstereotyper må opereres med langt mere divergerende maskulinitetsforståelser i relation til spørgsmålet om praksisbaseret uddannelse som vej til inklusion af drenge/mænd.

Et centralt spørgsmål: Gavner praksisbaseret uddannelse drenge/mænd i multimediedesigneruddannelsen? – og i så fald hvilke implikationer har divergerende praksisforståelser i forhold hertil?

Henrik Hersom og Nanna Friche,
Roskilde Universitet

IMODUS på læreruddannelsen

Læreruddannelsens arbejde med IMODUS har fundet sted i en kontekst med komplekse forandringer og udfordringer for uddannelsen. Læreruddannelsen i Vordingborg har, i kraft af sin placering i et såkaldt ud-kantsområde, haft udfordringer med at rekruttere især mænd fra lokalområdet, og mere generelt har lærerprofessionen en udfordring med at rekruttere og fastholde mandlige lærere. Bestræbelser på at få flere mænd ind i uddannelsen falder aktuelt sammen med de politisk vedtagne skærpede adgangskrav til uddannelsen samt det seneste års megen mediedebat i forbindelse med konflikten mellem lærernes fagforening og KL, – forhold der kan tænkes at spille ind på dette års generelt

---

Bestræbelser på at få flere mænd ind i uddannelsen falder aktuelt sammen med de politisk vedtagne skærpede adgangskrav til uddannelsen samt det seneste års megen mediedebat i forbindelse med konflikten mellem lærernes fagforening og KL.

---

faldende ansøgertal til læreruddannelsen. Det er i denne kontekst at læreruddannelsens arbejde med IMODUS udspiller sig og forsøger at ændre ved de studerendes vej ind i og veje inde i uddannelsen.

De to cases omhandler problemstillinger knyttet til rekruttering, fastholdelse og kvalificering af kommende lærere; problemstillinger som underviserne i kraft af deres erfaringer med uddannelsen og de studerende har fået blik for. Man kan sige, at projekterne har som intention at få uddannelsen og de studerende til at 'gå sammen' ved, på forskellig vis, at udvikle nye rammer og indhold for undervisningen og de studerendes deltagelse heri. I Vordingborg ved at tage udgangspunkt

i en interesse, som samler mange mandlige studerende, nemlig computerspil, og med afsæt i dette arbejde med udvikling af en lærerfaglig analysemodel. I Roskilde ved at eksperimentere med bl.a. 'lektionsstudier' som en måde at understøtte de studerendes arbejde med at planlægge og agere i komplekse praksis-sammenhænge. I begge delprojekters arbejde står didaktik således helt centralt for de måder, man i læreruddannelsen begrebs-sætter og imødegår udfordringer i uddannelserne på - både ift. udvikling af underviserne og læringsmiljøet i læreruddannelsen og ift. kvalificering af de studerende som kommende professionelle lærere.

Fælles for projekterne er også, at de konkrete af-prøvninger og udviklinger er forudgået (og ledsaget) af analyser og diskussioner af, hvordan udfordringer omkring studerendes deltagelse, engagement og udbytte af undervisningen, skal forstås. Delprojekternes analyser af dette aftegner et billede, hvor køn spiller en rolle, fx betydningen af at tilhøre en kønsmæssig minoritet i en uddannelse, der også relaterer sig til mere almene lærings-udfordringer, fx omkring det at bryde med egne livshistorisk tilegnede forestillinger om undervisning og lærerarbejde. ■

Hold på mændene: Computerspil i undervisningen

Om mænds perspektiver på studie og fremtidigt arbejdsliv i forhold til læreruddannelsen: Arbejde, identitet, rekruttering og fastholdelse.

Læreruddannelsen UCSJ, Campus Vordingborg

Fra drenget netværk til didaktisk redskab

På læreruddannelsen i Vordingborg har vi fra 2011 arbejdet med et særligt fokus på dels de mandlige studerende på uddannelsen og på mandlige lærere i folkeskolen. Desuden er vi generelt opmærksomme på både rekruttering og fastholdelse af alle studerende og i gruppen særligt på mandlige ansøgere og studerende. De officielle tal understøtter, at dette fokus på køn er relevant netop i forhold til læreruddannelsen – også i Vordingborg!

I vores arbejde med IMODUS har vi løbende brugt tid på at se på vores egen undervisning og hvordan den er rettet mod – eller netop ikke rettet mod – mandlige studerende. Spørgsmål såsom hvad struktur betyder for undervisningen? om kønsopdelt gruppearbejde gør en forskel for såvel læringsprocesser som for de studerendes udbytte? om hvordan mænd og kvinder vælger fag? og ikke mindst, hvordan de går til disse fag? både hvad angår deres egen selvforståelse i fagene men også hvilke arbejdsmetoder, der passer til dem. Disse spørgsmål har været gennemgående i vores arbejde.

Vi har diskuteret fordele og ulemper ved denne kønnede tilgang til de studerende og vi har diskuteret hvorvidt og hvor meget en kønnet tilgang til lærerstudiet og professionen skal være bestemmende for undervisningens udformning og indhold. Når vi læser Kamma Westergaards undersøgelse "Frafald blandt UCSJs studerende – har køn betydning for frafald" (2014) genkender vi hendes resultater ang. flere forhold. Det er fx meget tydeligt, at ansøgere til læreruddannelse for $\frac{2}{3}$ s vedkommende er kvinder. Vi optager altså 258 kvinder og kun 145 mænd (tallene er fra Westergaard og gælder optaget 2013 og 2014), hvilket svarer til 35,9 %. Des-

uden genkender vi også Westergaards tal ang. kønnenes frafald på bl.a. læreruddannelsen: "For fire uddannelser havde køn betydning for frafaldet på første studieår. Det var lærer-, pædagog-, socialrådgiver og sygeplejerskeuddannelsen." (Kamma Westergaard, 2014: Tabel 2). Selvom læreruddannelsen ligger i den pænere ende, er det vores klare indtryk, at frafaldet blandt de mandlige studerende er en smule større end frafaldet blandt de kvindelige.

Allerede før IMODUS-projektets start var vi opmærksomme på nogle af disse tendenser og vi søsatte derfor i skoleåret 2010/11 et mindre udviklingsprojekt, der havde til formål at styrke studiemiljøet for de mandlige studerende. Westergaard skriver "Det bliver tilsyneladende sværere for mændene at hænge i på studiet, når de i forvejen er i tydeligt mindretal." (Westergaards konklusion 2014) og derfor fokuserede vi i dette projekt på forskellige arrangementer forbeholdt mænd, der ikke havde så meget forankring i det professionsfaglige, men som havde til formål at skabe netværk mellem de mandlige studerende.

En af disse aktiviteter, som de mandlige studerende selv initierede, var LAN-partys – altså hele døgn eller ligefrem weekender, hvor de mandlige studerende mødtes og spillede computerspil.

I efteråret 2011 skulle danskundervisningen på mediedansk omhandle fiktion og det var derfor oplagt, at vi på mediedansk inddrog den nyeste fiktionstype: computerspillet. En ret stor del af de studerende (især de mandlige) havde en del erfaringer med at spille computerspil, mens deres analytiske blik på genren var temmelig udfoldet. Det var kort sagt svært for dem dels at holde den distance til en tekst, der kan være nødvendig for at forholde sig analytisk til den, dels manglede vi ret

hurtigt analyseredskaber til netop computerspillet. Der findes allerede nu forskning på området og Trine May og Bo Kampmann Walther har udgivet et undervisningsmateriale, ”Computerspillets fortællinger”, der giver et didaktisk bud på, hvordan man kan arbejde med computerspil. Dog mente de garvede gamere, at der var grund til at forholde sig kritisk til materialet, der i høj grad brugte termer og tænkning fra filmanalysen.

En gruppe på tværs af årgangene besluttede derfor at sætte sig for at besvare spørgsmålet:

Hvordan kan computerspil bruges hensigtsmæssigt og læringsmæssigt forsvarligt i forskellige fag i folkeskolen? Formålet var at give lærere didaktisk kompetence til at vurdere nye spils læringspotentiale. Gruppen ønskede altså at lave en lærerfaglig analysemodel for computerspil, der kan bruges af lærere i alle fag.

Ovenstående to begivenheder inspirerede os – sammen med forskellige udløbere fra undervisningen i såvel de pædagogiske fag som i vores undervisningsfag – til at lave Computerspilgruppen, der har til formål at udvikle en didaktik, som kan bruges af alle lærere – uanset deres egne erfaringer med computerspil – når de vil og skal inddrage computerspil i undervisningen i deres fag i folkeskolen.

Dog mente de garvede gamere, at der var grund til at forholde sig kritisk til materialet, der i høj grad brugte termer og tænkning fra filmanalysen.

Dette projekt som har et stort fagligt (og tværfagligt) sigte har også den store fordel at nå ud i folkeskolen, hvor computerspil i høj grad er en del af drengenes kultur og at man derved ville kunne inkludere nogle af de elever, der ellers ikke klarer sig så godt i skolen.

Mål for projektet

I forhold til rekrutteringsproblematikken vil projektet udvikle og afprøve nye uddannelsesprofiler og tilrettelæggelsesformer af undervisningen i læreruddannelsen i Vordingborg, som kan motivere flere drenge/mænd til at søge ind på og gennemføre læreruddannelsen. Desuden vil projektet bidrage til at styrke mændenes vilkår på lærerværelset og elevernes vilkår i undervisningen.

Erfaringerne forsøges implementeret i alle fag i læreruddannelsen og ved projektets afslutning er målet, at de aktiviteter og problematikker, vi har arbejdet med i projektet, er udbudt og præsenteret til alle undervisere og studerende på læreruddannelsen i Vordingborg. Placeringen af læreruddannelsen i Vordingborg i udkantsområdet gør det oplagt at forsøge at rekruttere drenge og mænd fra lokalmiljøet, så også de får en bredere vifte af uddannelsesstilbud og dermed mulighed for at få en MVU eller LVU.

Arbejdet med fastholdelse af mandlige studerende

Hvert år opretter vi som regel to hold, der har valgt dansk som deres første undervisningsfag (læreruddannelsen 2007). I 2011 introducerede vi et danskhold med særligt fokus på medier i danskundervisningen. Forsøget blev gentaget i 2012. Arbejdet på disse hold blev af forskellige grunde en væsentlig del af vores empiri i IMODUS-projektet, blandt andet fordi to af underviserne fra IMODUS var en del af lærerteamet, men også fordi kønsfordelingen på 2011-holdet var 50-50, hvilket ikke er typisk for danskhold på 1. årgang. Forsøget gik ud på i særlig høj grad at arbejde med medier som læringsplatform og undersøge, hvordan medier kunne understøtte undervisningen i fagene og i de studerendes læring generelt. På både årgang 2011 og 2012 lavede vi i dansk et computerspilsforløb. Den nyeste forskning peger på, at eleverne, især drengene, bruger meget tid på at spille såkaldte oplevelsesspil i deres fritid. Danskdidaktikere, fx Bo Walther Kampmann, Bo Steffensen og Stig Toke Gisel introducerer computerspil som en ny teksttype i danskfaget.

Forløbene havde til formål at uddanne de kommende dansklærere til at bruge computerspil i såvel et analytisk som et produktivt forløb, særligt inden for området fiktion og fiktive tekster. Det blev hurtigt klart for os, at især de mandlige studerende – med meget få undtagelser – var meget optaget af denne teksttype og af de didaktiske muligheder, der kan være i at arbejde med computerspil i danskfaget. Vores tese var derfor, at netop denne type tekster også vil appellere til drengene i folkeskolen.

Der var naturligvis også nogle kvindelige studerende, der kendte til og spillede computerspil i deres fritid, men det blev helt tydeligt for os, at de studerende delte sig i to grupper: dem der var fortrolige med computerspil og meget gerne ville inddrage dem i undervisningen og dem, der vægrede sig for at inddrage denne nye teksttype.

Opsamling

Arbejdet med at udvikle og afprøve en didaktik særligt rettet mod alle fag og lærere med forskellige forudsætninger er yderst relevant og har et fastholdende element både over for mænd på læreruddannelsen og for drenge i skolen.

I forsøget på i højere grad at skabe god læring for ALLE typer af elever (køn, interesser, alder og social baggrund) er det nødvendigt hele tiden at udvikle og afprøve nye undervisningsmetoder. ■

Projektkoordinator: *Susanne Tønneskov Hansen sth@ucsj.dk*

Forskerperspektiv

Delprojektets hovedsaglige omdrejningspunkt har været rekruttering og fastholdelse af mænd i læreruddannelsen, hvilket har givet sig udslag i forskellige uddannelsesmæssige diskussioner og afprøvninger af måder, hvorpå mænds læreruddannelsesdeltagelse kan styrkes kvalitativt. Sammen har projektgruppen udviklet og nuanceret de maskulinitetsforståelser, som i forvejen eksisterede på læreruddannelsen. Forskningen har fokuseret på at udvikle nye perspektiver på mænds deltagelse i uddannelsen, hvilket tilsyneladende har resulteret i flere nuanceringer af udfordringerne vedr. mænd som kønsminoritet på uddannelsen. Hertil kommer at afprøvningerne har givet ny viden hos uddannelsesplanlæggerne, som vil kunne bruges fremadrettet i udviklingen af læreruddannelsen – også i forhold til de mandlige studerende.

Et centralt spørgsmål: Hvilke uddannelsesmæssige tiltag fordres, såfremt der skal ske yderligere inklusion af mænd i læreruddannelsen?

Henrik Hersom, Roskilde Universitet

Fra elev via studerende til professionel lærer: Arbejdet med praksisnære metoder på vej mod udviklingen af lærerprofessionalisme

Læreruddannelsen UCSJ, Campus Roskilde

Baggrund

Baggrunden for IMODUS delprojektet ligger i to centrale og indbyrdes forbundne udfordringer i læreruddannelsen; dels erfaringer med, at studerende (og ikke mindst mandlige studerende) efterspørger mere praksisorienteret undervisning i læreruddannelsen og dels undervisernes erfaringer med, at en gruppe af lærerstuderende har svært ved at etablere en identitet som studerende, savner indsigt i lærerarbejdet og har behov for nye muligheder for at udvikle en professionel tilgang til arbejdet med undervisning.

Projektet har fokuseret på at undersøge 1) problemstillingen omkring lærerstuderende med 'elevadfærd' og 2) på at udvikle en reflektiv, professionel tilgang til arbejdet i konkret undervisningspraksis.

Problemfelt

En af de centrale transformationer og udfordringer en lærerstuderende møder i sit studium er den at gå fra at være og blive behandlet som elev, til at være og måske ikke altid blive behandlet som studerende af institutionen (Christiansen, 2014).

Et aspekt af problemet med elevadfærd handler om, hvordan lærerstuderende støttes i at udvikle sig til professionelle og fagligt reflekterede lærere. De studerende

har igennem hele deres eget skoleforløb været elever og tilskuere til mange læreres undervisning. Dette kan føre til en traditionel og intuitiv tilgang til undervisning. Med traditionel og intuitiv menes, at man mere eller mindre velovervejet underviser på den måde, som man selv er blevet undervist på. Korthagen (2001:42) kalder dette lærergestalter: *"personal conglomerates of needs, concerns, values, meanings, preferences, feelings, and behavioral tendencies, united into one inseparable whole"* (Petersen, 2011).

Undersøgelser peger på, at *"Det er vanskeligt at påvirke personers forestillinger om, hvad en god lærer er, og hvordan lærergerning bør udføres"* (Lund og Lindhart 2009).

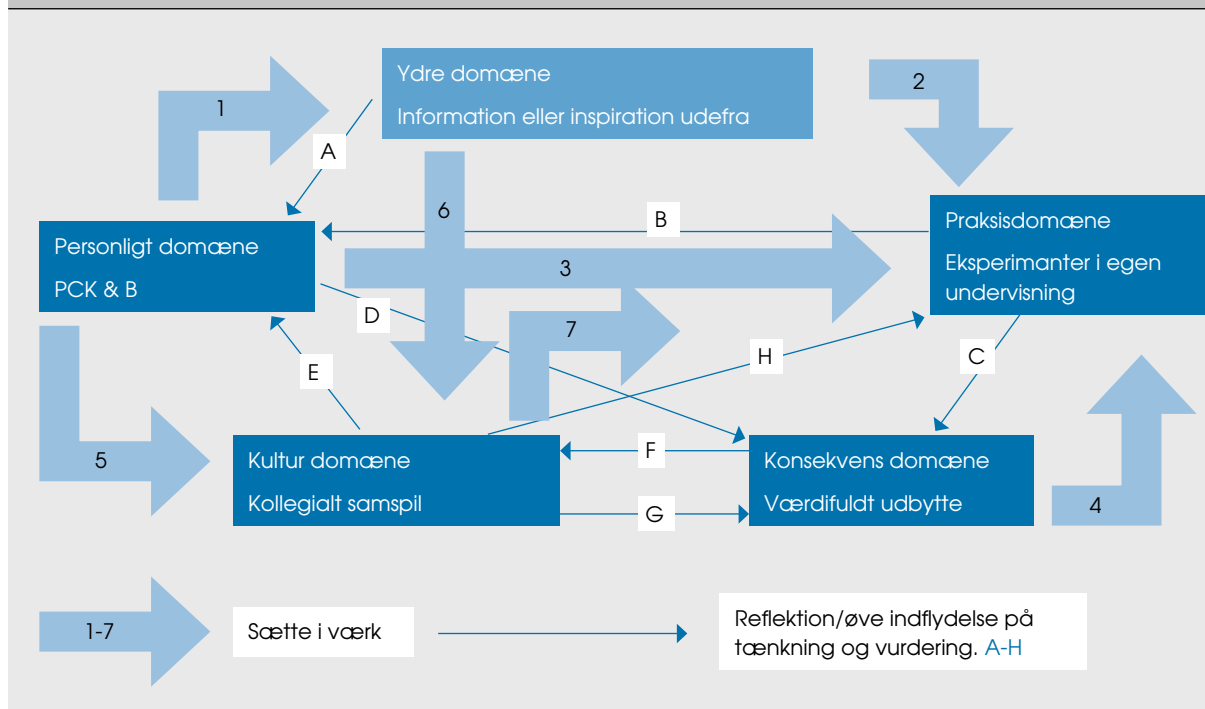
I forhold til at kvalificere de studerende som professionelle og fagligt reflekterede lærere står læreruddannelsen med nogle grundlæggende udfordringer:

- 1) At bryde med observationsmesterlæren – de studerende har som antydnet ovenfor opbygget et billede af lærervirksomhed fra deres observationer og erfaringer som elever i skolen, og en af uddannelsens opgaver er at udfordre og udvikle dette billede af lærervirksomhed.
- 2) At skabe bedre sammenhæng mellem teori og praksis. Læreruddannelsen er ofte blevet kritiseret for at være "for langt" fra praksis. Hvordan får vi det, som vi laver på uddannelsen til at hænge bedre sammen med det, som lærere skal kunne og gør i deres lærerpraksis?
- 3) At forberede sig til undervisningens faktorkompleksitet; Hvordan forbereder vi til arbejdet i komplekse sammenhænge, hvor læreren skal træffe beslutninger og handle?

---

*Det er vanskeligt at påvirke
personers forestillinger om,
hvad en god lærer er, og hvordan
lærergerning bør udføres*

FIGUR 2. Relationsmodel om skifte i læreres undervisningsfaglighed og beliefs

På læreruddannelsen og i efter/videreuddannelsen møder studerende og lærere forskellige fagdidaktiske værktøjer, som vi læreruddannere kan stå inde for eller mener, det er væsentligt studerende forholder sig til. Men på baggrund af ovenstående forskning kan der være en formodning om, at de måske ikke kommer i spil i praksis, eller at dette kun sker under særlige betingelser (Petersen, 2011). Det der i ovenstående (og lignende undersøgelser) viser sig at påvirke lærere (og formentlig også lærerstuderende) til at ændre deres praksis er at få lov til at afprøve det i praksis og her opnå succes med dette, at opleve at kolleger også finder denne ændring påkrævet og anbefalelsesværdig samt at man undergår en form for transformativ læring og ændrer sin mening og adfærd (også kaldet beliefs):

Case

Vi har som tidligere nævnt ønsket at afprøve og udvikle nye former for undervisningspraksis i projektet samtidig med en undersøgelse af de studerendes adfærd fx elever, som har svært ved at etablere en identitet som studerende, som savner indsigt i lærerarbejdet og har behov for nye muligheder for at udvikle en professionel tilgang til arbejdet med undervisning.

Praksissituationer, praksisdilemmaer og praksisob-

servationer har været centrale elementer for at fokusere de studerendes refleksion og udvikling af deres viden og praksisbegreber. P-CKemaer, lektionsstudier og videooptagelser af undervisning har været centrale metodiske elementer, som løbende er blevet inddraget:

Lektionsstudier

Lektionsstudier er en japansk, iterativ metode, der fokuserer på lærere, der kollaborativt planlægger, gennemfører og evaluerer enkelte lektioner. Disse gennemføres tre gange og rettes til og skærpes løbende. Undervejs i disse iterative forløb inviteres ofte kolleger, fagfolk og forskere med til at se på, sparre og evaluere de enkelte lektioner.

Videoevaluering af undervisning

Under studiet optager studerende elever og undervisere med video. Disse kodes, analyseres og vurderes efterfølgende som et led i evalueringen af studiet af det enkelte forløb eller lektion.

P-CKema

Som indledning til lektionsstudiet undersøges en særlig faglig og/eller fagdidaktisk problemstilling, som man vil søge at give et løsningsforslag på med sin lektion.

FIGUR 1. P-Ckema**Faglig pointe**

Hvilke(n) faglig(e) pointe(r) vil du sætte fokus på i undervisningen? Udform en beskrivelse af dette i et sprog dine elever vil kunne forstå:

Dannelse

Hvad er dannelsesmålet? Hvad er det for nogle elever, du vil have ud af det her?

Fællesmål

Hvilke trinmål fra faget kan understøttes ved at tage dette emne op med denne her målgruppe, du skal undervise?

Læringsmål

Hvad er din intention, at eleverne skal opnå at mestre i relation til dette her?

(Skriv det som du ville sige det til eleverne)

Faglige loft

Hvad er næste faglige step/faglige pointe, som du med det her emne bygger op til?

Elevbegrundelse

Hvorfor er det vigtigt for eleven at vide det eller kende til det eller kunne det?

(Skriv det som du ville sige det til eleverne)

Elevforudsætninger

Hvad ved du om elevernes forudsætninger, tænkning og formåen, som bør influere på undervisningen om det her?

Rammefaktorer

Vanskeligheder, begrænsninger og muligheder forbundet med at undervise om disse fænomener, ideer, begreber eller færdigheder inden for emnet, som du bør tage højde for.

Undervisningshandling og undervisningsaktiviteter

Undervisningsmaterialer, -procedurer eller -aktiviteter du vil anvende for at dine læringsmål kan nås af dine elever

(Her beskrives en undervisningsplan fra start til slut)

Evaluering

Hvilket evalueringsværktøj vil du anvende for at afdække om læringsmålene er opfyldt?

Undervisningsplanen beskrives i et skema, som er udviklet fra et australsk forskningsprojekt, hvor særligt dygtige naturfagslæreres kompetencer/PCK (på dansk: undervisningsfaglighed/pedagogical content knowledge) er blevet kortlagt og beskrevet. Disse kompetenceområder er transformeret til 12 spørgsmål, som den planlæggende lærer bliver bedt om at besvare.

Gennem arbejdet med ovenstående pædagogiske

værktøjer trådte følgende 2 forskellige elevgrupper træder tydeligt frem og følgende spørgsmål danner udgangspunkt for den case fra projektet, vi gerne vil præsentere:

Hvad karakteriserer henholdsvis en lærerstuderende med elevadfærd og en lærerstuderende som studerer?

Hvad karakteriserer en lærerstuderende med 'elevadfærd'?

"Elevadfærd" viser sig ved, at den studerende reelt ikke har valgt uddannelsen for uddannelsens skyld. Uddannelsen er et middel til fx:

- at blive lærer (forståeligt nok), men uden egentlig at have gjort sig reelle forestillinger om, hvad det kræver og indebærer.
- at opnå højere status.
- at udskyde en voksentilværelse og fortsætte et friere ungdomsliv uden ansvar for meget andet end sig selv.

Hvilke udtalelser og bemærkninger er typiske for denne type studerende?

I forhold til arbejdet med lektionsstudier siger en studerende eksempelvis: *"Jeg synes det er lidt spild af tid at skulle stå i det samme værksted og fortælle det samme hver gang en ny gruppe kommer til os. Vi valgte at lade S... sige det hver gang, for hun var bedst til det. Vi lavede ikke så meget om på det, vi gjorde, for det kunne vi ikke rigtig nå, så det måtte bare gå så godt det kunne"*.

Ser vi på brugen af video i undervisningen, er den lærerstuderende med elevadfærd generelt nervøs og usikker i forhold til at blive videooptaget. Vi har registreret adskillige "overspringshandling": *"Vi havde ikke husket at få et webcam med". "Der var ikke batteri nok på kameraet". "Vi glemte at tænde det". "Vi kunne ikke rigtig høre, hvad der blev sagt, så vi slettede det"* osv.

Bliver der endelig optaget, vendes det mest mod den studerende som lærer. Det er igen egen præstation, der er i fokus og ikke læringseffekten eller den virkning, det har på eleverne. Det er vanskeligt for denne type studerende at vende fokus fra dem selv som personer og mod eleverne og deres læringsudbytte.

I relation til at svare på P-CKemaets spørgsmål om elevbegrundelser (se figur 1), har det vist sig at være svært. Dette skal formuleres i et sprog som eleverne umiddelbart forstår og skal skrives, som man ville sige det til en elev. Men de lærerstuderende formulerer det i et voksensprog som retter sig mod dem selv. De har selv været i tvivl om meningen med et undervisningsforløb, og har derfor tit fundet svar fra litteratur og tekster af

autoritativ karakter. Et eksempel fra vores empiri herom lyder:

“Vi skal alle eksistere sammen på denne planet, og hvis vi handler uden tanke på fremtiden, så vil der ikke gå lang tid før jorden bliver ubeboelig. Igennem de sidste 100 år har vi allerede set gevaldige eksempler på hvordan den hensynsløse udnyttelse af naturen har konsekvenser nu til dags” (Elevbegrundelse til elever i 4.klasse om emnet affald).

Vi fandt ud af, at vi måtte have flere kameraer i gang, så vi kunne se flere elevers og gruppers adfærd, fx efter en introduktion. Vi syntes jo, at det måtte være klart og tydeligt for alle, hvad de skulle. Men når vi så så videoklip-pene igennem, så kunne vi jo godt se, at de havde misforstået det hele og gik i gang med noget helt andet.

Det samme er tilfældet i skemaets spørgsmål om dannelse. Det bliver meget filosofisk og virkelighedsfjernt: *“De skal blive kritiske og opdrages til demokrati”* i stedet for et svar som fx: *“Eleverne skal have fået en fornemmelse for hvor mange ressourcer vi som mennesker forbruger, og de skal kunne forudse hvilke potentielle konsekvenser det vil have i fremtiden. De skal have tilegnet sig viden om hvad man kan gøre for at nedsætte hverdagens forbrug”*, som må anses for at være et bedre fagdidaktisk svar. De studerende har behov for at lære at kunne formulere sig i et sprog der henvender sig til eleverne i deres verden, altså at flytte sig ud af egen verden og ind i elevens verden. Man kunne kalde det at opnå kompetence til at være didaktisk empatisk.

I evalueringsspørgsmålet, hvor hensigten er, at evalueringen skal klargøre for eleverne i hvor høj grad, de har opnået eller opfyldt læringsmålet, og gerne så det bliver en fejring af de sejre, de har opnået, ser vi ofte, at den studerende vil have fokus på at evaluere sin egen undervisning eller nærmere sin præstation som lærer: *“Hvad synes du var godt ved undervisningen? Hvad var mindre*

godt? Hvad vil du foreslå bliver ændret? ”. Her mangler argumentation for, hvorfor dette skulle være særligt relevant for elever i 4. klasse.

Hvad karakteriserer en lærerstuderende, som studerer?

Den studerendes adfærd er præget af, at man reelt har valgt uddannelsen for dens egen skyld. Uddannelsen kan i højere grad være et mål, men ofte også et meget bevidst middel:

- Et middel til at blive en særlig lærer. Fx en lærer der gør en forskel. Den studerende har ofte gjort sig mange forestillinger og ofte også erfaringer med at undervise. Den studerende har ønsker og krav til uddannelsen og føler et behov for at erhverve specifikke kompetencer.
- For nogen er studiet lige frem en hobby. Der læses en del ”ved siden” af pensum og man formår at fordybe sig i ting, man er blevet optaget af.
- For nogle studerende er det vigtigt at opnå gode karakterer, at få kredit for det store arbejde man lægger i studiet. For andre er det at have opnået reel kompetence vigtigere end at have fået en god karakter. Praksisformåen vurderes højere end studiekompetence. En dårlig karakter slår nødvendigvis ikke en studerende ud, hvis denne ellers generelt oplever succes med studiet. Det løbende arbejde er vigtigere og eksamen er blot et nødvendigt onde.
- Uddannelsen kan være et middel til at opnå en særlig status, fx som den gode lærer eller den autentiske lærer. Den studerende har derfor ret høje krav til sig selv og sætter i høj grad sin professionelle identitet på spil.
- Studiet spiller derfor en stor rolle og skal være det redskab, som skal gøre den studerende i stand til at realisere et ”livsprojekt”. Det uden om studiet er for nogen unødvendigt og de deltager ikke gerne i det, med mindre de ser det som et væsentligt element i professionsdannelsen.

Hvilke udtalelser og bemærkninger er typiske for denne type studerende?

Under lektionsstudiearbejdet siger en studerende eksempelvis: *“Vi havde aftalt fra begyndelsen, at alle skulle prøve at stå for at introducere, når eleverne kom til vores værksted. Vi lavede hele tiden om undervejs. I begyndelsen var det alt for meget os, der fortalte og stillede kontrolspørgsmål bag efter, men vi kunne godt se, at eleverne kedede sig og ikke fik ret meget ud af det. Derfor begyndte*

vi i stedet at stille dem en række spørgsmål og diskutere det, vi havde i værkstedet med dem. Det virkede bedre og bedre og til sidst var det faktisk rimeligt godt. Men det var selvfølgelig lidt synd for de elever, vi havde først”.

For denne type studerende har arbejde med at videooptage undervisningssekvenser været berigende. En studerende fortæller: *“Jeg har været rigtig glad for at kunne gennemse videoklip fra vores undervisning, der er så mange ting, man slet ikke lægger mærke til, når man underviser. Vi fandt ud af, at vi måtte have flere kameraser i gang, så vi kunne se flere elevers og grupperes adfærd, fx efter en introduktion. Vi syntes jo, at det måtte være klart og tydeligt for alle, hvad de skulle. Men når vi så så videoklippene igennem, så kunne vi jo godt se, at de havde misforstået det hele og gik i gang med noget helt andet”.*

Også skemaet blev oplevet som et godt redskab. En anden studerende beretter: *“P-CKemaet er rigtig godt, for det får mig til at fokusere på det allervigtigste i undervisningen og hermed undgår jeg at få taget for mange sidespring, så eleverne mister fokus”. En anden fortsætter: “Jeg syntes i begyndelsen, at det var rigtig svært at formulere elevbegrundelser, men efter at jeg har været ude og undervise nogle gange, synes jeg, det er blevet lidt nemmere. Jeg kan godt se nu, at det er rigtig smart at formulere læringsmålene i et sprog, som umiddelbart kan forstås af eleverne, for så kan jeg hænge dem op lige fra timens begyndelse og eleverne kan hele tiden huskes på, hvad det er, de skal have fokus på og lære i den her time”.*

En tredje fortæller: *“I begyndelsen syntes jeg, det var lidt vildt, at jeg skulle svare så detaljeret og specifikt på, hvad det faglige indhold for hver lektion skulle være. Jeg syntes, at det var så oplagt, men når jeg så stod i klassen og skulle i gang, så oplevede jeg jo hurtigt, at mit fokus var alt for løst og upræcist”* og en medstuderende fortsætter: *“I begyndelsen kunne jeg slet ikke se meningen med at svare på spørgsmålet om dannelse. For mig var det sådan lidt mere overordnet og på længere sigt. Men jeg kan jo godt se nu, at man i en enkelt lektion kan få gjort noget, som jo er helt galt dannelsesmæssigt, fx at man får skræmt dem omkring noget med sundhed eller miljøproblemer”.*

Læreruddannelsens dobbelte udfordring

Det middel, vi har på læreruddannelsen i forhold til de studerende, er undervisning. Det er en udfordring at tilrettelægge denne undervisning på en sådan måde, at de studerende kan opfylde uddannelsens formål – at blive lærer.

De studerende skal også selv undervise efter endt studie, derfor er det vigtigt, at de flytter sig fra elevrollen

og tager mere og mere underviserrollen på sig. Det kan som sagt være en stor udfordring for mange studerende. Det er derfor nødvendigt, at underviserne på læreruddannelsen tager denne udfordring alvorligt og en måde at gøre dette på er at arbejde med praksisnære metoder, der udvikler den studerendes professionsidentitet. ■

REFERENCER

- Christiansen, R (2014) Fra seminarium til skole. Roskilde Universitetsforlag
- Korthagen, F (2001) Linking practice and theory. Mahwah New Jersey: Lawrence, Erlbaum associates
- Lund, L. og Lindhardt, L. (2009) Læreruddannelse i et professionsdidaktisk perspektiv. Jensen, A-A. & Rasmussen, P. (red). Læring og forandring. Ålborg Universitetsforlag.
- Petersen, Jørgen Haagen (2011) Hvordan bliver fagdidaktiske værktøjer fra læreruddannelsen til en del af lærernes undervisningsfaglighed? Mona, 2011- 2.
- Winslow, C (2009) Et mysterium om tal og japanske lektionsstuder. Mona, 2009-1.

Tovholder: Lektor Jørgen Haagen Petersen, Læreruddannelsen UCSJ.

Forskerperspektiv

Dette delprojekts forskningsspor har sat fokus på flere aspekter af arbejdet med særlige, praksisnære metoder i naturfag (P-CKema, udeundervisning, evaluering med video, lesson studies). Arbejdet har været iværksat i et meget tæt samarbejde med deltagerne i forhold til at (videre)udvikle ovenstående sæt af metoder. Hensigten med at sætte fokus på disse metoder har været at gøre undervisning i naturfag (opskalering også delvist i engelsk) nærværende og professionsrettet. Der har været særlig fokus på, om brugen af disse metoder har været oplevet af deltagerne (undervisere og studerende) som både gyldige, relevante og brugbare, men også i forhold til (på undervisersiden) at det har kunnet udvikle faget og (på studentsiden) har kunnet tilbyde et sæt af metoder, som har kunnet bidrage til det praktiske arbejde som lærerstuderende i praktik/lærerstuderende med job i skolen.

Indgange: Nyere læreruddannelsesforskning i Danmark har vist, at nogle studerende på læreruddannelsen møder uddannelsen med det vi har benævnt ”elevadfærd”. Kort formuleret bærer disse studerende en habitus med sig – primært via erfaringer fra ungdomsuddannelserne men også i kraft af de forventninger, de har til det at deltage i læreruddannelse – som definerer dem i rollen som elev og ikke som en person, der aktivt skal indgå i særlige læreprocesser og være medvirkende til at danne eget ståsted og egen version af det, vi har benævnt lærerprofessionalisme.

Arbejdet med de ovenfor nævnte metoder har været projektets forsøg på at rykke ved og redefinere sådanne forståelser blandt studerende med elevadfærd. Undervejs har vi i projektet interviewet studerende om deres syn på undervisningen, dens brugbarhed og i særdeleshed anvendelsesdueligheden af de introducerede

metoder i egen praksis i forbindelse med praktik og job.

Projektet kan siges at efterlade sig et særligt centralt spørgsmål: Disse metoder har vist sig gyldige, motive-rende og hensigtsmæssige i de medvirkende fag, først og fremmest naturfagene. Hvordan bringes kendskabet til de enkelte faglige miljøers særlige metoder til kendskab for andre uden for disse miljøer? Kunne et øget kendskab gavne udviklingen af lærerprofessionalitet (og også uddannelsens koordinering af denne i et kvalificeret progressionsperspektiv) for den enkelte studerende? Med andre ord; hvordan lærer de faglige miljøer på uddannelsen af hinanden, når det handler om netop de særlige valgte metoder, som er en del af det pågældende fag, men måske mindre kendt i andre dele af uddannelsen?

Kommentarer og pointer

Blikket på udviklingen af lærerprofessionalisme ved brugen af praksisnære metoder har bevirket, at underviserne har skærpet fokus mere mod de studerende og deres læreprocesser end på undervisningen.

Vendingen mod sådanne metoder skaber også gode muligheder for tværfagligt samarbejde, hvilket opskalingsfasen også viste. Selvom ’konceptet’ er formuleret og afprøvet i naturfagsdelene i uddannelsen, har metoderne vist sig brugbare også inden for den humanistiske del af læreruddannelsen. Dette samarbejde kan med baggrund i erfaringerne fra IMODUS-projektet med fordel udvides til at inkludere flere fag og fagområder i læreruddannelsen.

Rene B Christiansen, Education Lab,
UCSJ Forskning og Innovation

IMODUS på pædagoguddannelsen

Vi har samlet de cases, som tager udgangspunkt i delprojekter fra pædagoguddannelsen, i et afsnit for sig, da uddannelsen fra sommer 2014 har fået en ny bekendtgørelse, hvor undervisning i kønsdimensionen – som noget nyt – er blevet et obligatorisk tema. Spørgsmålet om undervisning i køn blev et centralt punkt i de politiske forhandlinger frem mod reformen, da der blev lagt op til værdikamp især mellem Enhedslisten og Dansk Folkeparti. Enhedslisten fremhævede undervisning i køn som en forudsætning for, at pædagoger kan få tilstrækkelig faglig viden til at undgå at reproducere traditionelle kønsstereotyper blandt børn i børnehaven. Diskussionen om hvorvidt kønsdimensionen skal

---

Spørgsmålet om undervisning i køn blev et centralt punkt i de politiske forhandlinger frem mod reformen, da der blev lagt op til værdikamp især mellem Enhedslisten og Dansk Folkeparti.

---

være obligatorisk, var også fremme op til sidste reform af pædagoguddannelsen i 2007 (Børn og Unge, 2006, nr. 41), hvor bl.a. Steen Baagøe Nielsen argumenterede for, at viden om køn er central for at pædagoger kan bidrage til at skabe udfordringer for børn, som kan bryde med traditionelle kønsroller og støtte dem til at udfolde sig i en ligestillet verden. Han refererer til forskningen fra projektet ”Pædagogers kompetencer”, som bl.a. viste, at pædagoger og pædagogstuderende har svært ved at forstå køn som et relevant fagligt tema. Også Jan Kampmann argumenterede for vigtigheden af kønsdimensionen i pædagoguddannelsen, så de studerende kan diskutere, hvordan de selv er med til at skabe køn i professionspraksis.

Flere af pædagoguddannelsens cases skriver sig meget direkte ind i denne løbende diskussion. De to første

cases undersøger de studerendes forståelser af køn, samt praktikkens rolle – som af og til fremstår som reproducerende ift. kønnede stereotyper. Erfaringer fra de to projekter tyder desuden på, at det kan blive en udfordring at få de studerende til at opleve kønsdimensionen som et fagligt relevant tema. Den tredje case handler om musikteknologi som pædagogisk kompetence. Projektet startede med nogle kønnede antagelser om musikteknologi som noget, der særligt var for mænd, men udviklede sig til en mere diskuterende position ift. eksisterende kønsroller.

Den sidste case fra pædagoguddannelsen har sit afsæt i undersøgelser og diskussioner af, hvorvidt og hvordan man kan forstå mandlige studerende som nogen der har særlige ønsker og behov i undervisningen. Disse afsøgninger og erfaringer peger på, at præferencer, der ved første blik kan se ud som om de er knyttet til køn, har mere komplekse forklaringer knyttet til samspil mellem køn, sociale baggrundsfaktorer og uddannelseserfaringer. Projektets udviklingsarbejde har været centreret om en eksperimenteren med undervisningsformer, der involverer de studerendes kroppe og dermed udgør øjenåbnende og engagerende læringsrum for både mandlige og kvindelige studerende. På den vis spiller projektets erfaringer og resultater ind i IMODUS' fokus på inklusion, men kan samtidig også vise nye veje til, hvordan man gennem kropsinvolverende undervisningsformer kan 'lege' med roller og positioner i det pædagogiske arbejde – noget som også konkret vil kunne give inspiration til undervisning om køn i den nye uddannelse. ■

Om hvordan mandlige studerende gøres til mænd i den pædagogiske profession

Pædagoguddannelsen UCSJ, Campus Slagelse

Projektet udspringer af den del af IMODUS, der har fokus på mænds kønsutraditionelle valg af uddannelse. Særligt har fokus været på kulturelle kønnede koder og diskurser i pædagoguddannelsen, og særligt på praktikperiodernes betydning for valg af profession og professionsidentitet. Med dette fokus og gennem vores undersøgelser og omlagte undervisning har det været påfaldende, hvor vanskeligt det er at tale om køn i en faglig kontekst uden at forfalde til klicheagtige antagelser og forståelser af køn. Samtidig har det været vanskeligt at udfordre disse antagelser og ensidige forståelser af køn. Projektet har ud fra dette stillet skarpt på nødvendigheden af at forstå og italesætte køn som performativt for at kunne begribe køn og samtidig begribe, hvordan køn gøres på uddannelsesinstitutionen og i praktikperioderne. Casens omdrejningspunkt er primært, hvordan køn gøres i praktik.

Projektets antagelser og erkendelsesinteresser

Projektet ser ud på og ind i det pædagogiske landskab ud fra følgende antagelser:

På pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession hersker en feminiseret kultur, der er båret frem dels af tradition, dels af reproduktion. Pædagogisk praksis er traditionelt et kvindefag og mange kvinder er ansat på uddannelsen til pædagog, hvorfor der kan være grund til at tro, at der hersker en homosocial struktur. Vores udgangspunkt har således været, at både uddannelsen og professionen er "kønnet mærket" som feminin. Såvel på pædagoguddannelsen som i den pædagogiske profession er der væsentlig flere kvinder end mænd. På pædagoguddannelsen UCSJ 2013 – 14 er tallene 555 kvinder og 222 mænd¹ og af ansatte pædagoger tæller mænd 14 %². Alene tallene giver os anledning til at antage, at mænd, som konsekvens af kvinders nume-

riske dominans, er tokens – symboler på deres køn – i pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession:

"Because tokens are by definition alone or virtually alone, they are in the position of representing their ascribed category to the group, whether they choose to do so or not. They can never be just another member while their category is so rare; they will always be a hyphenated member [...]"

(Kanter 1977)³.

Som følge af at mænd i pædagoguddannelsen og den pædagogiske profession kan ses som tokens, er der grund til at antage, at der genereres særlige forhold og interaktionsdynamikker for mænd i pædagoguddannelsen – både på uddannelsesinstitutionen og når de studerende er i praktik.

En sidste antagelse i projektet er, at mænd ser sig selv i bestemte afgrænsede dele af den pædagogiske profession; arbejdet med socialt udsatte, unge og voksne eller som ledere. Den del af den pædagogiske profession, som er meget omsorgspræget og plejekrævende (fx vuggestuer og arbejdet med mennesker med nedsat funktionsevne) tiltrækker ikke mænd. Dette forhold har politisk bevågenhed og kalder på særlige indsatser, der kan "få flere mandlige pædagoger ind i dagtilbud - især vuggestuer"⁴.

Projektets erkendelsesinteresse har overordnet været at få større viden om de studerende. Hvem er de og hvilken motivation ankommer de til uddannelsen med? Vi har ønsket at få indsigt i, hvilke forudsætninger – og måske forventninger de studerende kommer med og derved få mulighed for at kunne målrette længerevarende tiltag på uddannelsen i forhold til rekruttering og fastholdelse af studerende til pædagoguddannelsen.

Følgende spørgsmål har været styrende for projektet: Hvem er de studerende, og hvordan ser de sig selv i den pædagogiske profession? Hvilke praktikvalg tager de på baggrund af deres forestilling om sig selv i den pædagogiske profession? Af disse undersøgelser trådte et centralt fokus for projektet frem. Det er dette fokus casen skriver sig ind i:

Hvordan ser de mandlige pædagogstuderende sig selv i den pædagogiske profession og hvilken indflydelse har praktikperioderne på de mandlige studerendes professionsidentitet og professionsrettethed?

Køn gøres

Med baggrund i projektet erfarer vi, at der er en tendens til, at talen forfalder til hverdagsagtigt og klichéfylt sprog, der dels fastholder og reproducerer det perspektiv, at køn handler om det mandlige og det kvindelige – primært i en biologisk forståelsesramme, dels gør det vanskeligt overhovedet at tale om køn i en pædagogfaglig kontekst. Derfor har afsættet for dette projekt været en forståelse af køn, som gør det muligt at forstå køn ud fra levet liv og hverdagslige oplevelser på uddannelsesinstitutionen og i praktik.

Præmissen for undersøgelserne af det kønnede tager således afsæt i perspektivet at "køn gøres – køn er noget man gør og gøres til". I dette perspektiv er køn et socialt køn, der forstås ud fra handlinger og adfærd i den kontekst, der handles i. Det ophæver ikke "det biologiske køn", men gør det muligt at forstå køn i forhold til pædagogisk faglighed og kompetencer. Forståelsen af køn, som noget der gøres og hvor køn således er til forhandling, gør det muligt at adressere vores problemstilling om, hvordan mandlige pædagoger "gøres til mænd i professionen".

Arbejds- og undersøgelsesmetoder:

I perioden har vi haft fokus på køn som tema på forskellig vis. Vi har arbejdet gennem omlagt undervisning og med forskellige former for undersøgelser. Problemstillingen og antagelserne er blandt andet undersøgt ved:

- Spørgeskema, interview og individuelle studiesamtaler. Vi har blandt andet spurgt til de studerendes ønsker til fremtidig karriere med en antagelse om, at mænd er afklarede inden de starter uddannelsen og ser deres fremtidige karriere inden for det socialpædagogiske område. Vi har ligeledes spurgt til, hvorfra de har deres kendskab til uddannelsen.
- Gennem individuelle studiesamtaler har vi derud-

over spurgt til de studerendes opfattelse af, hvordan god undervisning foregår med fokus på, om der er forskel på, hvad mandlige og kvindelige studerende siger.

I november 2012 afholdt vi en fagtemadag med involvering af studerende, pædagoger fra praksisfeltet, undervisere og forskere fra RUC. Vi satte fokus på temet køn og pædagogisk faglighed gennem oplæg og workshop ud fra følgende spørgsmål. *Har køn en særlig betydning for pædagogisk praksis og den pædagogiske kultur? Og bør traditionelle mandlige værdier opprioriteres i det pædagogiske felt?* Denne dag gav anledning til at arbejde med omlagt undervisning, som beskrevet i det følgende:

- At arbejde med det kønnede perspektiv på studiedage i praktik – konkret ved observation af studerendes fremlæggelser af praksisfortællinger.
- Praktikbearbejdning, hvor vi arbejdede med afdækning og udfordring af de studerendes forståelser af køn. Arbejdet foregik blandt andet ved at arbejde med metaforer i forhold til to overordnede spørgsmål: 1. "Hvilke billeder af køn i praksis træder frem" – vi arbejder med dette ud fra tesen "Køn gøres"⁶ og 2. "Bidrager praktikken til ændring af professionsrettethed?". Det sidste spørgsmål taler vi med de studerende om, når de vender tilbage til studiet til september efter denne artikels deadline.

På institutionen skal der skiftes et lysstofrør. Én af de kvindelige pædagoger siger til den unge mandlige pædagogstuderende: "Det er da lige en opgave for dig!"

- Gennem undervisningen med fokus på kønsdiskurser, gennem de undersøgelser vi har lavet, samt på fagtemadagen november 2012 fremkom det, at det er vanskeligt at tale om køn i en faglig kontekst og med et fagligt vokabular. Når køn sættes på dagsorden er der en fremtrædende tendens til, at talen forfalder til et hverdagsagtigt og klichéfylt sprog, der gør det vanskeligt at italesætte det kønnede i en faglig kontekst, som da vi f.eks. arbejdede med prak-

sisfortællinger. Her argumenterede de studerende blandt andet med *"drengene har brug for mænd, når der kun er kvinder på en arbejdsplads, bliver det nemt til en hønsegård"*. Det er udtalelser hentet fra en hverdagsforståelse, som de studerende ikke var i stand til at begrunde fagligt. Vi har på baggrund af dette indført undervisning i uddannelsen med temaet "Køn og pædagogik", hvor sigtet er at tilbyde og indsætte en faglig refleksionsramme, der gør det muligt at udfordre de kønsdiskurser, der er på spil.

Af vores undersøgelser og omlagte undervisning trådte to markante portrætter frem, som tydeliggør de studerendes bevæggrunde. De er blandt andet blevet tydelige for os gennem praktikbearbejdning, interview og individuelle studiesamtaler. Portrætterne kan fortælle os noget om, hvad det umiddelbart er, der er drivkraft i nogle studerendes læreprocesser og som vi må forholde os til som undervisere. Andre lignende portrætter kunne formentlig tegnes af kvindelige studerende, men nedenstående er særligt fremkommet gennem samtaler med mændene på uddannelsen:

- 1) Den mandlige studerende der i en alder af midt - slut tyverne mærker det samfundsmæssige pres i forhold til at gå på en uddannelse - "Nu går det ikke længere". På baggrund af dette og opbakning fra forældre vælger han pædagoguddannelsen.
- 2) Den aldersmæssige modne mand, der skal omskoles og som motivation til at tage uddannelsen føler, at han har noget at give til det socialpædagogiske felt. Han har prøvet at arbejde på et opholdssted for unge anbragte og det er her han skal tilbage til, når han er færdiguddannet *"Jeg føler, jeg kan give de unge en masse"*.

Vores undersøgelser, undervisning og disse portrætteringer har medvirket til at danne baggrund for vores analyser, betragtninger og anbefalinger i forhold til mænd i kønsutraditionelle valg af uddannelse.

Kønsdiskurs kontra kompetencediskurs

I vores bearbejdninger af de producerede undersøgelser synes der at træde en markant reproduktion af kønnede diskurser frem, som vi eksemplificerer herunder. Der til kommer perspektivet, at mænd i kvindedominerede uddannelser og professioner er tokens, hvor der i de undersøgelser og omlagt undervisning, vi har foretaget, træder et tydeligt billede frem, der netop viser dette. Kanter peger på tre fremtrædende forhold, der define-

rer tokenism. Disse træder frem i vores undersøgelser og omlagt undervisning ved følgende "figurer":

1. STÆRK SYNLIGHED, som fører til øget pres på den enkelte med hensyn til præstationer.

"Så sidder han bare dér"

En væsentlig del af pædagogisk faglighed tilskrives dette at kunne observere og reflektere samt at være nærværende og tilstede. Ovenstående bemærkning observeres i en praktik i forbindelse med en mandlig studerende, der sidder uden at gøre eller sige noget. Den stereotyp, der kan afledes af ovenstående, er figuren: mandlige pædagogstuderende og pædagoger skal ikke sidde og observere eller reflektere eller bare være til stede - de skal være fysisk aktive. Den mandlige pædagog handler.

2. KONTRAST, som kommer til udtryk ved at den kulturelle grænse mellem de dominerende (kvinder) og mindretallet (mænd) trækkes skarpt op.

På institutionen skal der skiftes et lysstofrør. Én af de kvindelige pædagoger siger til den unge mandlige pædagogstuderende: *"Det er da lige en opgave for dig!"* (interview mandlig studerende.)

Der trækkes en forskel op, som er begrundet i forestillinger om det mandlige og det kvindelige. Kontrasten eller forskellen legitimeres ikke i faglige kompetencer eller fagligt definerede organisatoriske strukturer (fx arbejdsdelingen mellem pedeller og pædagoger).

3. ASSIMILATION, som resulterer i, at tokens oplever stereotypificering og føler sig fastlåste i særlige roller.

"Vi vil have flere mænd i daginstitutionsområdet".⁷

Man efterspørger i dette udsagn ikke et ønske om en særlig faglig kompetence, men fastlåser mænd som noget ikke-fagligt defineret. Dette peger på, at den kønnede diskurs tenderer at hindre en kompetencediskurs i den forstand, at i stedet for at fokusere på faglighed og kompetence reduceres "køn" til stereotype forestillinger og italesættelser om "mænd" og "kvinder" som biologisk determinerede størrelser. Køn er således ikke til forhandling i de situationer, hvori ovenstående figurer præsenteres. De mandlige studerende mødes med stereotype forventninger til handlinger og adfærd. Dette risikerer at fastholde forældede forventninger til

mandlige og kvindelige pædagoger og derigennem hindre mandlige studerendes mulige valg af utraditionelle institutionstyper og professionsområder. Forskningsresultater viser, "at uddannelsesvalg afspejler arbejdsmarkedet"⁸ og giver således anledning til at tænke, at hvis uddannelses – og professionsvalget skal ændres, så flere mænd vælger pædagoguddannelsen og den pædagogiske profession, så må der fokuseres på de legitime faglige begrundelser for arbejdsdelinger, der gør sig gældende i den pædagogiske profession – og dermed i den del af uddannelsen, der er praktikuddannelse.

På spørgsmålet om, hvorvidt praktikuddannelsen bidrager til mandlige studerendes valg af professionsrettedhed, må vi konkludere, at praktikuddannelsen snarere bidrager til reproduktion af kønnede stereotyper. Mænd gøres til "mandlige pædagoger" i stedet for "pædagogstuderende", hvorved token opretholdes og de deraf følgende interaktionsdynamikker reproduceres.

"Hvorfor skal vi egentlig tale så meget om det her"

(citater fra mandlig studerende på en studiedag med om-lagt undervisning)

Når køn indsættes som tema i en pædagogfaglig kontekst må man forbi det klicheagtige, og tilbyde et vokalular, perspektiver og didaktiske designs, der gør det muligt at løfte det ind i en faglig ramme. Således vil et syn på rekruttering og fastholdelse af mandlige studerende i pædagoguddannelsen, der er baseret på fx, at det er et spørgsmål om at kunne tilbyde uddannelse med "drengeprægede aktiviteter", såsom klatring, sportslige tilgange, flere handlingsprægede aktiviteter i undervisningen mv. være en forsimpning af et meget komplekst felt og i værste fald kunne føre til ovenfor nævnte reproduktion af mænd som tokens.

Vi anbefaler således, at køn i høj grad sættes på dagsordenen i pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession – vi skal altså "tale så meget om det her" – som en diskurs, der skriver sig ind i en pædagogisk faglighed. Pointen er, at der i uddannelserne skal skabes didaktiske rammer for, at køn kan gøres på mangfoldige måder og rammer for viden og refleksion over køn som noget performativt, der har at gøre med temaer som familieformer, arbejdsliv, hverdagsliv, ligestilling, etnicitet og magtstrukturer. Dette for at kunne forstå og udfordre traditionelle kønnede diskurser og udfordre reproduktion af køn som en ensidig forestilling om "det mandlige" og "det kvindelige". ■

NOTER

- 1) Westergaard, Kamma(2014): "Frafald blandt University College Sjællands studerende – har køn betydning for frafald?"
- 2) Warming, Kenn(2011): "Jeg vil lave noget, hvor jeg kan finde en livsglæde og føle, at jeg gør en forskel". I: Tidsskrift for arbejdsliv
- 3) Rosabeth Moss kanter, professor ved Harvard Business School
- 4) Ligestillingsministeriet, okt. 2013
- 5) Søndergaard, 1996
- 6) Søndergaard, 1996
- 7) jvf. Ligestillingsministeriets udbud af pulje til fremme af flere mænd ansat i vuggestuer og børnehaver, 2013
- 8) Emerek og Holt 2008

REFERENCER

- Emerek, Ruth og Holt, Helle (2008): Lige muligheder – frie valg? Om det kønsopdelte arbejdsmarked gennem et årti. København. Socialforskningsinstituttet
- Kanter, Rosabeth Moss (1977): Some effects of Proportions on Group Life: Skewed sex ratios and Responses to token women. I: American Journal of Sociology. Vol. 82, Issue 5, marts 1977, 965-990.
- Larsen, Lene, Nielsen, Steen Baagøe, Thingstrup, Signe Hvid, Wulf-Andersen, Trine og Jørgensen, Christian Helms (2013): Køn og uddannelsesdeltagelse – en forskningsoversigt. IMODUS, VELPRO, Roskilde Universitet
- Søndergaard, Dorthe Marie (1996): Tegnet på kroppen. Køn: Koder og konstruktioner blandt voksne i akademia. Københavns Universitet
- Warming, Kenn(2011): "Jeg vil lave noget, hvor jeg kan finde en livsglæde og føle, at jeg gør en forskel". I: Tidsskrift for arbejdsliv
- Westergaard, Kamma (2014) Frafald blandt University College Sjællands studerende – har køn betydning for frafald? I: Andersen m.fl. (red.): IMODUS. Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland. Forskningsprogram for Profession, Uddannelse og Arbejdsliv. UCSJ. Jannerup a/s

Kontaktpersoner: Underviser Helle Arnskov og Forsknings- og innovationskoordinator Gitte Riis Hansen

Forskerperspektiv

Projektet har gennem en række forskellige afprøvninger undersøgt, hvordan kønnede praksisser skabes igennem uddannelse, undervisning og praktik. Disse afprøvninger har muliggjort udviklingen af undervisernes refleksioner over egen praksis – didaktik og pædagogik, og synliggjort den pædagogiske praksisproduktion af privilegerede kønnede positioner og identifikationer, som pædagogstuderende kan indtræde i.

Er refleksioner over køn i relation til pædagogisk kompetence altid udviklende eller kan opmærksomheden på køn være med til at destabilisere mandlige pædagogers tilstedeværelse i uddannelsen?

Kevin Holger Mogensen, Roskilde Universitet

Om at forstyrre den kønnede reproduktion i pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession

Pædagoguddannelsen UCSJ, Campus Slagelse

I vores delprojekt arbejder vi med pædagogstuderendes forforståelse og (re)produktion af kønnede koder i undervisningen og i pædagogisk praksis. Den oprindelige idé og udgangspunkt for projektet var at kvalificere undervisningen om kønssocialisering i faget Individ, Institution og Samfund (IIS) på 1. semester.

Empiri og analyse

Projektets primære empiriske grundlag udgøres af 30 cases, som er konstrueret af pædagogstuderende i 2. årspraktik. Casene er konstrueret med inspiration i vignet-metoden (Ejrnæs, 2010 og 2012) og de bygger på deltagerobservationer fra praktikken. De studerende havde fået i opdrag at konstruere cases på baggrund af observationer og at omdrejningspunktet for casen skulle være "køn". Det vil sige, at de skulle formidle observationer og problematikker, hvor de fik øje på "noget med køn" i pædagogisk praksis. Vi har anvendt de studerendes cases som en empirisk indgangsvinkel til at undersøge de narrativer om køn, som de studerende konstruerer. Vores antagelse har været, at de studerende i deres narrativ afspejler kønnede socialiseringskoder, som vi, ved at opnå viden om, kan udforske og udfordre i undervisningen med henblik på at bidrage til, at de studerende forholder sig nuanceret og reflekteret til kønsmæssige aspekter i (egen) pædagogisk praksis.

Næste skridt var, at de studerende fremlagde deres cases og analyser af disse i omlagt undervisning. Retningslinjerne for deres analyse var inspireret af vignet-metoden og havde derfor fokus på at få øje på og formidle holdningspositioner hos pædagogerne i deres praktikinstitutioner. Det billede, de studerende tegnede i deres fremlæggelser, italesatte nogle "klassiske" eller traditionelle opfattelser af køn i praksisfeltet. Da vi problematiserede disse forestillinger om køn, observerede vi, at de studerende blev voldsomt provokerede

på deres forforståelser. Således viste flere både verbalt og i kropssprog, at de ikke alene blev fagligt udfordret men også udfordret på deres egen identitetsopfattelse. Dette fortalte os noget om, hvor grundlæggende forestillingerne om køn er for mange af vores studerende. På trods af de studerendes læsning af litteratur og oplæg tidligere i undervisningsforløbet, som introducerede dem til den teoretiske sondring mellem biologisk og socialt køn, oplevede vi, at de studerende, når de følte sig pressede i en diskussion, hurtigt greb til en essentialistisk (og muligvis habituel indlejret) forståelse af køn, hvor denne sondring mellem det sociale og det biologiske var ophævet. Nedenstående eksempel er hentet fra en af de cases, de studerende har produceret, og viser en reproduktionen af klassiske kønsrollemønstre i pædagogisk praksis:

Diskursive brudstykker

"Den mandlige pædagog fjerner barnet, som er aggressivt og den kvindelige pædagog tager sig af det barn, det er gået ud over".

"Allerede to minutter efter start opstår næste konflikt. Samme dreng mener ikke, han er blevet ramt og reagerer igen aggressivt ved at slå og sparke på et af de andre børn. Den mandlige pædagog er i den anden ende af salen, men vælger at løbe hen og fjerne drengen og kvinden går hen og trøster modparten."

"Legen fortsætter og endnu engang opstår den samme konflikt. En af drengene river en af pigerne i håret og den mandlige pædagog fjerner barnet helt fra legen og går ud af salen med ham og den kvindelige pædagog trøster pigen."

Analyse

Casens forfatter har observeret og italesætter i casen nogle klassiske kønsforestillinger. Vi har en udadreagerende dreng, der kommer i konflikter med andre børn.

Det er en mandlig pædagog, der tager sig af den fysiske håndtering af drengen. Vi har nogle andre børn, der er ofre for hans handlinger. "Ofrene" trøstes af en kvindelig pædagog. Der reproduceres nogle forestillinger om, at "far" tager sig af den fysiske håndtering af konflikterne og "mor" står for omsorgen og empatien.

Pædagogerne reproducerer via deres handlinger kønsbundne adfærdsmønstre her som hhv. "faderfigur" og "moderfigur". Børnene kan genspejle egen kønsadfærd og identitet heri, hvorved pædagogernes handlinger får en socialiserende virkning.

Vores analyse af cases og observationer af undervisning førte til, at den væsentligste problemstilling i vores delprojekt blev, hvordan vi didaktisk kan arbejde med at forstyrre de studerendes forforståelser og reproduktion af kønnede koder. Vores erfaring er, at det vil kræve en hel del undervisning og arbejde med de studerende, hvis der skal skabes en "forstyrrelse", der er grundlæggende nok til, at de studerende i deres praksis inkorporerer en mere reflekteret tilgang til, hvordan de håndterer socialt kønnede tematikker.

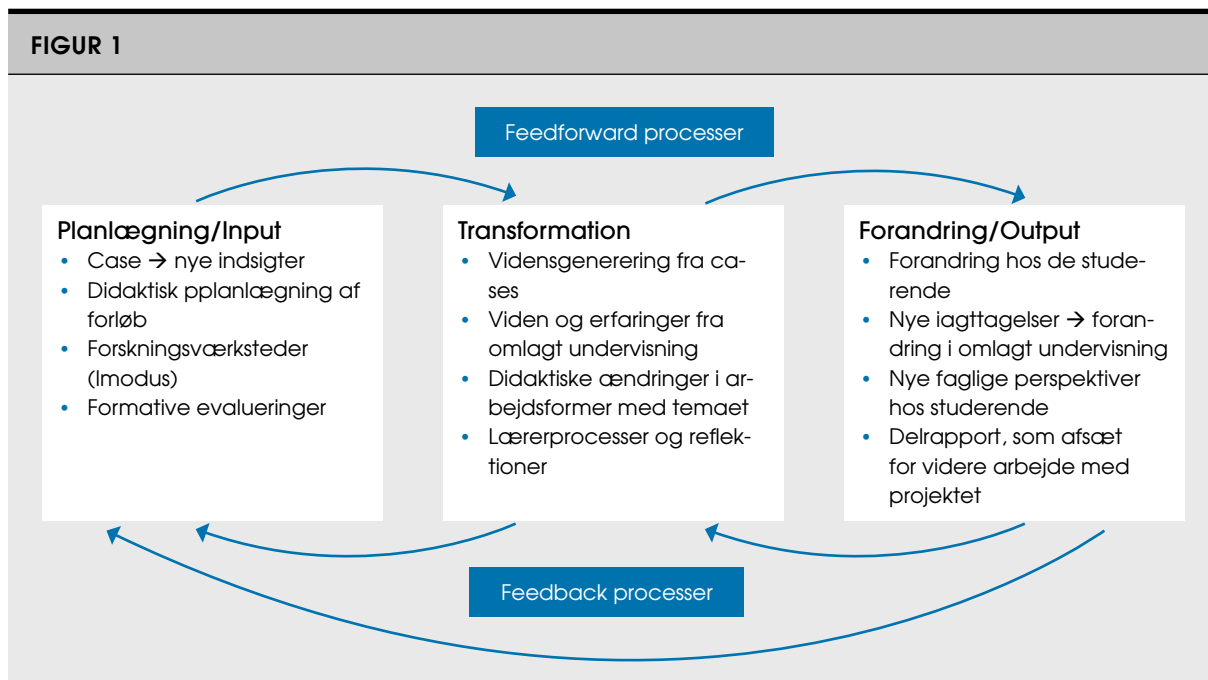
Metodisk og teoretisk forståelsesramme

I vores analytiske betragtninger og forståelsesramme er vi teoretisk inspirerede af socialkonstruktionismens tilgang til kønnede koder jf. den ramme der gælder for IMODUS projektet. I forlængelse af dette har vi analytisk også medtænkt, at socialt kønnede koders frem-

trædelsesformer skal tilskrives mening i en sociokulturel kontekst. Dette har vi analytisk indlejret med inspiration i Bourdieus teser om, at social reproduktion finder sted i spændingsfeltet mellem subjektive oplevelsesfortolkninger og "objektive" strukturer. Herved søger vi altså at indtænke et strukturelt perspektiv som medkonstituerende for subjektets forforståelser, sociale afkodninger, fortolkninger og meningstilskrivelser. Ovennævnte præferencer ligger også til grund for den diskursive bearbejdning af den empiri, der er genereret i projektet.

Disse forskellige perspektiver har givet os et videnssamspil til at forstå og forholde os til socialt kønnede koder som artefakts i social (re)produktion og derved i socialiseringsprocesser. Den særlige udfordring i forhold til omlagt undervisning er at skabe "mulighedsvinduer" ved didaktisk at indlægge passende forstyrrelser for at forstå fænomenet køn på en anden måde og fra andre positioner. Målet hermed er at bibringe den studerende en mere reflektiv kompetence at til arbejde mere bevidst med sine praksishandlinger og derved en optimeret kapabilitet til at socialisere kønnede koder i de pædagogiske arenaer ud fra reflekterede og eksplicite positioneringer.

Vi har arbejdet med inspiration fra aktionsforskning gennem feedback og feedforward processer, hvilket vi har anskueliggjort i **figur 1**. Arbejdet efter denne metode fortsættes i juni dette år i en workshop over tre dage med 1. semester studerende.

Ny pædagoguddannelse – nye muligheder og nye kompetencer?

Vores lille delprojekt viste tegn på, at der er behov for at udvikle professionskompetence til at arbejde reflekteret med kønnede koder i de socialiseringsprocesser, som den pædagogiske profession giver adgang til. Omlagt undervisning i forbindelse med projektet har været en vigtig kilde til inspiration sammen med empiri og erfaringer til, hvordan der didaktisk kan arbejdes med passende forstyrrelser af de studerendes forforståelser for at kunne bidrage til at mere kompetent og reflekteret forholde sig til, hvad det sociale køn er for en størrel-

---

Vores antagelse har været, at de studerende i deres narrativ afspejler kønnede socialiseringskoder, som vi, ved at opnå viden om, kan udforske og udfordre i undervisningen med henblik på at bidrage til, at de studerende forholder sig nuanceret og reflekteret til kønsmæssige aspekter i (egen) pædagogisk praksis.

---

se. Det erkendelsesmæssige output af disse faglige og didaktiske ændringer kan give de pædagogstuderende og kommende pædagoger refleksive muligheder for at åbne forskellige positioner i deres praksis for alle børn i stedet for at lukke mulige positioner på baggrund af kønnede forforståelser, der ureflekteret reproduceres i pædagogisk praksis.

På denne måde har projektet være med til at anskueliggøre nogle problematikker i den nuværende uddannelse, der kan forbedres i den nye uddannelse – ikke mindst gennem det nye grundfaglige element ”køn, seksualitet og familieformer”, hvor det sociale køns tilblivelse i professionelle pædagogiske arenaer, kan og bør gøres til genstand for kritiske refleksioner med henblik på forståelse for pluralistiske livsformer og livsmuligheder i et samfund med øget forandringshastighed. ■

*Cand.scient.soc. Sine Thuen og cand.mag. Niels Grandal,
University College Sjælland, Pædagoguddannelsen Slagelse*

Forskerperspektiv

Projektet har undersøgt, hvordan studerendes observationer af pædagogisk praksis på forskellige måder er med til at reproducere mandlige og kvindelige pædagogs forskellige legitime arbejdsdelinger og praksisser. Disse observationer og erfaringer informerer undervisernes didaktiske dispositioner og skaber udgangspunkt for at organisere undervisningen omkring disse cases for at hjælpe de studerende til nye indsigter og refleksion på baggrund af undervisernes forstyrrelse af ’common-sense’ forståelser af den pædagogiske praksis kønnethed.

Hvordan kan uddannelsen undgå, at sådanne ’forstyrrelser’ kan være med til at gøre det vanskeligere for nogle studerende – særligt mandlige – at opleve sig inkluderet i pædagoguddannelsen?

Kevin Holger Mogensen, Roskilde Universitet

Køn og musikteknologi på pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession

Pædagoguddannelsen UCSJ, Campus Slagelse

På pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession er der markant flere kvinder end mænd (Hjort & Nielsen 2013). Dette behøves ikke nødvendigvis at være et problem. På den anden side er det oplagt at forholde sig kritisk og undersøgende i forhold til baggrunden for, så vel som til virkningerne af en sådan ulig balance. Ligeledes er det nærliggende at forestille sig, at en større andel af mænd i pædagoguddannelsen og i den pædagogiske profession vil medføre en forøget mangfoldighed og bredde inden for det pædagogiske felt. Disse to nævnte fokuspunkter danner rammerne for det beskrevne projekt. Således er målet på den ene side at undersøge og forstå betydningen af køn i uddannelse og profession. På den anden side er målet udviklingsorienteret i forhold til at understøtte mandens rolle i det pædagogiske felt og i et bredere perspektiv forøge/fastholde antallet af mænd på pædagoguddannelsen.

I min egenskab som underviser i musik på pædagoguddannelsen har jeg ofte oplevet mandlige musikstuderende, som har været særligt interesseret i computerkomposition. Ligeledes har jeg i forbindelse med musikteknologiske udviklingsprojekter ofte oplevet drenge i skole og SFO være særligt optaget af dette felt. Desuden kan der peges på tilsvarende tendenser i undersøgelser foretaget af blandt andre Folkestad (1996), Kleif & Faulkner (2003), Lægran (2003) og Bray (2007). Sådanne forhold danner baggrund for en nysgerrighed i forhold til mænds og kvinders kønede tilgange til teknik og musik. Endvidere danner disse iagttagelser og findings baggrund for en tese om, at et øget fokus på computeraktiviteter i pædagoguddannelsen kan imødekomme og inkludere fagrelevante interesser, som i overvejende grad ejes af mænd. Således er projektets overordnede problemstilling at undersøge kvinder og mænds tilgange til computermusikkomposition samt undersøge professionsfaglige kønsre-

laterede betydninger og udbytter af et øget fokus på computermusikkomposition i pædagoguddannelsens musikundervisning.

Med baggrund i projektets formål og udgangspunkt er der risiko for en ureflekteret konfirmation af eksisterende kønsnormer og dikotomier. Tanken er dog her at undersøge forestillinger om køn, musik, teknologi og profession i samarbejde med de studerende og således igangsætte en kritisk dialog vedrørende køn og profession. Projektet balancerer således mellem en bekræftelse og en udfordring af aktuelle kønsnormer. Dette spændingsfelt anses som en grundlæggende præmis i projektet. På den ene side bygger projektet på et ønske om at give rum og plads til miljøer, aktiviteter og kompetencer, der anses som tilhørende et typisk mandedomæne. På den anden side ønskes sådanne stereotyper nuanceret, udviklet og debatteret. Dette er selvfølgelig et dilemma i den forstand, at projektet således på en og samme tid virker understøttende og udfordrende i forhold til aktuelle køns kategorier. Strategien i projektet er dog her at supplere fokus på køn med et mere overordnet fokus på kompetence. Herved flyttes blikket væk fra en ensidig kønsdiskussion over mod en undersøgelse af hvilke kompetencer, der kan (og bør) opfattes som pædagogfaglige.

I projektet arbejdes der med computerkomposition blandt mandlige og kvindelige pædagogstuderende. Deltagerne laver musik alene, i par og i grupper og der veksles mellem grupper af samme køn og grupper af blandede køn. Hver studerende arbejder samlet ca. ti timer ved computer. En række studerende arbejder ligeledes med computerkomposition sammen med børn/unge i pædagogisk praksis. Produkt og proces evalueres løbende sammen med de studerende. Undervejs foretages enkeltinterviews og gruppeinterviews med det formål at undersøge deltagerens tilgange, udfordrin-

ger og strategier i forhold til arbejdet med computer og musikkomposition. Ligeledes er formålet med disse samtaler at facilitere en drøftelse og stillingtagen til kønsspecifikke temaer og dermed også udfordre aktuelle kønsstereotyper. Forløbet omfatter samlet ca. fyrrer studerende. I nedenstående fremhæves enkelte centrale konklusioner, pointer og anbefalinger med baggrund i det skitserede projekt.

Bekræftelse og afkræftelse af kønsstereotyper vedrørende musikteknologi

Som refereret i ovenstående er der med baggrund i eksisterende forskning indikatorer på, at anvendelsen af teknologi og musikteknologi er kønsrelateret. Således viser en række undersøgelser, at mænd generelt indtager en relativt dominerende rolle i forhold til teknologi, at mænd ofte udviser større interesse for teknologi, og at mænd har en mere selvtilidsfuld, undersøgende og afprøvende tilgang til teknologi (fx Kleif & Faulkner 2003, Lægran 2003 og Bray 2007). I nærværende projekt er billedet ikke entydigt. Med baggrund i interview, videooptagelser af kompositionsarbejde, gruppedebatter med de studerende mv. peger projektet snarere i retning af en bekræftelse såvel som en afkræftelse af kønsstereotyper vedrørende køn og teknologi. I følgende skema er denne dobbelthed demonstreret og kategoriseret i oversigtsform.

Bekræftelse af typiske forestillinger om køn

- Mænd overtager ofte "hands-on" kontrollen med computeren i kønsmiksede grupper
- Mænd spørges ofte til råds, når det handler om computer-relaterede problematikker i praksis
- I pædagogisk praksis ses en langt overvejende interesse fra drenge i musikcomputer projekter
- Langt flere mænd end kvinder har tidligere erfaringer med computermusikproduktion og/eller gaming

Afkræftelse af typiske forestillinger om køn

- Flere kvinder end mænd anvender ved eget initiativ musiksoftware i pædagogisk praksis
- Kvinderne synes generelt ligeså kompetente ved computeren som mændene
- Kvinderne bliver i lige så høj grad som mændene optaget af musikkomposition ved computeren

Skemaet antyder således en binær fortælling om køn. På den ene side kan der ikke knyttes nogen entydig

forbindelse mellem køn og brugen af musikteknologi. På den anden side viser projektet, at spørgsmål om køn ikke blot kan etiketteres som overflødige. Især må det i denne forbindelse fremhæves, at det i projektet næsten udelukkende er drenge, der melder sig til computerkompositionsaktiviteter inden for folkeskoleregiet og inden for det socialpædagogiske område. Ligeledes er det iøjnefaldende, at det primært er mænd, som er i besiddelse af tidligere erfaringer inden for gaming og musikcomputerproduktion.

En yderligere pointe er, at de mandlige studerende ofte udtrykker en vis ambivalens i forhold til den rolle, de tilskrives, når de indgår i pædagogisk praksis.

Os mænd, når vi kommer ud i praktik, så bliver vi sådan stemplet, at vi er sådan på fodbold eller værksted eller computere, ligesom hvis der er noget, der skal laves med børnene med en af de tre ting, så er det ligesom "er der nogen mænd der". Så er det os, der bliver valgt først.

(Steffen)

Der er således dels tale om, at mandlige studerende i et vist omfang er i besiddelse af en række teknologi-relaterede kompetencer og dels tale om at mandlige studerende frivilligt/ufrivilligt placeres i en bestemt rolle i praksis, der forstærker kønsstereotyper.

Digital teknologi som pædagogisk kompetence

I projektet arbejder enkelte studerende i pædagogisk praksis med computere og musikproduktion. Disse studerende understreger, hvorledes dette medie oplagt kan bruges til at skabe gode relationer til børn.

Teknologi var også et supergodt break for mig i relationen til børn. For børnene var meget inde i det der med at bruge computer som underholdningsportal. Og det var jeg også rigtig meget. Så allerede der gav det relation til nogle børn.

(Casper)

At computerkomposition kan skabe grobund for relationer kan næppe overraske, idet alle typer af aktiviteter formentlig kan anvendes til et sådant formål. Pointen her er snarere, at der kan opstå interessefællesskaber mellem pædagog og barn med udgangspunkt i et vidensdomæne, som tydeligvis er en stor del af mange børns liv. Derved bliver erfaringer og viden inden for computer og teknologi en væsentlig pædagogisk kompetence.

Forældet diskurs eller skjulte magtstrukturer

I projektet tager diskussioner og refleksioner blandt studerende vedrørende køn to former. På den ene side er studerende optaget af dette emne. Især er mændene frustreret over roller, som de ufrivilligt tilskrives i den pædagogiske praksis. På den anden side eksisterer der en hvis træthed i forhold til kønstemaet. Ofte høres indvendinger som ”har mænd og kvinder da ikke lov til at være forskellige?” eller ”kvinder og mænd er altså forskellige – sådan er det”. Modsat hævdes det, at der ikke eksisterer nogle generel forskel på mænd og kvinders positioner og at hele kønsdiskursen er overdrevet eller blot forældet.

Interviewer: *Hvad tænker I selv om, at det var Nicolaj og ikke en af pigerne, som tog styringen ved computeren, da I komponerede?*

Nicolaj: *Det ved jeg ikke...altså hvis det ikke var nogen af os, der ved lidt om det, der gjorde det, så ville man jo bare sidde og fedte med det alle sammen i stedet for at få lavet noget. Men jeg havde nok regnet med, at det var sådan, det ville blive opfattet.*

Med baggrund i det citerede udsagn kan mændenes overvejende kontrol over computeren forstås på flere måder. På den ene side kan der argumenteres for, at en specifik kompetence, som manden er i besiddelse af, anvendes som en ressource i det givne gruppearbejde. På den anden side kan situationen læses som et symptom på kønsrelaterede magtstrukturer, der etableres i det musikteknologiske rum, og som efterfølgende legitimeres via henvisning til kompetence.

Hvem skal vi være bekymret for: Mændene eller kvinderne?

Som nævnt i introduktionen er et væsentligt formål med projektet at understøtte mandens rolle i det pædagogiske felt og i et bredere perspektiv forøge/fastholde antallet af mænd på pædagoguddannelsen. I dette lys peger projektet på, (1) at feltet digital (musik-) teknologi er et udbytterigt kompetenceområde i pædagogisk praksis i den forstand, at relationer til børn/unge og interessefællesskaber med børn/unge oplagt kan udspringe af aktiviteter inden for det musikteknologiske område, og (2) at mange mænd besidder særlige erfaringer inden for netop dette kompetenceområde. Det synes derfor naturligt at kvalificere og dyrke disse kompetencer på pædagoguddannelsen med henblik på at udnytte specifikke ressourcer og ligeledes udvide og udvikle den

pædagogiske faglighed. Hermed vil erfaringer erhvervet af mange mandlige studerende opgraderes til væsentlige pædagogiske kompetencer og ikke blot fremstå som perifere og personlige interesseområder. Det er dog en af projektets pointer, at kvinderne på ingen måde bør udgrænses fra sådanne aktiviteter. Snarere peger projektet på, at der eksisterer en række kønsrelaterede roller, som godt kunne vække bekymring i forhold til kvindernes position og inddragelse på det (musik-)teknologiske område. Anbefalingen er derfor generelt, at pædagogisk faglighed udvides til at omfatte et mangfoldigt netværk af kompetenceområder, hvorved der gives plads til et flerstrengt udvalg af individuelt erhvervede erfaringer for såvel mænd som kvinder. ■

REFERENCER

- Bray, Francesca (2007): Gender and Technology, i: Social Anthropology. UK: University of Edinburgh.
- Folkestad, G. (1996): Computer based creative music-making. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Hjort, Katrin & Nielsen, Steen Baggøe (red.): Mænd og Omsorg. Danmark: Nota.
- Kleif T. & Faulkner W.(2003): "I'm no athlete but I can make this thing dance"—men's pleasures in technology. Science, Technology, & Human Values, 28:296–325
- Lægran AS. (2003). Just another boys' room? Internet cafes as gendered technosocial spaces, i: Lie M (ed.): He, She and IT Revisited: New Perspectives on Gender in the Information Society. Oslo: Gyldendal, pp. 198–227.

Kontaktperson: Lektor Mikkel Snorre Wilms Boysen

Forskerperspektiv

Projektets afprøvninger viser, hvordan en række stereotyper og modsatrettede opfattelser af køn og kompetence er til stede i uddannelsen og vigtigheden af at arbejde på at skabe pædagogiske rum, der kan integrere og facilitere udviklingen af personlig pædagogisk kompetence ved hjælp af musikteknologi.

Howdan kan ”afkønningen” af den musikteknologiske kompetence hjælpe til at integrere mænd i pædagoguddannelsen?

Kevin Holger Mogensen, Roskilde Universitet

Kroppen i undervisningen

Pædagoguddannelsen UCSJ, Campus Roskilde

Projektet tager sit afsæt i erfaringerne fra et tidligere projekt, hvor vi havde en antagelse om, at mænd i pædagoguddannelsen skulle udfordres og fastholdes gennem mere kropslige aktiviteter og større erfaring med lederskab for at imødekomme deres ønsker om meningsfuld undervisning. På baggrund af dette valgte vi at eksperimentere med varierede og kropslige undervisningsformer.

I den indledende fase af projektet gennemførte vi en række fokusgruppeinterviews med mandlige studerende for at blive klogere på, hvordan de oplever undervisningen i uddannelsen og hvilke ønsker og tanker, de har om, hvad god undervisning er for dem. Interviewene har gjort os opmærksomme på, at der særligt er tre aspekter, der er væsentlige for de mandlige studerende:

Sammenhæng, dvs. der skal være tydelige mål og relation til praksis.

Bruge deres kompetencer, dvs. at tage udgangspunkt i de kompetencer mange af dem har, når de starter på uddannelsen fx tidligere uddannelser eller fritidsinteresser.

At komme *uden for murene*, dvs. teorierne skal knyttes til oplevelser i praksis.

De mandlige studerende siger bl.a.:

"Jamen vi vil da også gerne læse spændende litteratur, men det skal være konkret vedkommende".

"Vi er da også optaget af relationer, men sigtet skal være klart, vi vil ikke bare snakke men vide, hvad snakken konkret skal føre med sig".

"Vi kunne godt tænke os, at uddannelsen inddrager nogle af de kompetencer, vi har med, når vi starter og målbretter dem i forhold til et pædagogisk sigte". "Nogle af os kan noget med rap musik og lyrik, andre har kompetencer inden for kunst eller håndværk".

"Vi vil ud og opleve noget, vi vil uden for murene, så det ikke bare bliver noget med at sidde og diskutere i grupper".

"Vi kunne tænke os en tættere tilknytning mellem uddannelsesstedet og praktikken, således at begge områder kan berige hinanden".

"Faglige diskussioner er vigtige – balancen mellem teori og praksis er spændende".

De mandlige studerendes udsagn adskiller sig ikke væsentligt fra den respons, vi gennem mange års undervisningspraksis har mødt hos kvindelige studerende, hvorved et tokønnet perspektiv på læring i nogen udstrækning synes at opløses. Man må i den sammenhæng overveje, om kategorier som uddannelsesmæssige erfaringer, herunder social og kulturel kapital, måske

---

*Vi vil ud og opleve noget,
vi vil uden for murene, så det ikke
bare bliver noget med at sidde
og diskutere i grupper.*

---

fungerer som stærkere markører for forskellige uddannelsesønsker og mestringsstrategier i uddannelsen end køn. For at imødekomme de ønsker, som kom til udtryk i vores fokusgruppeinterviews, har vi ladet os inspirere af bl.a. af Dewey, Merleau-Ponty og Knud Illeris i den omlagte undervisning, vi har gennemført. Vi er blevet mere opmærksomme på, at undervisning, som både inddrager teori og konkrete øvelser som knytter sig til teorien, relaterer sig til de studerendes erfaringer og konfronterer dem med vanlige handle-mønstre, har en særlig kvalitet. Vi har derfor i projektet konkret arbejdet med at udvikle nye tilgange til undervisning, der tager udgangspunkt i dette. I det følgende beskriver vi tre eksempler på undervisningsforløb, vi har eksperimenteret med i løbet af projektperioden.

"At sætte sig i den andens sted"

De studerende skal prøve at made hinanden. Nogle kaster sig over opgaven med det samme, andre er mere tøvende. Alle prøver dog at give og få mad og får dermed erfaringer med, at andre styrer fx tempo og menu

samt erfaringer med betydningen af at aflæse den andens behov. Efterfølgende skal de studerende prøve at tage hinandens sko og strømper af og give dem på igen. Det finder en del studerende væsentligt mere grænseoverskridende og det giver anledning til en dialog om, hvordan det opleves for de mennesker, der dagligt er afhængige af personlig hjælp samt hvad der er væsentligt at tage højde for i sådan en situation som pædagog. Efterfølgende diskuteres oplevelserne med afsæt i Helene Winthers bog *"Kroppens sprog i professionel praksis – om kontakt, nærvær, lederskab og personlig kommunikation"*. Når der arbejdes i grupper med dette emne får den studerende mulighed for både at reflektere og mærke på egen krop, hvorledes kontakt, nærvær og lederskab kommer konkret til udtryk. Gennem praktiske erfaringer og teoretiske refleksioner udvikles de studerendes kinæstetiske empati (Winther, 2012) og her er

---

Vi kunne godt tænke os, at uddannelsen inddrager nogle af de kompetencer, vi har med, når vi starter og målretter dem i forhold til et pædagogisk sigte". "Nogle af os kan noget med rap musik og lyrik, andre har kompetencer inden for kunst eller håndværk.

---

relationen central: *"Gensidige relationer mellem deltagerne er i det virkelige liv komplekse blandinger af magt og afhængighed, lyst og smerte, ekspertise og hjælpsomhed, succes og fiasko, overflod og afsavn, alliance og konkurrence, velvære og kamp, autoritet og kollegialitet, modstand og eftergivenhed, vrede og omhed, tiltrækning og modvilje, sjov og kedsomhed, tillid og mistænksomhed, venskab og had. Praksisfællesskaber har det hele"* (Wenger 2004:95 ifølge Dupont, 2012). Efter øvelserne kunne de studerende sætte ord på deres personlige oplevelser af bl.a. deres hjælpeløshed og afhængighed af den anden og begrebet om kinæstetisk empati blev italesat ind i deres egne kropslige erfaringer med øvelsen. Effektive læreprocesser involverer i vores forståelse således det hele menneske og vi har det til fælles, at vi som meningssøgende væsener inddrager ny læring som afsæt for nye identitetspositioner og afprøvninger der rækker ud over

det kendte og i den forstand kan karakteriseres som transformativ læring (Illeris 2008). Vi oplevede, at øvelserne kunne bidrage med afsæt for søgende identitetspositioner og transformativ læring i den forstand, at de studerende efterfølgende kom til at reflektere over egen rolle som den signifikante anden i relationen til borgeren. De gav udtryk for nye overskridende erkendelser, der bl.a. kom til udtryk således: *"Jeg har aldrig før tænkt, at det kunne være så grænseoverskridende for børn at blive madet, hvor det er den anden, der bestemmer, hvornår jeg skal åbne munden og have tørret den"* og *"Tænk at være afhængig af at andre skal tage mine strømper af, det er jo vildt grænseoverskridende"* og *"Jeg kunne bare slet ikke made dig, det var for svært"*.

"På tur med institutionslogikken"

Eksemplet er fra en formiddag, hvor undervisningen handler om begreberne socialisering og institutionalisering. Dagen starter med et fagligt oplæg, hvor læringsmålet introduceres: "At give en kropslig oplevelse og fornemmelse af begreberne ved at koble en teoretisk gennemgang af teori og begreber med en eksemplarisk tur, hvor indholdet i begreberne er aktivt i spil".

Turen starter med, at ingen må gå foran den voksne ned af trappen, at alle skal ud og tisse af og vaske hænder og efterfølgende stille sig op i to rækker. Et par er urolige i rækken og byttes ud, så de får en anden makker, de skal holde i hånden. Vi går og jeg (pædagogen) har turrysæk med tæpper, madpakker og slik med. Organiseringen på turen er børnehavinspireret med at passe på trafikken og en voksen (underviseren), som er lettere stresset over dårlig normering og trafik, men "børnene" kommer hurtigt ind i remsen med; "først kigger vi til venstre, så til højre og til venstre igen". Nogle vil ikke holde i hånden og irttesættes, en mandlig studerende begynder at kravle i en lygtepæl, en kvindelig studerende skal tisse.

Vi kommer forbi et grønt område "skoven", hvor de hver især skal finde fire forskellige slags blade. "Børnene" spørger om bladene, en mandlig studerende kravler op i et træ og er svær at få ned, da vi skal samles igen. Jeg fortæller lidt om lokalmiljøet og "børnene" kommer med klassiske børnehavekommentarer undervejs. Jeg veksler kommunikativt mellem irttesættelser og positive opfordringer og anerkendelse for at holde styr på flokken. Vi går igen over vejen og jeg kæmper lidt med at få dem til at sidde i rundkreds ved fysisk at flytte lidt rundt på dem, irttesætte de "drengene" der vælger at bruge tæpperne til Supermankapper og beder de "dygtige piger" om at hjælpe med at brede tæpperne ud. "Børne-

ne sidder i rundkreds og jeg deler figenmadder ud, som de skal spise, før de får slik. Turen går derefter hjem igen og de får lov til at løbe frit det sidste stykke af vejen.

Efterfølgende er der plenumdialog omkring oplevelsen og flere kommentarer vidner om, at det er lykket at få en sammenhæng mellem teori og kropslig oplevelse. En kvindelig studerende siger: *“Jeg fik helt flashback, da jeg ikke længere måtte stå sammen med Katrine, fordi hun skulle skiftes ud med Ken. Jeg blev oprigtigt helt ked af det og kunne mærke alle de gange i skolen, hvor vi skulle på tur og bedstevenerinden blev skiftet ud med en af de urolige drenge. Man står der og glæder sig til turen og pludselig bliver det hele forandret”*. En anden sagde: *“Det var ret grænseoverskridende at lade som om, man skal tisse, når man nu ikke skal og det var virkelig provokerende, da du lugtede til mine fingre for at tjekke, om jeg havde vasket hænder”*. Vi gjorde det, som Dewey taler om; at trække den sociale, hverdagsmæssige og virkelige praksis ind i uddannelsesstedets virke: *“Et gram erfaring er bedre end et ton teori, simpelthen fordi det først er i erfaringen, at enhver teori opnår en vital og verificerbar betydning”* (Dewey 2005: 161 ifølge Dupont, 2012:35) Flere studerende diskuterer efterfølgende, om børn kan mærke, om de skal tisse eller ej. En anden studerende siger: *“Selv om du sagde det flere gange, holdt jeg ikke i hånden og du får mig aldrig til det”*. Han fortæller herefter om en tidlig skoleoplevelse, hvor han nægtede at holde en anden dreng i hånden. Det endte med et fysisk overgreb, da læreren fastholdt sin beslutning om, at de skulle holde i hånden. På turen kunne han mærke den samme modstand og angst som dengang. De studerendes erfaringer inddrages som ”stof” til diskussion af temaerne institutionalisering og socialisering og de taler efterfølgende om pædagogens magt og betydningen af institutionelle regler, rammer og normer, som kan producere angst og modstand hos børnene.

Dewey teoretiserer over dette – han vil ikke erstatte hverdagens erfaring (livsverden) med videnskabelige forklaringer. Han vil forstå, hvordan videnskab kan medvirke til, at vi kan berige vores liv, skabe mening og værdi. Han bryder med den klassiske skelnen mellem den videnskabelige objektive forståelse og gyldighed af det levede liv (opgive vores subjektive erfaringer, mening og værdi), og den erfarede verden (livsverden / fænomenologien). Vi søger at bygge bro mellem disse to paradigmer (fx teori-praksis, tænkning-handling, mål-midler, fakta-værdier).

1) Erfaringen (altså turen med de studerende) er udgangspunkt for viden og tænkning og dermed prø-

vestenen for tænkningens gyldighed. (Det teoretiske oplæg omkring begreberne institutionalisering og socialisering).

2) Mennesket er deltager i et fornøftfællesskab.

3) Viden og videnskab er knyttet til sociale processer – ikke til private selver.

Forståelse er knyttet til opbygning af erfaring. Erfaringsdannelsen er ikke tilfældig, kroppen kommer til at spille en central rolle og i den sammenhæng, læner vi os op af Merleau-pony, som netop argumenterer for sammenhængen mellem krop og psyke: *“Verden er ikke det jeg tænker, men den jeg lever i”* (Merleau-Ponty 1999:28 ifølge Dupont 2012:71). Handling og aktivitet udgør en del af det vidensregister, som mennesket trækker på og udvikler. Kroppen bliver en del af den menneskelige viden og en stor del af vores viden bliver dermed til tavs viden, som er bundet til den fysiske aktivitet. Hermed bliver udfordringen omkring læreprocesser at bygge bro mellem paradigmerne teori-praksis og tænkning-handling således, at det bliver muligt at anvende de teoretiske begreber til italesættelse af konkrete oplevelser. Gennem oplæg og øvelser som ovenfor beskrevet bliver det derfor tydeligt, at de studerendes viden, erfaringer og refleksioner først for alvor kommer i spil efter turen, hvor kroppen er aktivt i spil i erkendelsen. Under oplægget stiller de studerende få opklarende spørgsmål til begreberne institutionalisering og socialisering, men det er først efter de kropslige erfaringer, begreberne kobles direkte til de handlinger som involverede dem selv og deres medstuderende. De begynder herudfra også at udvikle alternativer til den pædagogiske praksis, som de har været deltagere i og som de har oplevet som ”pædagoger” i deres praktikker. Eksempelvis begynder de at være kritiske overfor, hvorfor børnene altid placeres i en stor cirkel, når de er på tur, fordi de oplevede, at der blev tisset på dem og som en studerende sagde: *“Det er jo klart, at børnene vil snakke sammen, når de sidder og spiser, men når cirklen er så stor, bliver de nød til at tale rigtig højt for at høre hinanden, og så bliver pædagogen irrettesættende. Vi skal da hellere lave flere små cirkler”*.

“Arbejde med opgaveløsning i relationer”

Dagens tema er “læring i sociale sammenhænge”. De studerende arbejder sammen i to grupper a 7 samt to individuelle studerende om en opgave, hvor de skal samle en firkant ud af 7 brikker. Der etableres refleksionsgrupper, som skal overvære, hvordan grupperne

arbejder med at løse opgaven. I grupperne har hver studerende én brik hver, de må ikke tale sammen og de må kun anvende deres egen brik. Undervejs i opgaven får de mere og mere hjælp, således de til sidst også må tale sammen og anvende hinandens brikker. Det viser sig, at grupperne klarer opgaven hurtigere end de to individuelle studerende.

Efter opgaven udveksles erfaringer med, hvordan det var at løse opgaven sammen, hvad det betyder for opgaveløsningen, at man er opmærksom på hinandens initiativer, at der etableres en fælles plan og at der er nogen, som tager initiativ. Det bliver også tydeligt, at de studerende deltager på flere forskellige måder: Nogle er meget vedholdende, andre giver hurtigt op. Nogle opmuntrer, andre bliver irritable osv. Refleksionerne over rollefordelingen giver mulighed for at overveje, hvordan den studerende indgår i relationer og opgave-

---

Vi kunne tænke os en tættere tilknytning mellem uddannelsesstedet og praktikken, således at begge områder kan berige hinanden.

---

løsninger i grupper og om den aktuelle oplevelse kan indfange et relationsmønster hos den enkelte studerende, som denne bør reflektere over i forhold til sin fremtidige rolle som pædagog.

Efter disse refleksioner holdes et oplæg om læring og socialitet som gensidige forudsætninger. Med udgangspunkt i G.H. Meads forståelse af menneskets læringsprocesser som primært afhængig af social forståelse og kompetence til at tage "den andens" perspektiv, sættes fokus på de bagvedliggende sociale processer i menneskers læringsudvikling. Det er en forståelse af, at vi som mennesker er afhængige af "den andens" bekræftelse gennem ansigtsmimik, kropsholdning, tegn, lyde og ord, når vi agerer og handler, fordi det er gennem "den andens" gestik, talens symbolik verificeres. I øvelsen var der få studerende, der observerede og deres observationer blev hentet direkte ind i det faglige oplæg som de konkrete erfaringers værdi i samspil med teorien. Observatorerne fortalte fx, at de havde iagttaget medstuderende som kropsligt trak sig lidt ud af cirklen, hvis andre markante studerende lænede sig meget ind over

bordet og de talte om, at en mere inviterende og bekræftende respons fra de andre gruppe-medlemmer kunne have fået dem hentet ind i fællesskabet igen og derved opnået et bedre kollektivt samarbejde for den problemløsning, som opgaven kaldte på. De talte endvidere om forskellige interesser i opgaven og kunne derved koble det til faglige pointer i oplægget omkring betydningen af forhold og indhold i sociale sammenhænge.

Herefter går de studerende i grupper på tre ud på en walk and talk som en slags reflekterende teams. Én studerende går foran de to andre. Vedkommende skal i 5 minutter fortælle om oplæggets indhold og sine overvejelser og refleksioner i denne forbindelse. De to, der går bagved, lytter og taler efterfølgende sammen om, hvad de har hørt. Derefter skiftes der positioner og øvelsen gentages 3 gange.

For de studerende var det sværeste ved øvelsen af eksistentiel karakter, fx ikke at kunne møde den anden (manglende øjenkontakt) og dermed "miste sig selv". Øvelsen anskueliggør vores afhængighed af at kunne spejle os i "den anden", fordi det er gennem den andens respons, vi henter sikkerhed til at kunne skabe mening og udtrykke os. Når vi taler frit ud i luften, medfører det en tilsvarende usikkerhed og øvelsen anskueliggør, hvor forskelligt de studerende bliver udfordret. Nogle giver op efter ganske kort tid, fordi det simpelthen medfører for stor usikkerhed at være ladet alene med sine ord. Nogle gentager hinandens udsagn og kommer dermed uden om usikkerheden og andre kaster sig ud i opgaven, tåler at være i denne usikkerhed og bliver (måske) klogere på oplæggets indhold og egne holdninger omkring temaet. Efterfølgende taler vi om oplevelser fra øvelsen. Gennem denne opsamling kan de studerende få øje på, hvad det er for præmisser, de deltager med og hvad det kan lære dem om at være deltager i et læringsmiljø, samt hvilke strategier man anvender, når man bliver presset. Deres oplevelser knyttes an til faglig viden omkring forskellige deltagerforudsætninger og habitusbegrebet, som de studerende allerede er bekendt med fra tidligere undervisning.

Afrunding

Spørgsmålet er, hvornår man lærer noget? I denne forbindelse kan vi anvende Illeris' begreb om transformativ læring; det er først, når det nye går ind og påvirker vores identitet, at vi kan tale om læring: "*Den grundlæggende læring drejer sig om at blive bevidst om, tage stilling til og revidere sine meningsperspektiver og de deraf følgende mentale vaner*" (Illeris 2006:76). Illeris bruger begrebet "transformativ læring" til at forklare læring som noget

andet end “blot” tilegnelse af nyt stof. Det er en læring, der omdanner personen, fordi den ændrer de “meningskemaer”, som viden indlejres i. Forudsætningen for at denne proces kan finde sted er, at der: “for individet foreligger et påtrængende problem eller et modsætningsforhold, der ikke lader sig løse inden for de eksisterende sæt af alternativer” (Illeris 2006). Denne udlægning ligger tæt op ad Jean Piagets forståelse af ny læring som “adaptation”, men skelner mellem viden og mening, hvor meningsbegrebet lægger op til den lærendes egen refleksion om, på hvilken måde den nye viden kan indgå meningsfuldt i vedkommendes liv. Dewey taler om, at refleksion er den smertefulde bestræbelse på at få forstyrrede vaner til at gentilpasse sig (Brinkmann 2006).

Vores cases understreger pointerne omkring kroppen som centrum for kundskaber og erkendelse. Når vi involverer vores kropslighed i læringssammenhænge, er vi tilstede i erkendelsesprocessen på en anden måde, end når vi sidder på en stol, modtager og responderer “kognitivt”.

Casene viser, at læring gennem inddragelse af kroppen giver en sansepåvirkning, som man ikke kan løbe fra – i hvert fald ikke uden at blive afsløret i forhold til de andre og sig selv. Hvis vi kan indfange den læring, der ligger i de handle-mønstre, er der mulighed for erkendelsesprocesser på et dybere niveau. Gennem observationer af hinandens undervisning er det blevet tydeligt, at vi kan gøre meget mere ved denne tilsyneladende sekundære læring, som opstår gennem den kropslige aktivitet.

Som undervisere er vi underlagt rammevilkår som bl.a. fysiske forhold – størrelsen på undervisningshold, krav om højere brug af IT/ fjernundervisning og en tiltagende akademisering, som bevirker, at vi som undervisere kan komme til at bidrage med en lidt stivnet skolastificering. Tilmed har vi vores undervisningsprogram (bekendtgørelse-CKF ér), som vi skal have afviklet og i bestræbelserne på, at dette skal lykkes, glemmer vi ofte at have øje for det, der sker lige foran os i form af konkrete handlinger. Det kan fx være studerende, som vælger at gå ud at ryge i stedet for at deltage i aktiviteterne, studerende som vender øjne af hinanden eller underviseren, går på Facebook, spiller spil i undervisningen eller på anden måde opgiver en aktivitet, når de bliver for personligt udfordret osv.

Vores erfaringer er, at dette stiller krav til underviseren i forhold til at være til stede i nuet og dvæle ved de oplevelser, de studerende får gennem de opstillede aktiviteter. Det kan være svært at slippe vores opstillede mål for dagens undervisning for at begive os ud på opda-

gelse i de emner, som bringes på banen på baggrund af de studerendes oplevelser. Omvendt er der ingen tvivl om, at masser af faglige erkendelser ligger og venter på at blive gjort, hvis vi giver os tid til at fordybe os i oplevelserne og derigennem inddrage de studerendes erfaringer og forbinde teori og praksis. Vejen til målet bliver mere kringlet og vi ved ikke helt hvor, vi ender, men til gengæld er der større chance for, at vi har de studerende med på turen. ■

REFERENCER

- Brinkmann, Svend (2006) John Dewey – en introduktion, Hans Reitzel
 Dupont, Søren (2012) Pædagogik og fænomenologi mellem demokrati og dannelse, Roskilde Universitetsforlag.
 Illeris, Knud (2006) Læring, Roskilde Universitetsforlag
 Winther Helle (2012) Kroppens sprog i professionel praksis - om kontakt, nærvær, lederskab Billesø og Baltzer.

Deltagere: Lektor Jette Eriksen, Lektor Sisse Oreskov, Lektor Per Øbrgaard

Forskerperspektiv

At arbejde med større inddragelse af kropslige og sanselige processer i undervisningen opleves positivt af de studerende og underviserne, men er en stor udfordring, fordi undervisningsfaciliteterne ikke nødvendigvis forekommer understøttende for denne type af processer.

Projektet har vist, at der er stort potentiale for undervisningsudvikling ved at arbejde med aktionslæring, hvor undervisere diskuterer problemstillinger, planlægger aktioner, observerer hinandens undervisning og sammen reflekterer over praksis.

Marianne Brodersen og Jimmy Krab,
 Profession, Uddannelse og Arbejdsliv,
 UCSJ Forskning og Innovation

Deltagerorienteret uddannelsesudvikling og lærerkvalificering i projektsamfundet

Af **Randi Andersen** (projektleder i IMODUS) og **Marianne Brodersen** (forskningskoordinator i IMODUS). UCSJ Forskning og Innovation, Program for Profession, Uddannelse og Arbejdsliv.

Som beskrevet har en central ambition i IMODUS-projektet været iværksættelse af deltagerorienteret uddannelsesudvikling, hvor udvikling af praksis – viden i praksis – går hånd i hånd med udvikling af viden om praksis. Med afsæt i traditioner fra aktionsforskning, har IMODUS haft som intention at etablere refleksionsrum, hvor deltagere fra uddannelserne og forskere har kunnet mødes og udvikle viden og praksis ift. konkrete uddannelsesrelaterede problemstillinger (Larsen m.fl. 2013; Svensson & Nielsen, 2006:13). Projektets bottom up-orientering og dets bestræbelser på at forankre udviklingsprocesserne i deltagernes viden knyttet til hverdagspraksis, har haft som intention at tilvejebringe en særlig ramme for kvalificering af underviserne, og vi vil her give nogle bud på, hvad det er for typer af processer og resultater i forhold til udforskning og udvikling af problemstillinger omkring køn og uddannelse, som denne organisering har åbnet op for.

Nye forståelser af kønnede problemstillinger i uddannelse

En af målsætningerne med IMODUS-projektet har været at bidrage til nuancerede dialoger og forståelser af kønnede problemstillinger i deres komplekse sammenhænge og at integrere denne viden i udviklingen af relevant og nyskabende pædagogik og uddannelsesudvikling (Larsen m.fl., 2013:43). I nogle af projekterne har denne udfordring været håndteret ved, at deltagerne i projekternes første fase arbejdede med i fællesskab at formulere forforståelser – 'antagelser' – om, hvilken betydning køn har for de forskellige udfordringer, deltagerne oplever i uddannelserne. I en række af uddannelserne blev dette arbejde bredt ud til en interesse for at undersøge de studerendes forståelser af dette. Fx er der foretaget indledende undersøgelser af, hvordan

både mandlige og kvindelige studerende oplever, forstår og forholder sig til spørgsmål om køn og kønnede problemstillinger i uddannelserne. Det har på flere områder ført til ny viden og indsigt for deltagerne – både underviserne og de studerende. I nogle projektgrupper og uddannelser har disse processer betydet, at der er blevet stillet spørgsmål til berettigelsen af et projekt, der har særligt fokus på at understøtte drenge og mænds inklusion i uddannelse. Diskussionerne har aktiveret spørgsmål om diskrimination og ligestilling og i forlængelse heraf også rejst spørgsmål omkring, hvorvidt projektet i sig selv kunne være med til at stigmatisere mandlige studerende i uddannelsen og det mandlige køn i bredere forstand. I nogle tilfælde har uenighederne medført modstand mod projektet i uddannelsen og dermed udgjort en barriere for en fælles opbakning omkring arbejdet med projektet, men i de fleste tilfælde er disse diskussioner mundet ud i, at man har forfulgt de faglige problemstillinger, diskussionerne har afdækket. I andre projekter har spørgsmål om kønnede aspekter i uddannelsen spillet en mere tavs og sekundær rolle på den måde, at udfordringer primært er blevet italesat og håndteret som mere almene problematikker knyttet til uddannelsesudvikling. I disse projekter har køn udgjort en anledning til projektet, men som sådan ikke været diskuteret som en problematik, der er sammenfiltret med den konkrete uddannelses-praksis.

De mange, ofte højtgående, diskussioner, der ikke mindst fyldte i de første faser af projektet, har vist at projektets fokus på køn og uddannelse er noget der har engageret og aktiveret deltagerne, men også blotlagt forskellige forståelser og holdninger til uddannelsesudvikling med fokus på køn. Man kan overveje, hvordan på den ene side den uddannelsespolitiske dagsorden og på den anden side den forskningsmæssige rammesæt-

ning af et projekt som IMODUS, har haft betydning for deltagerne muligheder for at navigere i forhold til at udvikle nye forståelser af køn. Hvor projektet i sit opdrag tager sigte på at håndtere en uddannelsespolitisk problemstilling omkring mænds og drenges underpræstationer i uddannelse med forventninger om konkrete og virkningsfulde indsatser rettet primært mod denne målgruppe, har den forskningsmæssige rammesætning handlet om at kvalificere, nuancere og udvikle deltagerne forståelser af og viden om køn og uddannelse. Man kan sige, at der i dette ligger en spænding mellem på den ene side håndfaste krav om uddannelsesudvikling der 'virker', og på den anden side en forskningsorienteret, søgende indstilling, der ønsker at lade spørgsmål om hvad køn betyder stå åbent for deltagerne egne undersøgelser og afprøvninger. Det spillerum for forskellige positioneringer, som dette afføder, har udgjort en bred ramme for deltagerne kvalificeringsprocesser, og er, forventeligt, blevet grebet meget forskelligt af deltagerne i delprojekterne. Eksempelvis har undervisere i pædagoguddannelsen netop arbejdet på at gøre en søgen i forhold til hvad køn betyder i professionsuddannelse til kernen i et delprojekt; en undersøgende tilgang som også er blevet integreret i ny undervisning af de pædagogstuderende. I andre projekter har opmærksomheden tidligt været rettet imod at finde løsninger på konkrete uddannelsesproblematikker, som behovet for at rekruttere flere (mandlige) studerende til en uddannelse.

Kønnede uddannelsesvalg og uddannelsesdeltagelse – nye erkendelser og undren over praksis

I forhold til IMODUS' visioner om udvikling af ny viden og praksis i relation til studerendes kønnede uddannelsesvalg og uddannelsesdeltagelse, har projektet udgjort et laboratorium for en række af undersøgende, udforskende og afprøvende processer. Projekternes afsøgende og undersøgende faser, diskussionerne om kønnede problemstillinger i uddannelserne og udvikling af eksperimenter med nye praksisser i hverdagen har fungeret som et særligt lærings- og udviklingsrum, der har virket kvalificerende for deltagerne på mange måder.

Noget af det flere undervisere undervejs i forløbet har fremhævet er, at projektet har medført en helt ny opmærksomhed på betydningen af køn i forhold til undervisning og uddannelse. Denne opmærksomhed har ført til meget bredere diskussioner og overvejelser over, hvad uddannelsesinstitutionen er for en størrelse, hvor-

for den er organiseret og 'tænkt' som den er, og hvordan uddannelsen, og uddannelsessystemet, synes at være mere inkluderende over for nogle typer af studerende end andre. Eksempelvis har der på gymnasiale uddannelser været refleksioner over gymnasiet som en institution, hvis rammer og undervisningsformer traditionelt har udgjort en ret snæver matrice for elevernes deltagelsesmuligheder. Projektets fokus på køn har for mange af deltagerne ført til en udforskende opmærksomhed på egen undervisning og dynamikker i klasserummet. Fx har det været diskuteret, hvordan underviseres oplevelser af at mandlige studerende ofte placerer sig på bageste række i undervisningslokalet, skal tolkes og håndteres. Erfaringerne peger i retning af, at projektet har udgjort et refleksions- og udviklingsrum, hvor såvel overordnede samfundsmæssige strukturer, som fx det kønsopdelte arbejdsmarked, som konkrete (kønnede) klasserums-dynamikker har kunnet analyseres – og ofte også sådan, at der er blevet skabt nye sammenhængende forståelser af dette, der igen har spillet ind på de konkrete udviklingstiltag i undervisning og uddannelsesrettelæggelse. Forskningskoordinatorernes rolle i disse processer har taget sigte på, ved at tage udgangspunkt i deltagerne hverdags erfaringer, både at 'forstyrre' gængse forståelser af sammenhænge mellem køn og uddannelse, og at være 'med-udforskere' af de komplekse sammenhænge, som undervisnings-udfordringer er en del af. Det udviklingsrum, som projektet har skabt, har således bidraget til en vidensproduktion og en kvalificering der angår alle deltagere, og ikke kun underviserne. Som bare ét eksempel på det kan nævnes erfaringerne med innovationscamp som brobygning mellem erhvervs- og ingeniøruddannelserne. Gennem projektets tværinstitutionelle samarbejde omkring udvikling af brobygning med fokus på erhvervs- og praksisrelevans har deltagerne udviklet ny viden om betydningen af forskellige måder at tænke og praktisere brobygning på – en viden der både kan inspirere fremtidig praksis i uddannelserne og forskningsmæssig viden om brobygning.

IMODUS som arbejdende værksted omkring uddannelsesudvikling

Det konkrete arbejde med praksis-eksperimenter har undervejs udfordret underviserne forventninger og forestillinger på flere områder. Eksempelvis i pædagoguddannelsen, hvor der blev eksperimenteret med at lade de studerende udforske betydningen af køn i den pædagogiske praksis, var underviserne overraskede over at møde ret kønsstereotype forestillinger hos de stude-

rende. Det har bekræftet behovet for udvikling af undervisning, der kan åbne og udfordre alment udbredte forestillinger om køn, – hvilket med reformen af pædagoguddannelsen nu også bliver en del af den bekendtgørelsesbelagte undervisning. I flere af uddannelserne har IMODUS-projektets fokus på særligt at understøtte mænds uddannelsesdeltagelse endvidere ført til diskussioner blandt de studerende om, hvorvidt projektet i sig

---

Men betydningen af køn i uddannelse er også blevet udfordret og nuanceret ved overvejelser over betydningen af, at studerende kommer ind i uddannelserne med meget forskellige biografier og livshistoriske forudsætninger, herunder at en del af de studerende kommer fra uddannelsesfremmede hjem.

---

selv er med til at producere ulige vilkår for mandlige og kvindelige studerende – diskussioner som har accentueret underviserens refleksioner over, hvordan forskelle i studerendes uddannelsesvalg og -deltagelse skal forstås og håndteres. Mange steder har diskussioner af specifikke udfordringer knyttet til mænds uddannelsesdeltagelse ført til fælles nuancerede analyser og forståelser af, hvordan de studerendes køn spiller sammen med forhold som det traditionelt kønsopdelte arbejdsmarked, kønnede arbejdsdelinger i professionspraksis og det at tilhøre en kønsmæssig minoritet i uddannelses- og professionspraksis. Men betydningen af køn i uddannelse er også blevet udfordret og nuanceret ved overvejelser over betydningen af, at studerende kommer ind i uddannelserne med meget forskellige biografier og livshistoriske forudsætninger, herunder at en del af de studerende kommer fra uddannelsesfremmede hjem. En central erfaring fra diskussioner i delprojekterne er således, at betydningen af køn må analyseres i relation til den situerede praksis i den enkelte uddannelse, dens historie og de bredere samfundsmæssige dynamikker, herunder hvordan forskellige forhold som køn, sociale baggrunde og det regionale arbejdsmarked spiller sammen.

Projektet har således udgjort et refleksions- og handlerum for udforskning af, hvordan man kan forstå mandlige studerendes ageren i uddannelse – og i bredere forstand, hvordan undervisningen og uddannelsen sætter rammer og skaber muligheder for dette. De forskellige afdækkende undersøgelser, der har til formål at høre 'de mandlige studerendes stemme', som en række delprojekter har udført, har betydet at underviserne har fået nye blikke på, hvem de studerende 'er' og hvordan de studerendes erfaringer med det at være i uddannelsen kan bruges som input til udvikling af undervisningen. I forlængelse af det, har mange undervisere oplevet at de er kommet til at kigge på deres egen undervisningspraksis på nye måder – at de har arbejdet med at give slip på deres traditionelle underviserrolle til fordel for mere 'usikre' og afsøgende positioner. I disse processer har underviserne også reflekteret over, hvordan de selv, som del af institutionernes uddannelseskultur, er medproducenter af bestemte kønnede forventninger og positioneringer af de studerende.

Projektets kvalificeringsprocesser har været udfordrende og ind imellem modsætningsfyldte for deltagerne. Eksempelvis har det at tage undersøgende og udforskende metoder i brug, som fx interview og observation af undervisning, udgjort arbejdsmetoder som deltagerne ikke nødvendigvis har haft erfaringer med at anvende, men som man i samarbejde med forskningskoordinatorerne har arbejdet med at udvikle og afprøve. Grundet IMODUS-projektets deltagerorienterede rammesætning har deltagerne endvidere måttet orientere sig i en projekt-dagsorden, hvor 'problemet' med mænd i uddannelse ikke har kunnet eller skulle defineres fra begyndelsen. Tværtimod har deltagerne, i en ellers stramt struktureret hverdag, sideløbende arbejdet med foreløbige udkast til analyser af erfarede problemstillinger. Det har afstukket et udviklingsrum for underviserne, der ind imellem har været præget af en meget åben spørgen, som fx 'hvad kan vi overhovedet sige om betydningen af køn i forhold til de uddannelsesmæssige udfordringer vi oplever og på hvilke måder kan vi håndtere dem?' Samtidig betyder den handletvang, som underviserpraksis præges af, at deltagerne har måttet iværksætte konkrete forsøg med nye praksisser, hvor erfaringer herfra igen er blevet bragt ind i gruppernes refleksionsrum. Projektorganiseringens hensigt om at arbejde problemorienteret, undersøgende og udforskende har dermed formet en ramme for kvalificeringsprocesser, der har været forskelligartede, uforudsigelige og 'ustyrige', og som for deltagerne har været krævende at udfylde. Samtidig har det vist sig,

at IMODUS-delprojekterne for mange af underviserne har udgjort en værdifuld mulighed for at mødes og i fællesskab formulere, undersøge og handle ift. uddannelses- og undervisningsrelaterede problemstillinger. I en uddannelseshverdag hvor tingene går stærkt, bl.a. grundet et stort reformpres og løbende organisatoriske omstruktureringer, kan et projekt som IMODUS udgøre et 'helle' med mulighed for reflektivt at undersøge og udfordre nuværende og fremtidige praksisser, både inden for de enkelte uddannelser og på tværs af uddannelser. Projektets organisering i projektgrupper i og på tværs af uddannelserne har således rammesat en særlig form for organisatorisk læring, hvor viden om kollegers og samarbejdspartneres praksis og oplevelser af udfordringerne, har bidraget til kollaborative læreprocesser.

Uddannelsesudvikling i "Projektsamfundet"

Som beskrevet i det foregående kan et længerevarende projekt som IMODUS skabe ramme om unikke refleksionsrum for medarbejdere fra de deltagende uddannelsesinstitutioner. Imidlertid betyder driften af et stort og administrativt kompliceret projekt som IMODUS også mange udfordringer, både for den enkelte deltager, såvel som for uddannelsesinstitutionerne som helhed. Disse udfordringer er ikke særlige for IMODUS-projektet, men viser sig som led i de løbende forandringer af uddannelserne, hvor projektorganisering – ofte knyttet til eksterne finansieringer – bliver en stadig større del af hverdagen. De udfordringer, der knytter sig til et arbejdsliv der er organiseret via projekter, er bl.a. analyseret af filosofen Anders Fogh Jensen, der karakteriserer den ny samfundsorden som 'projektsamfundet'. Jensen beskriver, hvordan 'planen' og den overordnede koordinering af arbejdet, nu delvist er erstattet af projekter; aktiviteter bliver ikke længere holdt sammen af en overordnet og transparent plan, men af midlertidige projekter der fungerer under nye og ukendte styrerammer (Jensen 2009).

Flere af de deltagende institutioner i IMODUS er relativt nye konstruktioner i deres nuværende form, bl.a. som resultat af adskillige fusioneringer. De er derfor stadig under udvikling i forhold til en indre organisationsopbygning, som skal håndtere nye udfordringer, blandt andet administrationen af store, komplekse projekter med mange partnere og administrativt komplicerede elementer (som IMODUS), der fordrer et anderledes og mere ressourcekrævende beredskab i organisationerne end den hidtidige uddannelsesdrift. Administrationen af projekterne og koordinering ift.

andre aktiviteter har således været en udfordring i flere af delprojekterne, hvilket har haft konsekvenser på deltagerniveau, hvor man har oplevet tvivl i forhold til ressourcer til deltagelse i projektet. I perioder har dette bidraget til usikkerhed, når deltagerne eksempelvis ikke har kunnet få overblik over timedækning af deres bidrag i projektet. Hertil kommer, at deltagerne indgår i en uddannelseshverdag, hvor den 'daglige drift' (undervisningsaktiviteter) typisk må prioriteres i forhold til projekterne. Ydermere har den administrativt komplekse timeregistrering, som er et krav fra bevillingsgiver (EU), været oplevet som tungt og besværligt for deltagerne og har udgjort et ressourcekrævende arbejde for administrationen. I en hverdag med mange andre administrative opgaver og arbejdsgange under forandring kan projekters planlægnings- og administrationsdel således risikere at komme til at udgøre en barriere for undervisernes engagement og deltagelse.

IMODUS har således været lærerigt på mange måder. Ikke alene i forhold til projektets indholdsmæssige tema, men også i relation til de deltagende uddannelsesinstitutioners erfaringer med at håndtere en mere projektrettet hverdag.

En anden side af de udfordringer, som deltagerorienteret udviklingsarbejde medfører, handler om problemstillinger knyttet til ledelse og styring af delprojekter. IMODUS er deltagerorienteret, og det er de enkelte deltager/uddannelser, som har formuleret og styret egne delprojekter, mens forskningskoordinatorernes rolle har været at give input og sparring. Dette har skabt rammer for projektet som refleksionsrum, hvor deltagerne har taget udgangspunkt i og arbejdet med aktuelle udfordringer på det enkelte uddannelsessted. Men det har samtidig vist sig at være en udfordring for deltagerne at håndtere rollen som projektledere på uddannelsesstederne, hvor de ofte oplever, at undervisningen opfattes som kerneydelsen, og at denne bliver prioriteret over projekterne, som først bemandes, når undervisningsplanerne er på plads. Ud over denne udfordring,

som er forankret i uddannelsesinstitutionernes historie, kultur og aktuelle betingelser, oplever mange, at de mangler viden og erfaringer med at udfylde en ny og relativt uafprøvet rolle i forhold til projektledelse- og deltagelse. Det gælder dels konkrete procesmæssige opgaver i projekterne (at udarbejde projektbeskrivelse, at styre projektet), men også i bredere forstand rollen som vidensmedarbejder, der betyder at man som underviser både skal være udvikler af egen praksis og samtidig vidensproducerende om denne praksis. Peter Jarvis har beskrevet denne position som 'praktiker-forskeren', som er karakteriseret ved at skulle håndtere flere roller på en gang: Som praktiker, men også som forsker, uden nødvendigvis at være forskningseksperter (Jarvis 2002).

IMODUS har således været lærerigt på mange måder. Ikke alene i forhold til projektets indholdsmæssige tema, men også i relation til de deltagende uddannelsesinstitutioners erfaringer med at håndtere en mere projektrettet hverdag. Ikke mindst har projektet medført, at underviserne har fået mulighed for at afprøve og udvikle sig i roller som vidensmedarbejdere og praksisforskere til et nuværende og fremtidigt arbejdsliv, hvor praksisudviklende og vidensproducerende projekter ser ud til i stigende grad at præge hverdagen. ■

REFERENCER

- Jarvis, Peter (2002): *Praktikerforskeren – udvikling af teori fra praksis*. København: Alinea.
- Jensen, Anders Fogh (2009): *Projektsamfundet*. Aarhus Universitetsforlag.
- Larsen, Lene, Steen Baagøe Nielsen, Signe Hvid Thingstrup, Trine Wulf-Andersen & Christian Helms Jørgensen (2013): *Køn og uddannelsesdeltagelse – en forskningsoversigt til refleksion ved deltagerorienteret uddannelsesudvikling for rekruttering og fastholdelse af mænd og drenge*. IMODUS-projektet. VELPRO – Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv, Roskilde Universitet 2013.
- Svensson, Lennart & Kurt Aagaard Nielsen (2006): *A framework for the book*. In Nielsen, Kurt Aagaard & Lennart Svensson (eds.), *Action and Interactive Redearch. Beyond Practice and Theory*. Maastricht: Shaker Publishing.

Køn i UCSJ – hvad siger tallene

Baggrunden for Kamma Westergaards artikel var et udbredt ønske fra projektdeltagerne fra UCSJ's uddannelser om at få konkretiseret de beskrevne problematikker i IMODUS projektet; Hvor mange mænd er der på de kønsutraditionelle uddannelser? Hvordan er deres frafald på de enkelte uddannelser, og har det betydning for frafaldet om de er en minoritet på uddannelsen?

Undersøgelsen giver et konkret statistisk overblik over, hvordan kønsfordelingen ser ud blandt studerende på UCSJ's uddannelser og om og hvordan man kan relatere frafald og køn. Endelig analyseres også på sammenhængen mellem alder og frafald, hvor der ikke kan påvises en sammenhæng, men hvor der alligevel kan

siserfaringer og brugen af eller tilgangen til sociale netværk mv. (Thomsen m.fl. 2013, Jensen m.fl. 2006). ■

REFERENCER

- Brown, Rikke; Arnt L. Vestergaard og Noemi Katznelson (2011) Ungdom på erhvervsuddannelserne - Delrapport om valg, elever, læring og fællesskaber, Center for Ungdomsforskning, DPU, Aarhus Universitet, Erhvervsskolernes Forlag.
- Jensen m.fl. (2006) Sygeplejerskeuddannelsen – de studerendes vurdering og frafald, Akf forlaget.
- Jensen m.fl. (2010) Frafald på professionsbacheloruddannelserne. Hvordan klarer uddannelsesinstitutionerne sig? Akf forlaget.
- Thomsen m.fl. (2013) Mænd på socialrådgiveruddannelsen. Udfordringer og muligheder for styrket rekruttering og fastholdelse, Als Research.
- Troelsen, Rie (2011) Frafald på de videregående uddannelser – hvad ved vi om årsagerne? I: DUT, Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift. 6, 10, s. 37-44
- Westergaard, Kamma (2014) Frafald blandt University College Sjællands studerende – har køn betydning for frafald? I: Andersen m.fl. (red.): IMODUS. Inklusion af mænd og drenge gennem uddannelsesudvikling på Sjælland. Forskningsprogram for Profession, Uddannelse og Arbejdsliv. UCSJ. Jannerup a/s

Hvor mange mænd er der på de kønsutraditionelle uddannelser? Hvordan er deres frafald på de enkelte uddannelser, og har det betydning for frafaldet om de er en minoritet på uddannelsen?

spores tendenser, som umiddelbart peger i en anden retning end først antaget i delprojekterne.

Westergaards artikel giver et interessant og brugbart billede af, hvordan de studerende fordeler sig køns-mæssigt og hvilke frafaldstendenser, der kan spores på UCSJ's mange uddannelser. Undersøgelsen viser samme tendenser som andre frafaldsundersøgelser ift. det høje frafald på 1. studieår og mænds højere frafaldskvotient i sammenligning med kvinders (fx Troelsen 2011, Brown m.fl. 2011, Jensen m.fl. 2010). Andre danske undersøgelser med fokus på frafald peger på mange interessante forhold i forbindelse med frafald, bl.a. på vejledningens rolle for frafald både før og under uddannelsen, på uddannelsens forhold/sammenhæng mellem teori og praksis, underviseres praksistilknytning/prak-

Frafald blandt University College Sjællands studerende – har køn betydning for frafald?

Af **Kamma Westergaard**, Statistik- og analysekonsulent, University College Sjælland

Indledning

I forbindelse med IMODUS-projektet er der udarbejdet følgende analyse af sammenhængen mellem køn og de studerendes frafald.

De UCSJ uddannelser, der indgår i IMODUS, er stærkt domineret af kvinder og der er flere relevante temaer i forbindelse med IMODUS, som er interessante at undersøge statistisk. Fx et tema om, hvorvidt mænd og kvinder 'dropper ud af studierne' i samme grad? Kan man påvise, at formodningen om vanskeligheden ved at være (mænd) i mindretal på en uddannelse er rigtig og at køn derfor kan relateres til frafald?

Et andet tema i IMODUS er, hvordan den studerendes egen modenhed har indflydelse på, hvordan man klarer sig på et studie domineret af det andet køn. En

formodning er, at det er lettere for mænd, der har nået en vis modenhed at blive på studiet, ud fra en antagelse om, at de har flere erfaringer og ved hvad de vil. Modenhed bliver i den statistiske analyse oversat til alder og dermed kan man spørge, om alder har betydning for frafald?

Metode

Optag fordelt på køn

UCSJ's studerende er fordelt på i alt 10 uddannelser: Bioanalytiker, Ergoterapeut, Ernæring og sundhed, Fysioterapeut, Leisure Management, Lærer, Offentlig administration, Pædagog, Socialrådgiver og Sygeplejerske. På alle uddannelser er der en overvægt af kvindelige studerende, men det er forskelligt, hvor stor denne

TABEL 1

Uddannelse	2007-2008		2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012		2012-2013		2013-2014		Total
	kvinder	mænd	kvinder	mænd	kvinder	mænd	kvinder	mænd	kvinder	mænd	kvinder	mænd	kvinder	mænd	
Bioanalytiker	11	4	13	6	36	10	32	14	38	13	38	13	42	11	281
Ergoterapeut	40	10	22	5	33	5	53	12	61	8	65	5	51	14	384
Ernæring og sundhed	Udgår af analysen				203	31	203	32	225	32	209	45	210	45	1.640
Fysioterapeut	47	34	67	37	76	58	74	57	79	54	68	63	99	62	875
Leisure management			28	31	48	40	57	42	84	48	85	50	104	73	690
Lærer	211	88	146	64	214	91	227	136	273	171	339	212	258	145	2.575
Offentlig administration	Intet optag												61	28	89
Pædagog	439	109	414	113	538	137	535	165	600	187	545	214	555	222	4.773
Socialrådgiver	53	1	41	7	195	41	210	38	235	30	226	36	229	36	1.378
Sygeplejerske	324	30	310	16	377	32	391	37	388	34	402	30	414	26	2.811
Hovedtotal	1.125	276	1.041	279	1.720	445	1.782	533	1.983	577	1.977	668	2.023	662	15.496

Oversigt over nyoptagne studerende i UCSJ's uddannelser fra 2007-2008 til 2013-2014. Optaget er angivet for hvert optagelsesår og opdelt på hhv. kvinder og mænd. For Ernæring og sundhed er optaget først medtaget fra 2009-2010.

overvægt er. **Tabel 1** viser UCSJ's nyoptag fra 2007-2008 til 2013-2014 vist for hhv. mænd og kvinder.

Population: For at analysere sammenhængene mellem køn og frafald på UCSJ's uddannelser blev der den 6. marts 2014 trukket en række data om studerende ud af UCSJ's studieadministrative system SIS (uddannelse, køn, alder, studiestartstidspunkt, afgangstidspunkt, afgangsårsag, adganggrundlag for adgangsgivende eksa-

*Især det første år er ramt af frafald.
Efter første studieår er frafaldet
markant lavere.*

men samt hvorvidt den studerende var gæstestuderende under udveksling).

Alle ordinære studerende, som påbegyndte studiet fra 2007-2008 og frem, blev udtrukket. Herefter blev gæstestuderende samt studerende med afgangsårsag "teknisk studieskift" og "ikke mødt" fjernet. Studerende som påbegyndte, men afbrød inden den officielle optagelsestælleddato (1. oktober for sommerstudiestarterne og 1. marts for vinterstudiestarterne) blev ligeledes fjernet. Endelig indgår overflyttere heller ikke i analysen, dvs. der kun analyseres på studerende, som var med fra

starten af deres studietid. For Ernæring og sundhed er der usikkerhed om studenterpopulationerne, der påbegyndte i 2007-2008 og 2008-2009, så for denne uddannelse er der kun medtaget studerende, der påbegyndte fra 2009-2010 og frem.

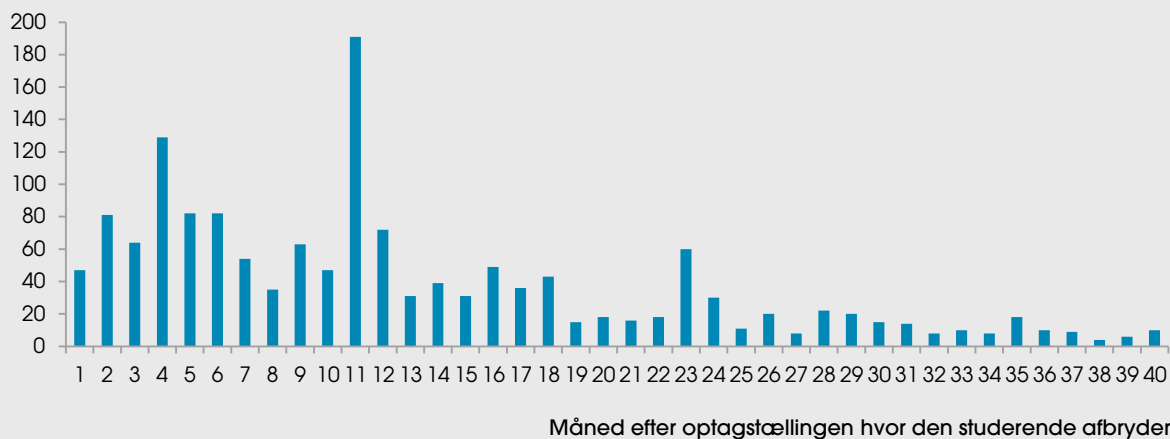
Frafald: For at få det fulde billede af frafaldsmønstre skal de studerende følges fra de påbegynder studiet, til de afgangsmeldes, enten fordi de dimitterer eller fordi de afbryder. Der kan ofte gå 8 til 10 år og i nogle tilfælde endnu længere tid før den sidste studerende fra en kohorte af nyoptagne bliver afgangsmeldt. Samtidig er der behov for løbende målinger på frafald, som viser adfærden for den aktuelle studenterbestand.

Som det fremgår af **figur 1** er der størst frafald i løbet af den første del af studiet. Især det første år er ramt af frafald. Efter første studieår er frafaldet markant lavere. I den videre analyse af frafald arbejdes der udelukkende med frafald på 1. studieår, dvs. de første 12 måneder efter tælledatoen. En studerende som påbegynder efteråret 2009, tælles som optaget pr. 1. oktober 2009 og hvis vedkommende afbryder studiet den efterfølgende september, vil det i analysen blive betragtet som et frafald på første studieår. September måned er nemlig måned nr. 12 efter optagstællingen.

Statistiske analyser: Sammenhængen mellem køn og frafald på første studieår blev analyseret for hver uddannelse med χ^2 -tests. Optagne til og med februar 2013 havde på udtrækstidspunktet gennemløbet 1.

FIGUR 1

Antal studerende der afbryder

Antal frafaldne studerende af de nyoptagne i 2009 og 2010 fordelt på den måned efter optagstællingen, hvor de afbrød studiet. Afbrud spænder her over samtlige årsager til afbrud.

TABEL 2

Frafald for UCSJ's studerende		Procent frafald på 1. år											
Andel af mandlige studerende	Uddannelse	Alle aldre			under 23 år			23-30 år			over 30 år		
		kvinder	mænd	total	kvinder	mænd	total	kvinder	mænd	total	kvinder	mænd	total
42%	Fysioterapeut	16%	18%	17%	13%	19%	15%	20%	18%	19%	28%	16%	23%
40%	Leisure management	22%	25%	23%	19%	25%	22%	28%	23%	26%	31%	40%	35%
35%	Lærer	26%	32%	28%	30%	33%	31%	23%	29%	26%	22%	31%	24%
26%	Bioanalytiker	17%	20%	18%	19%	20%	19%	13%	19%	15%	14%	21%	16%
23%	Pædagog	17%	21%	18%	14%	20%	15%	19%	16%	18%	22%	30%	24%
14%	Ernæring og sundhed	26%	34%	27%	27%	41%	29%	31%	35%	32%	18%	18%	18%
14%	Ergoterapeut	22%	33%	23%	24%	26%	24%	21%	39%	26%	18%	38%	20%
14%	Socialrådgiver	17%	26%	18%	19%	23%	19%	22%	32%	23%	12%	24%	14%
8%	Sygeplejerske	22%	37%	23%	24%	43%	25%	21%	38%	22%	17%	29%	18%

Oversigt over det procentvise frafald på 1. studieår fordelt på uddannelse for UCSJ's studerende, optaget 2007-2008 til 2012-2013 (for Ernæring og sundhed dog først fra 2009-2010). Uddannelserne er sorteret efter den mandlige andel, som påbegyndte uddannelsen. Den mandlige andel er angivet i den første kolonne. Det procentvise frafald på første studieår er angivet for hhv. kvinder og mænd og samlet for begge køn (total). Desuden er det opdelt efter de studerendes alder ved studiestartstidspunktet (alle aldre, under 23 år, 23-30 år, over 30 år). Der hvor den statistiske test viste signifikant forskel på de to køns frafaldsandel er resultatet markeret med fed skrift og farvet baggrund. Der hvor der ikke var signifikant forskel er resultatet farvet gråt.

studieår og kunne derfor indgå i analysen. Studerende optaget senere end februar 2013 blev fjernet.

For at undersøge om den studerendes alder havde indflydelse på frafaldet – især i sammenhæng med køn, blev der desuden lavet χ^2 -test inden for 3 alderskategorier: under 23 år, 23-30 år og over 30 år ved optagstællingen.

Resultater

Tabel 2 viser det procentvise frafald på første studieår for hhv. mænd og kvinder og samlet for begge køn på UCSJ's uddannelser. Uddannelserne er sorteret i rækkefølge efter kønsfordelingen på de optagne på uddannelsen. På samtlige UCSJ uddannelser optages flere kvinder end mænd. Der er dog stor forskel på kønsfordelingen, som spænder fra fysioterapeutuddannelsens 42 % mænd til sygeplejerskeuddannelsens 8 % mænd (tabel 2). For samtlige uddannelser har mænd et procentvis større frafald end kvinder. Selvom sammenhængen ikke kan påvises separat på mange uddannelser, er der tale om et generelt mønster.

For 4 uddannelser havde køn betydning for frafaldet på 1. studieår: Lærer-, Pædagog-, Socialrådgiver- og Sygeplejerskeuddannelsen (tabel 2). Det ser altså ud til at være sværere at gennemføre 1. studieår for mænd end kvinder på disse uddannelser.

Resultaterne af de aldersopdelte analyser fremgår også af tabel 2. For nogle aldersgrupper på nogle ud-

dannelser kan der konstateres kønsforskel på frafaldet på 1. studieår. Fx ser det ud til, at mænd over 30 år falder oftere fra end mænd under 23 år på pædagoguddannelsen, hvorimod frafaldet på sygeplejerskeuddannelsen er højere for mænd under 23 år ift. for mænd over 30 år. Imidlertid udebliver det generelle mønster.

Langt fra alle uddannelser havde en signifikant forskel i frafaldet på første studieår. Alligevel er frafaldet vist separat for mænd og kvinder i figur 2. Uddannelserne er sorteret efter andelen af mænd, som optages på uddannelsen. For samtlige uddannelser har mænd større frafald end kvinder. Desuden ses det, at frafaldet er forskelligt fra uddannelse til uddannelse. For uddannelserne med få mænd, i højre side af figuren, er forskellen

---

For 4 uddannelser havde køn betydning for frafaldet på 1. studieår: Lærer-, Pædagog-, Socialrådgiver- og Sygeplejerskeuddannelsen (tabel 2). Det ser altså ud til at være sværere at gennemføre 1. studieår for mænd end kvinder på disse uddannelser.

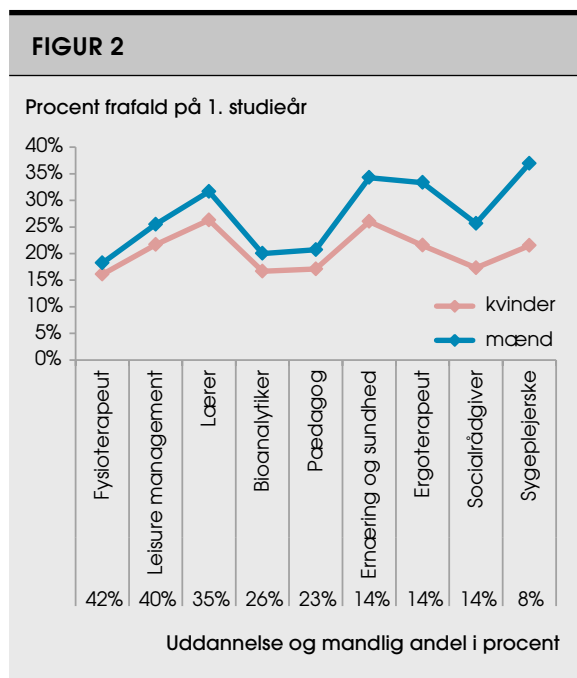
---

mellem kurverne for hhv. mænd og kvinder større. Ud fra figuren ser det ud til, at for uddannelser med mere ligelig kønsfordeling end 20 % mænd har køn en mindre betydning for frafaldet, hvorimod betydningen forøges for uddannelse med færre end 20 % mænd.

Konklusion

Analyserne viser, at mandlige studerende i UCSJ generelt har et større frafald på første studieår end kvinder. For de enkelte uddannelser kan denne forskel i frafald vises på Lærer-, Pædagog-, Socialrådgiver- og Sygeplejerskeuddannelsen. Der kan imidlertid ikke udpeges særlige aldersgrupper, hvor denne forskel mellem kønnes frafaldsmønstre gør sig gældende.

Frafaldet er både for mænd og kvinder afhængigt af uddannelse. På uddannelser hvor der er færre end 20 % mænd, som påbegynder studiet, er der endnu større forskel på de to køns frafald på første studieår. Det bliver tilsyneladende sværere for mændene at hænge i på uddannelsen, når de i forvejen er i et tydeligt mindretal.

Det procentvise frafald på 1. studieår opdelt på uddannelse for UCSJ's studerende optaget 2007-2008 til 2012-2013 (for Ernæring og sundhed dog først fra 2009-2010). Uddannelserne er opstillet i rækkefølge efter den mandlige andel, som påbegynder uddannelsen. Andelen er angivet nederst i figuren. Den øverste kurve viser mænds procentvise frafald på første studieår og den nederste kvinders.

